శ్రీరస్తు.

శ్రీమదఖిలభూపాలచూడామణియగు

శ్రీ భోజ మహా రాజు

నిజవితరణకీర్తిపరిహాసితకల్పద్రుముఁడౌటవలన

సకలకవిజనచిత్తకేకిఘనఘనాయమానుండై

నిఖిలరాజ్యములను బాలించుచుండెను.

అట్టిమహారాజుయొక్కచరిత్రమైనయీకావ్యరత్నము

సరసకవితాధురీణశ్రీకాళిదాసభవభూతిత్యాది

మహాకవిప్రోక్తశృంగారాదిరసప్రధానశ్లోకమనోజ్ఞం

బౌటవలన.

సకలవిద్వజ్జనానందకరంబనితలంచి

ఆసూరి.

సరస్వతీ, తిరువేంకటాచార్యులవారిచే

చెన్నపురితండియార్పేటయందుఁబ్రతిష్ఠింపఁ

బడియుండెడు

స్వకీయసరస్వతీనిలయముద్రాక్షరశాలయం

దచ్చువేయించి ప్రచురింపఁబడియె.

౧౮౮౭ సం॥ ఫిబ్రవరినెల.

శ్రీకృష్ణాయపరబ్రహ్మణేనమః.

భో జ చ రి త్ర ప్రా రం భః -

శుక్లాంబరధరంవిష్ణుంశశివర్ణంచతుర్భుజం । *
ప్రసన్నవదనంధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాన్తయే ॥

స్వస్తిశ్రీమన్మహారాజాధిరాజస్య భోజరాజస్య ప్రబంధఃకథ్యతే-
ఆదౌ ధారారాజ్యేసింధులసంజ్ఞో రాజాచిరంప్రజాఃపర్యపాలయత్ - తస్య
వృద్ధత్వేభోజఇతిపుత్రస్సమజని - సయదాపఞ్చవార్షికస్తదాపితాహ్యా
త్మనోజరాంజ్ఞాత్వాముఖ్యామాత్యానాహూయ అనుజంముంజంమహాబ
లమాలోక్యపుత్రంచబాలంవీక్ష్యవిచారయామాస- యద్యహంరాజ్యలక్ష్మీ
భారధారణసమర్థంసోదరమపహాయరాజ్యంపుత్రాయప్రయచ్ఛామి తదా
లోకాపవాదః - అథవాబాలంమేపుత్రంముంజోరాజ్యలోభాద్విషాదినా
మారయిష్యతి-తదాదత్తమపిరాజ్యంవృథాపుత్రహానిర్వంశోచ్ఛేదశ్చ॥శ్లో
లోభఃప్రతిష్ఠాపాపస్యప్రసూతిర్లోభఏవచ। ద్వేషక్రోధాదిజనకోలోభః
పాపస్యకారణం ॥ లోభాత్క్రోధఃప్రభవతిక్రోధాద్ద్రోహఃప్రవర్తతే।
ద్రోహేణనరకంయాతిశాస్త్రజ్ఞోపివిచక్షణః॥మాతరంపితరంపుత్రంభ్రా
తరంవాసుహృత్తమం। లోభావిష్టోనరోహన్తిస్వామినంవాసహోదర
మితి॥౧॥ విచార్యరాజ్యంముంజాయదత్త్వాతదుత్సంగేభోజమాత్మజంము
మోచ- తతఃక్రమాద్రాజనిదివంగతేసంప్రాప్తరాజ్యసంపత్తిర్ముంజోము
ఖ్యామాత్యంబుద్ధిసాగరనామానంవ్యాపారముద్రయా దూరీకృత్యతత్పదే
అన్యంనివేశయామాస-తతోగురుభ్యః క్షితిపాలపుత్రం వాచయతిశృణో
తిచశాస్త్రాణి-తతఃక్రమేణసభాయాంకోపిజ్యోతిశ్శాస్త్రపారంగతః సక
లవిద్యాచాతుర్యవాన్బ్రాహ్మణస్సమాగమత్ - రాజ్ఞేస్వస్తీత్యుక్త్వారా
జాజ్ఞయాఉపవిష్టః-సచాహ॥హేదేవ - లోకోయంమాంసర్వజ్ఞంవక్తీత
త్కిమపిపృచ్ఛ ॥ * ॥ కంఠస్థాయాభవేద్విద్యాసాప్రకాశ్యాసదాబుధైః।
యాగురౌపుస్తకే విద్యాతయామూఢఃప్రతార్యతే ॥ ఇతిరాజానంప్రా
హ ॥౧॥ తతోరాజాపివిప్రస్యాహంభావముద్రయాచమత్కృతాంతస్స్వా
న్తః(?)శ్రుత్వాఅస్మాకంజన్మారభ్యైతత్క్షణపర్యంతం యద్యస్మయాచరి

తం యద్యత్కృతం తత్సర్వం వదసి యథావత్ సర్వజ్ఞ ఇవ వేత్స్యవాచ-
తతో బ్రాహ్మణోపి రాజ్ఞా యద్యత్కృతం తత్సర్వముహాచ గూఢవ్యాపార
మపి-తతో రాజాపి సర్వాణ్యభిజ్ఞానాని జ్ఞాత్వా తుతోష - పునశ్చ పంచ
షట్పదాని గత్వా విప్రస్య పాదయోః పతిత్వా తమింద్రనీలపుష్యరాగమర
కతవైడూర్యఖచితసింహాసనే ఉపవేశయిత్వా రాజా ప్రాహ॥ శ్లో॥ మాతే
వరక్షతి పితేవ హితే నియుఙ్క్తే కాన్తేవ చాభిరమయత్యపనీయ ఖేదం। కీ
ర్తించ దిక్షు విమలాం వితనోతి లక్ష్మీం కింకింన సాధయతి కల్పలతేవ విద్యా॥౧॥
తతోసౌ విప్రవరాయ దశాశ్వానాజానేయాన్ దదౌ - తతః సభాయామా
సీనో బుద్ధిసాగరః ప్రాహ రాజానం - దేవ భోజస్య జన్మపత్రికామేతం బ్రా
హ్మణం పృచ్ఛేతి। తతో ముంజః ప్రాహ విద్వన్ భోజస్య జన్మపత్రికాం విధేహీ
తి-తతోసౌ బ్రాహ్మణ ఉవాచ - అధ్యయనశాలాయాః భోజ ఆనేతవ్య ఇతి
ముంజోపి తతః కౌతుకాదధ్యయనశాలామలంకుర్వాణం భోజం నిజైర్భృ
త్యైరానయామాస సభాం-తతస్తాతాత్ప్రతరమివ రాజానమానమ్య స్థితవిన
యం తస్థౌ - తత స్తద్రూపలావణ్యమోహితే రాజకుమారమండలే ప్రభూ
తసౌభాగ్యం మహీమండలమాగతం మహేంద్రమివ - సాకారం మన్మథమి
వ-మూర్తిమానత్ - సౌభాగ్యమివ భోజం నిరూప్య - దైవజ్ఞశిఖామణీ రా
జానం ప్రాహ - రాజన్ భోజస్య భాగ్యోదయం వక్తుం విరించోపి నాలం -
కోహం ముదరంభరిః బ్రాహ్మణః- తథాపి వదామి స్వమత్యనుసారేణ భోజ
మితోధ్యయనశాలాయాః ప్రేషయ - తతో రాజాజ్ఞయా భోజే అధ్యయన
శాలాం గతే దైవజ్ఞశిఖామణిర్విప్రః ప్రాహ॥ శ్లో॥ పఞ్చాశత్పంచవర్షాణి
సప్తమాసా దినత్రయం। భోజరాజేన భోక్తవ్యస్సగౌడో దక్షిణాపథః ॥ ఇ
తి ॥ ౧॥ తత్తదాకర్ణ్య రాజా చాతుర్యాదపహాసన్నపి సుముఖోపి విచ్ఛాయ
వదనోభూత్ - తతో రాజా బ్రాహ్మణం ప్రేషయిత్వా - నిశీథే స్వశయన
ప్రాసాదమారుహ్య ఏకాకీ సన్ వ్యచింతయత్ - యది రాజ్యశ్రీర్భోజకు
మారం గమిష్యతి తదాహం జీవన్నపి మృతః॥ శ్లో॥ తానీంద్రియాణ్యవికలా
ని తదేవ నామ సా బుద్ధిరప్రతిహతా వచనం తదేవ। అర్థోష్మణా విరహితః
పురుషః క్షణేన సోప్యన్య ఏవ భవతీతి విచిత్రమేతత్ ॥ కించ॥ శరీరనిరపేక్ష
స్య దక్షస్య వ్యవసాయినః। బుద్ధిప్రారబ్ధకార్యస్య నాస్తి కించన దుష్కరం॥
ఆసూయయా హతేనైవ పరోపాయాద్యమైరపి। కర్తృణాం గృహ్యతే
సంపత్సుహృద్భిర్మంత్రిభిస్తథా॥౧॥ తతో ద్య మే కిం దుస్సాధ్యం॥*॥ అతిదా

ష్ణుణ్యాయుక్తానాంశంకితానాంపదేపదే । పరాపవాదభీరూణాందూరతో
యాన్తిసమ్పదః॥ కించ॥ ఆదానస్యప్రదానస్యకర్తవ్యస్యచకర్మణః । క్షి
ప్రమక్రియమాణస్యకాలఃపిబతితద్రసః ॥ అవమానంపురస్కృత్యమానం
కృత్వాచపృష్ఠతః। స్వార్థంసముద్ధరేత్ప్రాజ్ఞస్స్వార్థభ్రంశోహిమూ
ర్ఖతా॥ నస్వల్పస్యకృతేభూరినాశయేన్మతిమాన్నరః । ఏతదేవాత్రపాండి
త్యంయత్స్వల్పాద్భూరిరక్షణం ॥ జాతమాత్రంనయశ్శత్రుంవ్యాధింవాప్ర
శమంనయేత్। అతిపుష్టాంగయుక్తోపిసపశ్చాత్తేనహన్యతే ॥ ప్రజాసుప్తశ
రీరస్యకింకరిష్యన్తిసంహతాః । హస్తన్యస్తాతపత్రస్యవారిధారాఇవార
యః॥ అఫలానిదురన్తానిసమవ్యయఫలానిచ । అశక్యానిచవస్తూనినారభే
తవిచక్షణః॥ ౫॥ తతశ్చైవంవిచిన్తయన్నభుక్తఏవదినస్యతృతీయయామే
ఏకఏవమన్త్రయిత్వావంగదేశాధీశ్వరస్య మహాబలస్యవత్సరాజస్యఆకా
రణాయఏకంస్వమంగరక్షకంప్రాహిణోత్ ।సచాంగరక్షకోవత్సరాజము
పేత్యప్రాహ-రాజాత్వామాకారయతీతి-తతస్సరథమారుహ్యపరివారేణ
పరివృతస్సమాగతోరథాదవతీర్యరాజభవనమాసాద్య రాజానమవలో
క్యప్రణిపత్యోపవిష్టః-రాజాచసౌధంనిర్జనంవిధాయవత్సరాజంప్రాహ ॥
శ్లో॥ రాజాతుష్టోపిభృత్యానాంమానమాత్రంప్రయచ్ఛతి । తేతుసమ్మాని
తాస్తస్యప్రాణైరప్యుపకుర్వతే ॥ ౫॥ వత్సతతస్త్వయాభోజోభువనేశ్వ
రీవిపినేహంతవ్యః - ప్రథమయామేనిశాయాశ్శిరశ్చాంతఃపురమానేతవ్య
మితి-సచోత్థాయనృపంనత్వాహ - దేవాదేశః ప్రమాణంతథాపిభవల్లా
లనాత్కించిద్వక్తుకామోస్మితతస్సాపరాధమపిమేవచఃక్షంతవ్యం॥ శ్లో ॥
భోజేద్రవ్యంనసేనావాపరివారోబలాన్వితః। పరంపోతఇవాస్తేద్యసహాం
తవ్యఃకథంప్రభో॥ పారంపర్యాఇవాసక్తస్త్వత్పాదఉదరంభరిః । తద్వధే
కారణంనైవపశ్యామినృపపుంగవ ॥ ౫ ॥ తతోరాజాసర్వంప్రాతస్సభా
యాంప్రవృత్తం వృత్తమకథయత్ । సచశ్రుత్వాహసన్నాహదేవాకర్ణ
య॥ *॥ త్రైలోక్యనాథోరామోస్తివసిష్ఠోబ్రహ్మపుత్రకః । తేనరాజ్యా
భిషేకేతుముహూర్తఃకథితోభవత్ ॥ తన్ముహూర్తేనరామోపివనంనీ
తోవనీంవినా । సీతాపహారోప్యభవద్వైరించివచనంవృథా ॥ జాతఃకో
యంనృపశ్రేష్ఠ కించిజ్జ్ఞఉదరంభరిః । యముక్త్వామన్యథాకారంకుమారం
హన్తుమిచ్ఛసి॥ కించ ॥ కిన్నుమేస్యాదిదంకృత్వాకిన్నుమేస్యాదకుర్వతః।

టవృక్షస్యపత్రద్వయమాదాయ ఏకేన పుటీకృత్య జంఘాంఛురికయాభి
త్త్వాతత్రపుటకేరక్తమారోప్యతృణేన అన్యస్మిన్ పత్రేకంచనశ్లోకంలిఖి
త్వావత్సంప్రాహ- మహాభాగఏతత్పత్రంనృపాయదాతవ్యంత్వమపిరా
జాజ్ఞాంవిధేహీతి - తతోవత్సరాజస్యానుజోభ్రాతా భోజస్యప్రాణపరి
త్యాగసమయే దీప్యమానముఖశ్రియంనయనాభిరామంభోజరాజంసకరు
ణమవలోక్యఅగ్రజంప్రాహ॥*॥ఏకఏవసుహృద్ధర్మోనిధనేప్యనుయాతియః
శరీరేణసమంనాశంసర్వమన్యత్తుగచ్ఛతి॥ నతతోహిసహాయార్థేమాతా
భార్యాచతిష్ఠతి। నమిత్రపుత్రానజ్ఞాతిర్ధర్మస్తిష్ఠతికేవలః ॥ బలవానప్యశ
క్తోసౌధనవానపినిర్ధనః । శ్రుతవానపిమూర్ఖశ్చయోధర్మవిముఖోజనః॥
ఇహైవస్వజరావ్యాధేశ్చికిత్సాంనకరోతియః। గత్వానిరౌషధస్థానంసరో
గీకింకరిష్యతి॥ జరాంమృత్యుంభయంవ్యాధింయోజానాతిసపండితః। స్వ
స్థస్తిష్ఠేన్నిషీదేద్వాస్వపేద్వాకేనచిద్ధసేత్ ॥ తుల్యజాతివయోరూపా
న్హృతాన్పశ్యతిమృత్యునా। నహితత్రాస్తితేత్రాసోవజ్రవద్ధృదయంతవే
తి॥ ౭॥ తతోవైరాగ్యమాపన్నోవత్సరాజః భోజంక్షమస్వేత్యుక్త్వాప్రణ
మ్యతంరథేనివేశ్యనగరాద్బహిర్ఘనే తమసి గృహమాగమ్యభూమిగృ
హాంతరేనిక్షిప్యభోజంరరక్ష - స్వయంశీఘ్రమేవకృత్రిమవిద్యావిద్భిఃసు
కుండలంస్ఫురద్వక్త్రంనిమీలితనేత్రంభోజకుమారమస్తకం కారయిత్వా
తచ్చాదాయ సకనిష్ఠోవత్సరాజో రాజభవనంగత్వారాజానంనత్వాప్రా
హ- శ్రీమతాయదాదిష్టంతత్సాధితమితి-తతోరాజాచపుత్రవధంజ్ఞాత్వా
తమాహ - వత్సరాజఖడ్గప్రహారసమయేతేనపుత్రేణకిముక్తమితి వత్సః-
దేవతవశిశోఃపి పత్రేలిఖితమస్తి త్వంగృహాణశిరశ్చపశ్య - తతోరాజాతథా
విధంభోజశిరోవలోక్యసుందరంరురోద - వత్సరాజఇదంశిరఃక్వాపిభూమౌ
నిక్షిప- తతోవత్సోనిష్క్రాన్తః రాజాపిస్వభార్యాకరేణదీపమానయిత్వా
తాసిపత్రాక్షరాణివాచయతి। శ్లో॥ మాంధాతాచమహీపతిఃకృతయుగా
లంకారభూతోగతస్సేతుర్యేనమహోదధౌవిరచితః క్వాసౌదశాస్యాం
తకః । అన్యేచాపియుధిష్ఠిరప్రభృతయోయాతాదివంభూపతేనైకేనాపి
సమంగతావసుమతీనూనంత్వయాయాస్యతి॥౮॥ రాజాచతదర్థంజ్ఞాత్వా
శయ్యాతోభూమావపాత - తతశ్చదేవీకరకమలచాలితచేలాంచలానిలేన
తత్క్షణాత్ససంజ్ఞోభూత్వాఆహ- దేవిమాంమాస్పృశహాహాపుత్రఘాతీచం
డాలోహమితిపురరక్షపాలాన్ రాజాద్వారపాలానానాయ్య ప్రాహ

ణాఞ్శీఘ్రమానయతేత్యాహ - తతః స్వాజ్ఞయా సమాగతాన్ బ్రాహ్మ
ణాన్నత్వా రాజా పప్రచ్ఛ మయా పుత్రో హతః తస్య ప్రాయశ్చిత్తం వద
ధ్వమితి వదన్తం తే సమూచుః - రాజన్ సహసా వహ్నిమావిశేతి - తతస్సమే
త్య బుద్ధిసాగరః ప్రాహ - దేవ యథా త్వం రాజాధమస్తథైవ అమాత్యాధ
మో వత్సరాజః - తవ కిల రాజ్యం దత్త్వా సింధులనృపేణ త్వదుత్సంగే భోజ
స్స్థాపితః - తచ్ఛత్వయా పితృవ్యేణాన్యత్కృతం॥ * ॥ కతిపయదివసస్థాయి
ని మదకారిణి యౌవనే దురాత్మనః। విదధతి తథాపరాధం జన్మైవ యథా
స్య వృథా భవతి॥ సంతప్తృణో త్సారణముత్తమాంగాత్సువర్ణకోట్యర్ప
ణమామనంతి। ప్రాణవ్యయేనాపి కృతోపకారాః ఖలాః పరే వైరమి
వోద్వహంతి॥ ఉపకారశ్చాపకారో యస్య వ్రజతి విస్మృతిం। పాషాణ
హృదయస్యాస్య జీవతీత్యభిధా ముధా॥ యథా బీజాంకురస్సూక్ష్మః ప్రయ
త్నేనాభిరక్షితః। ఫలప్రదో భవేత్కాలే తథా లోకస్సురక్షితః॥ హిరణ్య
ధాన్యరత్నాని ధనాని వివిధాని చ। తథాన్యదపి యత్కించిత్ప్రజాభ్యస్స్యా
న్మహీభృతాం॥ రాజ్ఞి ధర్మిణి ధర్మిష్ఠాః పాపే పాపపరాస్సదా। రాజాన
మనువర్తన్తే యథా రాజా తథా ప్రజాః॥ ౭॥ తతో రాత్రావేవ వహ్నిప్రవే
శనిశ్చితే రాజ్ఞి సర్వే సామంతాః పౌరాశ్చ మిళితాః పురే - పుత్రం హత్వా
పాపభయాద్భీతో నృపతిర్వహ్నిం ప్రవిశతీతి కింవదన్తీ సర్వత్రాజని - తతః
బుద్ధిసాగరః ద్వారపాలమాహూయ న కేనాపి భూపాలభవనం ప్రవేష్ట
వ్యమిత్యుక్త్వా స్వయమన్తఃపురే నివేశ్య సభాయామేకాకీ సన్ ఉపవిష్టః తతో
రాజమరణవార్తాం శ్రుత్వా వత్సరాజో రాజగృహమాగత్య బుద్ధిసాగరం
నత్వా శనైః ప్రాహ - తాత మయా భోజరాజో రక్షిత ఇతి - బుద్ధిసాగరశ్చ
కర్ణే తస్య కిమప్యకథయత్। తచ్ఛ్రుత్వా వత్సరాజస్సనిష్క్రాన్తః। తతో ము
హూర్తేన కోపికరకలితదన్తిస్త్రిదన్తదండో విరచితపత్రిత్యగజటాకలాపః
కర్పూరకరంబితభసితానూద్ధూళితసకలతనుర్మూర్తిమన్మథ ఇవ స్ఫటిక
కుండలమండితకర్ణయుగళః కౌశేయకౌపీనో మూర్తిమాంశ్చంద్రచూడ ఇవ
సభాం కాపాలికస్సమాగతః - తం వీక్ష్య బుద్ధిసాగరః ప్రాహ - యోగీన్ద్ర కు
త ఆగమ్యతే కుత్ర తే నివేశశ్చ కాపాలికేన్ద్ర యచ్చమత్కారకారికళావి
శేషదౌ మధవిశేషోస్తి - యోగీ ప్రాహ॥ శ్లో॥ దేశే దేశే భవనం భవనే భవ
నే తథైవ భిక్షాన్నం। సరసీ చ నద్యాం సలిలం శివశివ తత్త్వార్థవేదినాం పుంసా
మ్॥ గ్రామే గ్రామే కుటీరమభ్యర్ణే నిర్ఝరే జలం। భిక్షాయాం సులభం చా

స్నైంవిభవైః కింప్రయోజనం॥ ౧॥ దేవ అస్మాకం నైకో దేశః సకలభూమండ
లంభ్రమామః- గురూపదేశే తిష్ఠామః నిఖిలం భువనతలం కరతలామలకవత్ప
శ్యామః- సర్పదష్టం విషవ్యాకులం రోగగ్రస్తం శస్త్రభిన్నశిరస్కం కాలశ్శి
థిలితం - తాతత్ క్షణాదేవ విగతసకలదారుణవ్యాధిసంచయం కుర్మ ఇతి-
రాజాపి - శుద్ధాంతహితపవిత్రితసకలకృత్యాంతః సభామాగతః కాపా
లికం దండవత్ప్రణమ్య యోగీంద్ర రుద్రకల్ప పరోపకారపరాయణ మహోపా
పినా మయా హతస్య పుత్రస్య ప్రాణదానేన మాం రక్షరక్షేత్యాహ- అథ
కాపాలికోపి రాజన్ మాభైషీః పుత్రస్తేన పరివ్యతి శివప్రసాదేన స్వకంగృ
హమేష్యతి - పరం శ్మశానభూమౌ బుద్ధిసాగరేణ సహ హోమద్రవ్యాణి
ప్రేషయేత్యవోచత్ తతో రాజా కాపాలికేన యదుక్తం తత్సర్వం తథాకృ
త్వేతి బుద్ధిసాగరః ప్రేషితః - తతో రాత్రౌ గూఢరూపేణ భోజోపి తత్ర నదీ
పులినే నీతః- యోగినా భోజో జీవిత ఇతి ప్రథా చ సమభూత్ - తతో గజేంద్రా
రూఢో వన్దిభిః స్తూయమానో భేరీమృదంగాదిఘోషైర్దిగద్బధిరీకుర్వన్ కాప
రామాత్యపరివృతో భోజరాజో రాజభవనమగాత్ - రాజా చ తమాలింగ్య
రోదితి భోజోపి రుదంతం ముంజం నివార్య అస్తౌషీత్ - తతస్సంతుష్టో రాజా
రాజసింహాసనే తస్మిన్నివేశయిత్వా ఛత్రచామరాభ్యాం చ భూషయిత్వా
తస్మై రాజ్యం దదౌ । నిజపుత్రేభ్యః ప్రత్యేకమేకైకం గ్రామం దత్వా పరమ
ప్రేమాస్పదం జయంతం భోజనికాశే నివేశయామాస - తతః పరలోకపరి
త్రాణపరో ముంజోపి సపట్టరాజ్ఞీభిస్సహ తపోవనభూమిం గత్వా పరంతప
స్తేపే। తతో భోజభూపాలశ్చ దేవబ్రాహ్మణప్రసాదాద్రాజ్యం పాలయా
మాస॥ ఇతి భోజరాజస్య రాజ్యప్రాప్తిప్రబంధః॥ ౧॥ తతో ముంజే తపోవనం
యాతే బుద్ధిసాగరం ముఖ్యామాత్యం విధాయ స్వరాజ్యం బుభుజే భోజరా
జభూపతిః. ఏవమతిక్రామతి కాలే కదాచిద్రాజా క్రీడోద్యానం గచ్ఛన్ క
కోపి ధారానగరవాసీ విప్రో విలక్షితః - స చ రాజానం వీక్ష్య నేత్రే నిమీల్య అగ
చ్ఛత్ రాజ్ఞా పృష్టః- ద్విజ- త్వం మాం దృష్ట్వా స్వస్తీతి న జల్పసి - విశేషేణ
లోచనే నిమీలయసి- తత్ర కో హేతురితి- విప్ర ఆహ- దేవ- త్వం వైష్ణవోసి
విప్రాణాం నోపద్రవం కరిష్యసి- తతస్త్వత్తో న మే భీతిః - కింతు కస్మైచిత్కి
మపి న ప్రయచ్ఛసి. తేన తవ దాక్షిణ్యమపి నాస్తి అతస్తే కిమాశీర్వచసా॥ కించ
ప్రాతరేవ కృపణముఖావలోకనాత్పరతోపి లాభహానిస్స్యాత్ ఇతి లోకో
క్త్యా లోచనే నిమీలితే ॥ అపి చ॥ * ॥ ప్రసాదో నిష్ఫలో యస్య కోపశ్చాపి

నిరర్థకః। నతం రాజానమిచ్ఛన్తి ప్రజాః షండమివ స్త్రియః ॥ అప్రగల్భస్య యా విద్యా కృపణస్య చ యద్ధనం । యచ్చ బాహుబలం భీరోర్వ్యర్థమేతత్త్రయం భువి॥ దేవ మత్పితా వృద్ధః కాశీం ప్రతిగచ్ఛన్ మయా శిక్షాం పృష్టః- తాత మయా కిం కర్తవ్యమితి- పిత్రా ప్రోక్తమభ్యధాయి॥*॥ యది తవ హృదయం విద్వన్ సుకృతే స్వప్నేపి మా స్మ సేవిష్ఠాః। సచివజితం షిడ్గజితం యువతిజితం చైవ రాజానం॥ పాతకానాం సమస్తానాం ద్వే పరే తాత పాతకే। ఏకం దుస్సచివో రాజా ద్వితీయం చ తదాశ్రయః॥ అవివేకమతిర్నృపతిః మంత్రిషు గుణవత్సు వక్రితగ్రీవః। యత్ర ఖలాశ్చ ప్రబలాస్తత్ర కథం సజ్జనావసరః ॥ రాజా సంపత్తిహీనోపి సేవ్యః సేవ్యగుణాశ్రయః - భవత్యాజీవనం తస్మాత్ఫలం కాలాంతరాదపి। అదాతుర్దాక్షిణ్యం నహి భవతి- దేవ పురా కర్ణదధీచిశిబివిక్రమప్రముఖాః క్షితిపతయో యథా పరలోకమలంకుర్వాణాః నిజదానసముద్భూతదివ్యనవగుణైర్నివసన్తి మహీమండలే- తథా కిము పరే రాజానః॥ *॥ దేహే పాతిని కా రక్షా యశో రక్ష్యమపాతవత్ । నరః పతితకాయోపి యశః కాయేన జీవతి॥ పండితే చైవ మూర్ఖే చ బలవత్యపి దుర్బలే। ఈశ్వరే చ దరిద్రే చ మృత్యోస్సర్వత్ర తుల్యతా॥ నిమేషమాత్రమపి తే వయో గచ్ఛన్న తిష్ఠతి- తస్మాద్దేహేష్వనిత్యేషు కీర్తిమేకాముపార్జయేత్॥ జీవితం తదపి జీవితమధ్యే గణ్యతే సుకృతిభిః కిము పుంసాం । జ్ఞానవిక్రమకళాకులలజ్జాత్యాగభోగరహితం విఫలం యత్ ॥ రాజాపి తేన వాక్యేన పీయూషపూరస్నాత ఇవ పరబ్రహ్మణి లీన ఇవ లోచనాభ్యాం హర్షాశ్రూణి ముమోచ- ప్రాహ చ ద్విజం। విప్రవర శృణు॥ శ్లో॥ సులభాః పురుషా లోకే సతతం ప్రియవాదినః । అప్రియస్య చ పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః॥ మనీషిణస్సన్తి న తే హితైషిణో హితైషిణస్సన్తి న తే మనీషిణః। సుహృచ్చ విద్వానపి దుర్లభో నృణాం యథౌషధం స్వాదు హితం చ దుర్లభం ॥ ఇతి విప్రాయ లక్షం దత్వా ద్విజ కిం తే నామేత్యాహ- విప్రః స్వనామ భూమౌ లిఖతి గోవింద ఇతి- రాజా వాచయిత్వా విప్ర ప్రత్యహం రాజభవనమాగన్తవ్యం న తే కశ్చిన్నిషేధః- విద్వాంసః కవయశ్చ కౌతుకాత్సభాయామానేతవ్యాః- కోపి విద్వాన్ న దుఃఖభాగస్తు ఏవమధికారం పరిపాలయేత్యాహ- ఏవం గచ్ఛత్సు కతిపయదివసేషు రాజా విద్వత్ప్రియః దానవిత్తేశ్వర ఇతి ప్రథామగాత్- తతో రాజానం దిదృక్షవః కవయో నానా దిగ్భ్యః సమాగతాః - ఏవం విత్తాదివ్యయం కుర్వాణం రాజానం ప్రతి కదాచిన్ముఖ్యామాత్యేనేత్థమభ్యధాయి - దేవ రాజానః కోశబలా ఏవ విజయినో

నాస్య॥శ్లో॥ సజయీ వరమాతంగా యస్యైకస్యాస్తి మేదినీ । శోశో యస్యాస దుర్ధర్షో వర్గం యస్య సదుర్జయః॥ దేవలోకం పశ్య॥శ్లో॥ పాత్రేభ్యో ధనవశామేవ ధనే తృష్ణా గరీయసీ। పశ్య కోటిద్వయాసక్తం లక్షాయ ప్రవణం ధనుః॥ ఇతి- రాజా చ తమాహ - దానోపభోగవంధ్యా యా సుహృద్భిర్యా న భుజ్యతే। పుంసాం స మా హి తా లక్ష్మీరలక్ష్మీః క్రమశో భవేత్॥ ఇత్యుక్త్వా రాజా తం మంత్రిణం నిజపదాద్దూరీకృత్య తత్పదేన్యం దదేశ- ఆహ చ తం॥ శ్లో॥ లక్షం మహాకవేర్దేయం తదర్ధం విబుధస్య చ - దేయం గ్రామైకమర్ధస్య తస్యాప్యర్ధం తదర్థినః । యశ్చ మే అమాత్యాదిషు వితరణనిషేధమనాః స హన్తవ్యః- ఉక్తం చ॥శ్లో॥ యద్దదాతి యదశ్నాతి తదేవ ధనినాం ధనం । అన్యే మృతస్య క్రీడన్తి దారైరపి ధనైరపి॥ ప్రియః ప్రజానాం దాతైవ న పునర్ద్రవిణేశ్వరః। ఆగచ్ఛన్కాఙ్క్ష్యతే లోకైర్వారిదో న తు వారిధిః । సంగ్రహైకపరః ప్రాయః సముద్రోపి రసాతలే॥ దాతారం జలదం పశ్య గర్జన్తం భువనోపరి । ఏవం వితరణశాలినం భోజరాజం శ్రుత్వా కశ్చిత్కలింగదేశీయః కవిరుపేత్య మాసమాత్రం తస్థౌ న చ క్షోణీంద్రం దదర్శ నం భవతి ఆహారార్థం పాథేయమపి నాస్తి - తతః కదాచిద్రాజా మృగయాభిలాషీ బహిర్నిర్గతః - స కవిర్దృష్ట్వా రాజానమాహ॥శ్లో॥ దృష్టే శ్రీభోజరాజేంద్రే గళంతి త్రీణి తత్క్షణాత్। శత్రోః శస్త్రం కవేః కష్టం నీవీబంధో మృగీదృశాం॥ రాజా లక్షం దదౌ ॥ తతస్తస్మిన్మృగయారసికే రాజని కశ్చన పుళిందపుత్రో గాయతి- తేన గీతమాధుర్యేణ తుష్టో రాజా తస్మై పుళిందపుత్రాయ పఞ్చలక్షం దదౌ- తదా కవిః తద్దానమత్యున్నతం కిరాతపోతం చ దృష్ట్వా సరేంద్రపాణికమలస్థపంకజమిషేణ రాజానం వదతి॥ ఏతే గుణాః పంకజ సంతోపి న తే ప్రకాశమాయాన్తి। యల్లక్ష్మీవసతేస్తవ మధుపైరుపభుజ్యతే కోశః॥ భోజస్తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా పునర్లక్షమేకం దదౌ- తతో రాజా బ్రాహ్మణమాహ॥శ్లో॥ ప్రభుభిః పూజ్యతే విప్ర కలైవ న కులీనతా। కలావాన్మాన్యతే మూర్ధ్ని సత్సు దేవేషు శమ్భునా॥ ఏవం వదతి భోజే కుతోపి పంచషాః కవయస్సమాగతాః- తాన్దృష్ట్వా రాజా విలక్షణ ఇవాసీత్- అద్యైవ మయా ఏతావద్విత్తం దత్తమితి- తతః కవిస్తమభిప్రాయం జ్ఞాత్వా నృపం పద్మమిషేణ పునః ప్రాహ॥ *॥ కిం కుప్యసి కస్మైవా నవసౌరభసారాయ హి నిజమధునే । యస్య శతపత్ర తేద్య ప్రతిపత్రం మృగ్యతే భ్రమరైః॥ తతః ప్రభుం ప్రసన్నవదనమవలోక్య ప్రకాశేన ప్రాహ॥ *॥ న దాతుం నోపభోక్తుం చ శక్నోతి కృపణః శ్రియం। కింతు స్పృశతి హస్తేన నపుంసక ఇవ స్త్రియం

యాచితోయః ప్రహృష్యేత దత్త్వా చ ప్రీతిమాన్భవేత్ - తం దృష్ట్వాప్యథవా శ్రుత్వా నరస్స్వర్గమవాప్నుయాత్ - తతస్తుష్టో రాజా పునరపి కళింగదేశవాసికవయే లక్షం దదౌ - తతః పూర్వకవిః పురస్థితాం కవటద్వీనారీం దృష్ట్వాహ - హే కవయో ద్రమహాసరస్సేతుభూమావాసీ రాజా యదా భవనం గమిష్యతి తదా కిమపి బ్రూహీతి తయేచ సర్వే మహాకవయోపి సర్వం రాజ్ఞః ప్రథమచేష్టితం జ్ఞాత్వా వర్తంతే తేష్వేకస్సరోముపేణ నృపం ప్రాహ ॥*॥ ఆగతానామపూర్ణానాం పూర్ణానామపి వ్యగచ్ఛతాం । యదధ్వనసంఘట్టో ఘటానాం తస్సరో వరమితి॥ తస్య రాజా లక్షం దదౌ - తతో గోవిందపండితస్తాన ద్వీనారీం దృష్ట్వా చుకోప - తస్య కోపాభిప్రాయం జ్ఞాత్వా ద్వితీయః కవిరాహ॥ ॥*॥ కస్య తృషం న క్షిపసి పిబతి న కస్తవ పయః ప్రవిశ్యాంతః । యది సన్మార్గసరోవర సక్రోనక్రోధమధివసతి చ పరం॥ రాజా తస్మై లక్షద్వయం దదౌ - తం చ గోవిందపండితం వ్యాపారవదాద్దూరీకృత్య త్వయాపి సభాయామాగన్తవ్యం పరంతు కేనాపి దోషస్త్వనకథనీయం - ఇత్యుక్త్వా తేభ్యః ప్రత్యేకం లక్షం దత్త్వా స్వనగరమాగతః - తే చ యథాయథం గతాః - తతః కదాచిద్దారిజ్ఞా ముఖ్యామాత్యః ప్రాహ - విప్రోపి యో భవేన్మూర్ఖస్స పురాద్బహిరస్తు మే - కుంభకారోపి యో విద్వాన్స తిష్ఠతు పురే మమేతి - అతః కోపి న మూర్ఖో భూద్ధారానగరే తతః క్రమేణ పఞ్చశతాని విదుషాం వరరుచి బాణ మయూర రేఫణ హరి శంకర కళింగ కర్పూర వినాయక మదన విద్యావినోద కోకిల తారేంద్ర ప్రముఖాః సర్వశాస్త్రవిచక్షణాః సర్వే సర్వజ్ఞాః శ్రీభోజరాజసభామలంచక్రుః - ఏవం స్థితే కదాచిద్విగ్బృందవందితే సింహాసనాసీనే కవిశిరోమణౌ కవిత్వప్రియే విప్రప్రియబాంధవే భోజనరేశ్వరే - ద్వారపాల ఏత్య ప్రణమ్య వ్యజిజ్ఞపత్ - దేవ కోపి విద్వాన్ద్వారి తిష్ఠతీతి - అథ రాజా ప్రవేశయేతి ఆజ్ఞప్తే సోపి దక్షిణేన పాణినా సమున్నతేన విరాజమానో విప్రః ప్రాహ॥*॥ రాజన్నభ్యుదయోస్తు శంకరక వేకీం వ్రతికాయామిదం పద్యం కస్య తవైవ భోజన్నృపతే పావత్యతాం పత్యతె । ఏతాం సామరవిందసుందరదృశాం ద్రాక్చామరాందోళనాదుద్వేల్లద్భుజవల్లికంకణఝుణత్కారః క్షణం వార్యతాం ॥ యథా యథా భోజయశో వివర్ధతే సితాం త్రిలోకీమివ కర్తుముద్యతం - తథా తథా మే హృదయం విదూయతే ప్రియాలకాలీధవళత్వశంకయా॥ తతో రాజా శంకరపకవయే ద్వాదశలక్షం దదౌ - సర్వే విద్వాంసశ్చ విచ్ఛాయవదనా బభూవుః - పరం కోపి రాజభయాన్నావదత్ - రాజా చ కార్యవశాద్గృహం గతః

తతోఽపి భూపాలం సభాం దృష్ట్వా విబుధగణస్తం నినింద అహో నృపతేర
జ్ఞతా- కిమస్య సేవయా వేదశాస్త్రవిచక్షణేభ్యః ప్వాశ్రయకవిభ్యః లక్షప్ర
దాత్ కిమనేన విదుషైనాపి. అసౌచ కేవలం గ్రామ్యః కవిశ్శంకరః - కిమస్య
ప్రాగల్భ్యం- ఇత్యేవం కోలాహలరవే జాతే కశ్చిదభ్యాగాత్ కనకమణికుం
డలశాలీ దివ్యాంశుకప్రావరణో నృపకుమారఇవ మృగమదపంకకళంకిత
గాత్రో నవకుసుమసమభ్యర్చితశిరాశ్చందనాంగరాగేణ విలోభయన్ వి
లాసఇవ మూర్తిమాన్ కవితేవ తనుమాశ్రితః శృంగారరసస్యస్యందఇవ స
స్పందో మహేంద్రఇవ మహీవలయం ప్రాప్తో విద్వాన్- తం దృష్ట్వా సా విద్వ
త్పరిషత్ భయకౌతుకయోః పాత్రమాసీత్ - సచ సర్వాన్ ప్రణిపత్య ప్రా
హ కుత్ర భోజనృప ఇతి- తే తమూచురిదానీమేవ సౌధాంతరంగత ఇతి- తతో
సౌ ప్రత్యేకం తేభ్యస్తాంబూలం దత్వా గజేంద్రకులగతః మృగేంద్రఇ
వాసీత్ - తతస్స మహాపురుషః శంకరకవిప్రదానేన కుపితాన్ తాన్ బుధ్వా
ప్రాహ భవద్భిః శంకరకవయే ద్వాదశలక్షాణి ప్రదత్తానీతి న మంతవ్యం- అభి
ప్రాయస్తు రాజ్ఞో నైవ బుద్ధః- యతః శంకరపూజనే ప్రారబ్ధే శంకరకవిస్త్వ
కేనైవ లక్షేణ పూజితః - కింతు తన్నిష్ఠాన్ తస్మిన్నావిర్భావితానేకాద
శరుద్రాన్ శంకరానపరాన్మత్వా తాన్ ప్రత్యక్షాన్ జ్ఞాత్వా తేషాం ప్రత్యే
కమేకైకం లక్షం తస్మై శంకరకవయ ఏవ శంకరమూర్తయే ప్రదత్తమివ రా
జ్ఞోఽభిప్రాయః ఇతి- సర్వేపి చమత్కృతాస్తేన - తతః కోపి రాజపురుషః తద్వి
ద్వత్స్వరూపం ద్రాగ్రాజ్ఞే నివేదయామాస- రాజాచ స్వమభిప్రాయం సా
క్షాద్విదితవంతం మహేశమివ మహాపురుషం మన్యమానః సభామభ్యగా
త్ -సచ స్వస్తీత్యాహ రాజానం- రాజా చ తమాలింగ్య ప్రణమ్య నిజకరకమ
లేన తత్కరకమలమవలంబ్య సౌధాంతరం గత్వా ప్రోత్తుంగగవాక్ష ఉపవిష్టః
ప్రాహ- విప్ర భవన్నామాక్షరాణి సౌభాగ్యావలంబితాని కస్య వా దే
శః భవద్విరహస్సుజనాన్ బాధత ఇతి- తతః కవిర్లిఖతి రాజ్ఞో హస్తే కాళిదాస
ఇతి రాజా వాచయిత్వా పాదయోః పతతి . తత స్తత్రాసీనయోః కాళిదాస
భోజరాజయోరాసీత్సంధ్యా- రాజా సఖ సంధ్యాం వర్ణయేత్యవాదీత్ ॥*॥
వ్యసనిన ఇవ విద్యా క్షీయతే పంకజశ్రీః గుణిన ఇవ విదేశే దైన్యమాయాంతి
భృంగాః । కునృపతిరివ లోకం పీడయత్యంధకారో ధనమివ కృపణస్య వ్యర్థ
తామేతి చక్షుః॥ పునశ్చ రాజానం స్తౌతి కవిః॥*॥ ఉపచారః కర్తవ్యో యావ
దనుత్పన్నసౌహృదాః పురుషాః। ఉత్పన్నసౌహృదానాముపచారః కైతవం

భవతి ॥ దత్తా తేన కవిభ్యః పృథ్వీ సకలాపి కనకసంపూర్ణా। దివ్యాం సుకా
వ్యరచనాం క్రమం కవీనాం చ యో విజానాతి॥ సుకవేశ్శబ్దసౌభాగ్యం సత్క
విర్వేత్తి నాపరః- వంధ్యా న హి విజానాతి పరాం దౌహృదసంపదమితి॥ త
తః క్రమేణ భోజకాళిదాసయోః ప్రీతిరజాయత - కదాచిత్ కాళిదాసం వేశ్యా
లంపటం జ్ఞాత్వా తస్మిన్ సర్వే ద్వేషం చక్రుః - న కోపి తం స్పృశతి - అథ క
దాచిత్సభామధ్యే కాళిదాసమాలోక్య భోజేన మనసా చింతితం- కథమస్య
పార్శ్వస్థ్యాపి స్మరపీడా ప్రమాద ఇతి- సోపి తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా ప్రాహ॥
॥ చేతోభువశ్చాపలతాప్రసంగే కా వా కథా మానుషలోకభాజాం। య
ద్దాహశీలస్య పురాం విజేతుః తథావిధం పౌరుషమర్ధమాసీత్ ॥ తతస్తు
ష్టో భోజరాజః ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ॥ తతః కాళిదాసః భోజం స్తౌతి॥ ॥మహా
రాజ శ్రీమజ్జగతి యశసా తే ధవళితే పయఃపారావారం పరమపురుషో
యం మృగయతే। కపర్దీ కైలాసం కరివరమభౌమం కులిశభృత్ కళానా
థం రాహుః కమలభవనో హంసమధునా ॥ నీరక్షీరే గృహీత్వా నిఖిలఖగత
తీర్యాతి నాళీకజన్మా తక్రం ధృత్వా తు సర్వానటతి జలనిధీంశ్చక్రపాణిర్ము
కుందః - సర్వానుత్తుంగశైలాన్ దహతి పశుపతిః ఫాలనేత్రేణ పశ్యన్ వ్యా
ప్తా త్వత్కీర్తికాంతా త్రిజగతి నృపతే భోజరాజ క్షితీంద్ర॥ విద్వద్రాజశిఖా
మణే తులయితుం ధాతా త్వదీయం యశః కైలాసం చ నిరీక్ష్య తత్ర లఘుతాం
నిక్షిప్తవాన్ పూర్తయే। ఉక్షాణం తదుపర్యుమాసహచరం తన్మూర్ధ్ని
గంగాజలం తస్యాగ్రే ఫణిపుంగవం తదుపరి స్ఫారం సుధాదీధితిం ॥ స్వర్గా
ద్గోపాల కుత్ర వ్రజసి సురమునే భూతలే కామధేనో ర్వత్సస్యానేతుకామ
స్తృణచయమధునా ముగ్ధదుగ్ధం న తస్యాః। శ్రుత్వా శ్రీభోజరాజప్రచురవి
తరణం వ్రీడశుష్కస్తనీ సా వ్యర్థారంభా హి స్యాత్ త్రిభువనస్తదపి తదరిభిశ్శ
శ్వత్తం సర్వముర్వ్యాం॥ తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - తతః కదాచిత్
శ్రుతిస్మృతిపారంగతాః కేచిద్బ్రాహ్మణాః కవిత్వప్రియం జ్ఞాత్వా క్వచిన్నగ
రాద్బహిః భువనేశ్వరీప్రసాదేన కవిత్వం కరిష్యామ ఇత్యుపవిష్టాః- తేష్వేకే
న పండితంమన్యేన ఏకశ్చరణో పాఠి- భోజనం దేహి రాజేంద్రేతి - అన్యే
నాపాఠి- ఘృతసూపసమన్వితమితి- ఉత్తరార్ధం న స్ఫురతి - తతో దేవతా
భవనం కాళిదాసః ప్రణామార్థమగాత్ - తం వీక్ష్య ద్విజా ఊచుః - అస్మాకం
సమగ్రవేదవిదామపి భోజః కిమపి నార్పయతి - భవాదృశాం హి యథేష్టం
దత్తే- తతోస్మాభిః కవిత్వవిధానధియా త్వాగతం - చిరం విచార్యాపూర్వా

ర్ధమభ్యధాయి - ఉత్తరార్ధంకృత్వాదేహి తతో౽స్మభ్యంకిమపి ప్రయచ్ఛతీ
త్యుక్త్వాతత్పురస్తాదర్ధమభాణి సచతచ్ఛ్రుత్వా - మాహిషంచశరచ్చం
ద్రచంద్రికాధవళందధీత్యాహ- తేచరాజభవనంగత్వాదౌవారికాన్యూచుః-
వయంకవనంకృత్వాసమాగతాః రాజానందర్శయతేతి - తేచకౌతుకాత్
హాసంతతోగత్వారాజానం ప్రణమ్యప్రాహుః ॥ * ॥ రాజమాషనిభైర్దం
తైఃకటివిన్యస్తపాణయః-ద్వారితిష్ఠంతిరాజేంద్రఛాందసాఃశ్లోకశత్రవఇ
తి ॥ రాజ్ఞాప్రవేశితాస్తే ప్రదృష్టరాజసంసదోమిళితా స్సహైవకవిత్వం
పఠంతిస్మ - రాజాతచ్ఛ్రుత్వాఉత్తరార్ధంకాళిదాసేనకృతమితిజ్ఞాత్వా
విప్రాన్ప్రాహ - యేనపూర్వార్ధంకారితంతన్ముఖాత్కవిత్వంకదాచిదపినక
రణీయం-ఉత్తరార్ధస్యకించిద్దీయతేనపూర్వార్ధస్యేత్యుక్త్వా ప్రత్యక్ష
రలక్షందదౌ - తేషుచదక్షిణామాదాయగతేషు కాళిదాసంవీక్ష్యరాజా
ప్రాహ - కవేఉత్తరార్ధంత్వయాపఠితమితి- కవిరాహ ॥ * ॥ అధరస్యమ
ధురిమాణంకుచకాఠిన్యందృశోస్తైక్ష్ణ్యంచ - కవితాయాంపరిపాకంహ్య
నుభవరసికోవిజానాతి-రాజాచసుకవేసత్యంవదసి ॥ * ॥ అపూర్వోభాతి
భారత్యాఃకావ్యామృతఫలేరసః- చర్వణేసర్వసామాన్యేస్వాదువిత్కేవ
లంకవిః ॥ సంచింత్యసంచింత్యజగత్సమస్తంత్రయః పదార్థాఃహృదయం
ప్రవిష్టాః - ఇక్షోర్వికారామతయఃకవీనాంముగ్ధాంగనాపాంగతరంగితా
ని ॥ తతఃకదాచిద్ద్వారపాలకఃప్రణమ్యభోజంప్రాహరాజన్ద్రవిడదేశా
త్కో౽పిలక్ష్మీధరనామాకవిర్ద్వారమధ్యాస్తఇతి - రాజాప్రవేశయేత్యా
హ- ప్రవిష్టమేవసూర్యమివవిభ్రాజమానంచిరాదప్యవిదితవృత్తాంతంప్రే
క్ష్యరాజావిచారయామాస- ఆహ ॥ * ॥ ఆకారమాత్రవిజ్ఞానసంపాదితమ
నోరథాః-ధన్యాస్తేయేనశృణ్వంతిదీనాఃక్వాప్యర్థినాంగిరః ॥ సచాగత్య
తత్రరాజానంస్వస్తీత్యుక్త్వాతదాజ్ఞయోపవిష్టఃప్రాహ- దేవఇయంతేపం
డితమండితాసభా-త్వంచపాత్రాద్విష్ణురసి - అతఃకింనామపాండిత్యంమ
మ-తథాపికించిద్వచ్మి ॥ * ॥ భోజప్రతాపంతువిధాయధాత్రాశేషైర్నిర
స్తైఃపరమాణుభిఃకిం - హరేఃకరే౽భూత్పవిరంబరేచభానుఃపయోధేరుదరే
కృశానుః ॥ ఇతితతస్తేనపరిషచ్చమత్కృతా- రాజాచతస్యప్రత్యక్షరలక్షం
దదౌ- పునఃకవిరాహ - దేవమయాసకుటుంబేనాత్రనివాసాశయాసమా
గతం ॥ * ॥ క్షమీదాతాగుణగ్రాహీస్వామీపుణ్యేనలభ్యతే-అనుకూలశ్శుచిర్ద
క్షఃకవిర్విద్వాన్సుదుర్లభః ॥ ఇతి ॥ తతోరాజాముఖ్యామాత్యంప్రాహ

స్మై గృహం దీయతామితి- తతో నిఖిలమపి నగరం విలోక్య కమపి మూర్ఖం మహామాత్యో నాపశ్యత్ - యం నిరస్య విదుషే గృహం దీయతే - తత్ర సర్వత్ర భ్రమన్ కస్యచిత్కువిందస్య గృహం వీక్ష్య కువిందం ప్రాహ - కువింద గృహాన్నిస్సర తవ గృహం విద్వానేష్యతీతి - తతః కువిందో రాజభవనమాసాద్య రాజానం ప్రణమ్య ప్రాహ- దేవ భవదమాత్యో మాం మూర్ఖం కృత్వా గృహాన్నిస్సారయతీతి త్వం తు పశ్య మూర్ఖః పండితో వేతి॥*॥ కావ్యం కరోమి నహి చారుతరం కరోమి యత్నాత్కరోమి యది చారుతరం కరోమి- భూపాలమౌళిమణిమండితపాదపీఠ హే సాహసాంక కవయామి వయామి యామి॥ తతో రాజా త్వంకారవాదేన వదంతం కువిందం ప్రాహ॥*॥ లలితా తే పదపంక్తిః కవితామాధుర్యం చ శోభనం। పరంతు కవిత్వం విచార్య వక్తవ్యమితి - తతః కువిందః ప్రాహ దేవ అత్రాంతరం భాతి కింతు న వదామి రాజధర్మః పృథక్ విద్వద్ధర్మాదితి- రాజా ప్రాహ- అస్తి చేదుత్తరం బ్రూహీతి- దేవ కాళిదాసాదృతే న్యం కవిం న మన్యే కో స్తి తే సభాయాం కాళిదాసాదృతే కవితాతత్త్వవిద్విద్వాన్॥*॥ యత్సారస్వతవైభవం గురుకృపాపీయూషపాకోద్భవం తల్లభ్యం కవినైవ నైవ హఠతః పాఠప్రతిష్ఠాజుషా - కాసారే దివసం వసన్నపి పయఃపూరం పరం పంకిలం కుర్వాణః కమలాకరస్య లభతే కిం సౌరభం సైరిభః॥ అయం మే వాగ్గుంభో విశదపదవైదగ్ధ్యమధురః స్ఫురద్బంధో వంధ్యః పరహృది కృతార్థః కవిహృది। కటాక్షో వామాక్ష్యా దరదళితనేత్రాంతగళితః కుమారే నిస్సారః స తు కిమపి యూనస్సుఖయతీతి ॥ విద్వజ్జనవందితా సీతా ప్రాహ॥*॥ విపులహృదయాభియోగే ఖిద్యతి కావ్యే జడో న మూర్ఖః స్వే నిందతి కంచుకమేవ ప్రాయశ్శుష్కస్తనీ నారీ॥ తతః కువిందః ప్రాహ॥*॥ బాల్యే సుతానాం సురతేంగనానాం స్తుతౌ కవీనాం సమరే భటానాం- త్వంకారయుక్తా హి గిరః ప్రశస్తాః కస్తే ప్రభో మోహభరః స్మర త్వం॥ తతో రాజా సాధు భో కువిందేత్యుక్త్వా తస్మా అక్షరలక్షం దదౌ - మా భైషీరితి పునః కువిందం ప్రాహ - ఏవం క్రమేణాతిక్రాంతే కియత్యపి కాలే బాణః పండితవరః పరం రాజ్ఞా మాన్యమానో పి ప్రాక్తనకర్మతో దారిద్ర్యమనుభవతి- ఏవం స్థితే నృపతిః కదాచిద్రాత్రౌ వేషాంతరం... కీ ప్రచ్ఛన్నవేషస్స్వపురే చరన్ బాణగృహమేత్యాతిష్ఠత్ - తదానీం బాణో దారిద్ర్యవ్యాకులతయా కాంతాం వక్తి- దేవి రాజా కియద్వారమమమ నోరథమపూరయత్ - అద్యాపి పునః ప్రార్థితో దదాత్యేవ పరంతు నిరంతరప్రార్థనా రసే మూర్ఖస్యాపి

...స్య జడీభవతీత్యుక్త్వా ముహూర్తార్ధం మౌనేన స్థితః పునః పఠతి ॥ *॥ హ
రహారపురహారపగుంఫకహాలాహలఘల్లు రసా చ నాచసేః । ఏకైవ తవ రస
జ్ఞా తదుభయరసతారతమ్యజ్ఞా ॥ దేవీ ॥ దారిద్ర్యస్య పరా మూర్తిర్యా
చ్ఞా న ద్రవిణప్లుషః । అపి కౌపీనవాన్ శంభుస్తథాపి పరమేశ్వరః ॥ నాశః
ఖానాం వ్యసనం ధనానాం యాచ్ఞా గుణానాం కునృపః ప్రజానాం । ప్రణష్ట
శీలశ్చ సుతః కులానాం మూలావఘాతః కఠినః కుఠారః । తత్సత్యపి దారిద్ర్యే
రాజ్ఞో వక్తుం మయా స్వయమశక్యం ॥ *॥ గచ్ఛతి క్షణమపి జలదో వల్లభతా
మేతి సర్వలోకస్య । నిత్యప్రసారితకరః కరోతి సూర్యోఽపి సంతాపం । కించ-
దేవి వైశ్వదేవావసరే ప్రాప్తాః క్షుధార్తాః పశ్చాద్యాంతీతి తదేవ మే హృద
యం ధునోతి- దారిద్ర్యానలసంతాపః శాంతః సంతోషవారిణా । యాచకా
శావిఘాతాంతర్దాహః కేనోపశామ్యతే ॥ రాజా చైతత్ సర్వం శ్రుత్వా
వేదానీం కిమపి దాతుమశక్యం ప్రాతరేవ బాణం పూర్ణమనోరథం కరి
ష్యామీతి నిష్క్రాంతః రాజా ॥ *॥ కృతో మయైర్న చ వాగ్మి వ్యసనీ గంనమైవ
దం । యైరాత్మసదృశో నార్థీ కిం తైః కావ్యైర్బలైర్ధనైః ॥ ఏవం పురే పరిభ్రమ
మాణో రాజ నివర్తనే చోరద్వయం గచ్ఛతి । తయోరేకః ప్రాహ శకుంతః
సఖే స్ఫారాంధకారవితతేఽపి జగత్యంజనవశాత్ సర్వం పరమాణుప్రాయ
మపి వస్తు సర్వత్ర పశ్యామి పరంతు సంభారగృహేత్ర నకజాతమపి న మేషు
ఖాయతి - ద్వితీయో మరాళనామా చోర ఆహ - ఆహృతం సంభారగృహా
త్ర నకజాతమపి హితమితి కస్మాద్ధేతోరుచ్యత ఇతి తతః ॥ శకుంతః ప్రాహ-
సర్వతో నగరరక్షకాః పరిభ్రమంతి సర్వోఽపి జాగర్తి వ్యత్యేషాం భేరీపటహాదీ
నాం నినాదేన తస్మాదాహృతం విభజ్య స్వస్వభాగగతం ధనమాదాయ శీఘ్రమ
మేవ గంతవ్యమితి ॥ మరాళః ప్రాహ । సఖే త్వమనేన కోటిద్వయపరిమిత
మాణిక్యనకజాతేన కిం కరిష్యసీతి- శకుంతః - ఏతద్ధనం కస్మైచిద్ద్విజన్మనే దా
స్యామి యథాయం వేదవేదాంగపారగోఽన్యం న ప్రార్థయతి ॥ మరాళః
సఖే చారు ॥ *॥ దరితో యద్వ్యసనాసక్త ఈశః పులకో ధర్చేత్ - ఆత్మనశ్చ పరే
షాం చ తద్దానం పౌరుషం స్మృతం ॥ మరాళః- అనేన దానేన తవ కథం పుణ్యా
ఘం భవిష్యతీతి అస్మాకం పితృపైతామహోఽయం ధర్మః యచ్చౌర్యే
ణ విత్తమానీయతే ॥ మరాళః ॥ *। శిరచ్ఛేదమంగీకృత్యార్జితం ద్రవ్యం ఖల
మపి కథం దీయతే ॥ శకుంతః ॥ *॥ మూర్ఖో న హి దదాత్యర్థం నరో దారిద్ర్య
శంకయా । ప్రాజ్ఞస్తు వితరత్యర్థం నరో దారిద్ర్యశంకయా ॥ కించిద్వేగవ

యం పాత్రం కించిత్పాత్రం తపోమయం । పాత్రాణాముత్తమం పాత్రం శూద్రాన్నం యస్య నోదరే ॥ శకుంతః ॥ అనేన విత్తేన కిం కరిష్యతి భవాన్ । మరాళః- సఖే కాశీవాసీ కోపి విప్రవటురితో గాత్ - తేనాస్మత్పితుః పురః కాశీవాసఫలం వ్యావర్ణితం - తతోస్మత్తాతః బాల్యాదారభ్య చార్జితం కుర్వాణో దైవవశాత్ స్వపాపాన్నివృత్తో వైరాగ్యాత్సకుటుంబః కాశీం మేష్యతి-తదర్థమిదం ద్రవిణజాతం - శకుంతః - మహద్భాగ్యం తవ పితుః తథాహి ॥ * ॥ వారాణసీపురీవాసవాసనావాసితాత్మనా । కింతు నాసమతాం యాతి వరాకః పాకశాసనః ॥ ఉపరం కర్మసన్న్యాసాం క్షేత్రం వారాణసీ పురీ । యత్ర సంలభ్యతే మోక్షః సమం చండాలపండితైః ॥ మరణం మంగళం యత్ర విభూతిశ్చ విభూషణం । కౌపీనం యత్ర కౌశేయం సా కాశీ కేన మీయతే ॥ ఏవముభయోః సంవాదం శ్రుత్వా రాజా జాతుతోష అచింతయచ్చ-మానసికర్మణాంగతిస్సర్వథైవ విచిత్రా- ఉభయోరపి పవిత్రా మతిరితి తతో రాజా వినిస్సృత్య భవనాంతరే పితృపుత్రావపశ్యత్ - తత్ర పితా పుత్రం ప్రాహ - ఇదానీం పరిజ్ఞాతశాస్త్రతత్త్వోపి నృపతిః కార్పణ్యేన కిమపి న ప్రయచ్ఛతి ॥ కింతు ॥ * ॥ అధికం నికవయతి కవయతి పఠతి చ పఠతి స్తవోన్ముఖే స్తౌతి । పశ్చాద్యామీత్యుక్తే మౌనీ దృష్టిం నిమీలయతి ॥ రాజా ప్యేతచ్ఛ్రుత్వా తత్సమీపం ప్రాప్యమైవం వదేతి స్వగాత్రాత్సర్వాభరణాన్యుత్తార్య దత్త్వా తస్మై తతో గృహమాసాద్య కాలాంతరే సభాముపవిష్టః కాళిదాసం ప్రాహ- సఖే ॥ * ॥ కవీనాం మానసం నామి తరతి ప్రతిభాంభసా ॥ తతః కవిరాహ ॥ యత్ర త్వేనవయాం సీవభువనాని చతుర్దశ ॥ తతో రాజా ప్రత్యక్షరం ముక్తాఫలలక్షం దదౌ - తతః ప్రవిశతి ద్వారపాలః- దేవ కోపి కౌపీనావశేషో విద్వాన్ ద్వారి తిష్ఠతీతి ॥ రాజా ప్రవేశయ ॥ తతః ప్రవేశితః ॥ కవిరాగత్య స్వస్తీత్యుక్త్వా నుక్తః పవోపవిష్టః ప్రాహ ॥ * ॥ ఇహ నివసతి మేరుశ్శేఖరో భూధరాణామిహ హి నిహితభారాస్సాగరాస్సప్త చైవ । ఇదమతులమనంతం భూతలం భూరిభూతోద్భవధరణసమర్థం స్థానమస్మద్విధానాం ॥ రాజా-మహాకవే కిం తే నామ- అభిధత్స్వ కవిః - నామగ్రహణం నోచితం పండితానాం తథాపి వదామో యది జానాసి ॥ * ॥ నహి స్తనంధయీ బుద్ధిర్గంభీరం గాహతే వచః । తలం తోయనిధేర్ద్రష్టుం యష్టిరస్తి న వైణవీ ॥ దేవాకర్ణయ ॥ శ్లో ॥ చ్యుతామిందోర్లేఖాం రతికలహభగ్నం చ వలయం సమం చక్రీకృత్య ప్రహసితముఖీ శైలతనయా । అవోచద్యం పశ్యేత్య

వతు గిరిశస్యాచగిరిజాస్యచక్రీడాచంద్రోదశనకిరణాపూరితతనుః ॥ కా
ళిదాసః॥ సఖె క్రీడాచంద్రచిరాద్దృష్టోపి- కథమీదృశీతేదశామండలేమం
డలేవిరాజన్యపిరాజని బహుధనవతి - క్రీడాచంద్రః ॥ * ॥ ధనినోప్యదాన
విభవాగణ్యం తేధురిమహాదరిద్రాణాం । హంతినయతః పిపాసామతస్స
ముద్రోపిసురురేవ ॥ కించ ॥ ఉపభోగకాతరాణాం పురుషాణామర్థసంచ
యపరాణాం। కన్యామణిరివసదనే తిష్ఠత్యర్థః పరస్యార్థే ॥ సువర్ణమణి
కేయూరాడంబరైరన్యభూభృతః।కలయైవపదంభోజస్తేషామాప్నోతిస్ఫా
రపిత్ ॥ సుధామయానీవసుధాంగభంతివిదగ్ధసంయోజనమంతరేణ। కా
వ్యానినిర్వ్యాజమనోహరాణి వారాంగనానామివయౌవనాని ॥ జ్ఞాయ
తేజాతునామాపినరాజ్ఞః కవితాంవినా। కవేస్తద్వ్యతిరేకేణనకీర్తిః స్ఫు
రతిక్షితౌ ॥ మయూరః ॥ తేవంద్యాస్తేమహాత్మానస్తేషాంలోకేస్థిరంయ
శః। యైర్నిబద్ధానికావ్యాని యేచకావ్యేప్రకీర్తితాః ॥ వరరుచిః ॥ పదవ్య
క్తివ్యక్తీకృతసహృదయాబంధలలితే కవీనాం మార్గేస్మిన్ స్ఫురతిబుధ
మాత్రస్యధిషణా । నచక్రీడాలేశవ్యసన పిశునోయంకులవధూకటాక్షా
ణాంపంథాః సఖలుగణికానామవిషయః ॥ రాజాక్రీడాచంద్రాయవింశ
తిగజేంద్రాన్ గ్రామపంచకంనదదౌ-తతోరాజానంకవిస్తౌతి ॥ * ॥ కంక
ణంనయనద్వంద్వేతిలకంకరపల్లవే। అహోభూషణవైచిత్ర్యంభోజప్ర
త్యర్థియోషితాం॥తుష్టోరాజాపునరక్షరలక్షందదౌ॥తతః కదాచిత్కోపి
జరాజీర్ణసర్వాంగసంధిః పండితోరామేశ్వరనామాసభామభ్యగాత్ -
సచాహ॥*॥పంచాననస్యసుకవేర్గజమాంసైర్నృపశ్రియా । పారణాజా
యతేక్వాపిసర్వత్రైవోపవాసినః ॥ వాహానాంపండితానాంచపరేషా
ముపరోజనః।కవీంద్రాణాంగజేంద్రాణాంగ్రాహకోనృపతిఃపరః ॥ ఏవంహి
సువర్ణైః పట్టచేలైశ్చశోభాస్యాద్ద్వారయోషితాం - పరాక్రమేణదానే
నరాజంతేరాజనందనాః - ఇత్యాకర్ణ్యరాజారామేశ్వరపండితాయస
ర్వాభరణాన్యత్రీగ్యబత్తుద్వయంప్రాయచ్ఛత్ స్తౌతికవిః ॥ * ॥ భోజత్వ
త్కీర్తికాంతాయాః నభః ఫాలస్థితంమహత్ । కస్తూరీతిలకంరాజన్గు
ణాకరవిరాజతే - బుధాగ్రే నగుణాన్ బ్రూయాత్ సాధువేత్తియతః స్వ
యం-మూర్ఖాగ్రేపిచనబ్రూయాత్ బుధః ప్రోక్తంనవేత్తిసః ॥ తేనచమ
త్కృతాస్సర్వే- రామేశ్వరకవిః॥ *॥ ఖ్యాతింగమయతిసుజనస్సుకవివి
దధాతికేవలంకావ్యం । పుష్ణాతికమలమంభోలక్ష్మ్యాతురవిర్నియోజయ

॥ తతస్తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - రాజేంద్రం కవిః ప్రాహ॥ * ॥
కవిత్వం న శృణోత్యేవ కృపణః కీర్తివర్జితః । నపుంసకః కిం కురుతే పురస్థిత
మృగీదృశా ॥ సీతా ప్రాహ ॥ హతాద్వైషే నకవయో వరాకాస్తే గజా అపి।
శోభా న జాయతే యేషాం మండలేంద్రగృహం వినా ॥ కాళిదాసః ॥ అదా
తృమానసం కాపి న స్పృశంతి కవేర్గిరః। దుఃఖాయైవాతివృద్ధస్య విలాసా
స్తరుణీకృతాః॥ రాజా ప్రతిపండితం లక్షం దత్తవాన్ - తతః కదాచిద్రా
జా సమస్తాదపి కవిమండలాదధికం కాళిదాసమవలోక్య ఆయాంతం పరం
వేశ్యాలోలత్వేన చేతసి ఖేదలవం చక్రే - తదా సీతా విద్వద్బృందవందితా
తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా ప్రాహ- దేవ॥ * ॥ దోషమపి గుణవతి జనే దృష్ట్వా
గుణరాగిణో న ఖిద్యంతే । ప్రీత్యైవ శశిని పతితం పశ్యతి లోకః కళంకమపి ॥
తుష్టో రాజా సీతాయై లక్షం దదౌ - తథాపి కాళిదాసం యథాపూర్వం న మా
నయతి యదా - తదా స చ కాళిదాసో రాజ్ఞోభిప్రాయం విదిత్వా తులామి
షేణ ప్రాహ॥ *॥ ప్రాప్య ప్రమాణపదవీం కో నామాస్తే తులే వలేపస్తే। నయ
సి గరిష్ఠమధస్తాత్తదితరముచ్చైస్తరాం కురుషే॥ పునరాహ - యస్యాస్తి స
ర్వత్రగతిస్స కస్మాత్స్వదేశరాగేణ హి యాతి ఖేదం। తాతస్య కూపోయమితి
బ్రువాణాః క్షారం జలం కాపురుషాః పిబంతి ॥ తతో రాజ్ఞా కృతామవజ్ఞాం మ
నసి విదిత్వా కాళిదాసో దుర్మనాః నిజవేశ్మ యయౌ ॥ *॥ అవజ్ఞాస్ఫుటితం
ప్రేమ సమీకర్తుం క ఈశ్వరః । సంధిం న యాతి స్ఫుటితం లాక్షాలేపేన మౌ
క్తికం॥ తతో రాజాపి ఖిన్నస్థితః - తతో లీలావతీ ఖిన్నం దృష్ట్వా రాజానం
విషాదకారణమపృచ్ఛత్ - రాజా చ రహసి సర్వం తస్యై ప్రాహ - సా చ
రాజముఖేన కాళిదాసావజ్ఞాం జ్ఞాత్వా పునః ప్రాహ దేవ ప్రాణనాథ సర్వ
జ్ఞోసి ॥ *॥ స్నేహో హి వరమఘటితో న వరం సంజాతవిఘటితస్నేహః-
హృతనయనో హి విషాదీ న విషాదీ భవతి సఖిలు జాత్యంధః॥ పరంతు కాళిదా
సః కోపి భారత్యాః పురుషావతారః - తత్సర్వభావేన సమ్మాననయైనం విద్వ
ద్భ్యః॥ పశ్య ॥ * ॥ దోషాకరోపి కుటిలోపి కళంకితోపి మిత్రావసానసమ
యే విహితోదయోపి। చంద్రస్తథాపి హరవల్లభతాముపైతి నైవాశ్రితేషు
గుణదోషవిచారణా స్యాత్ ॥ రాజాపి ప్రియే సర్వమేతత్సత్యమేవేత్యంగీ
కృత్య శ్వః కాళిదాసం ప్రాతరేవ సంతోషయిష్యామీత్యవోచత్ -అన్యేద్యూ
రాజా దంతధావనాదివిధిం విధాయ సర్వత్రినిత్యకృత్యస్సభాం ప్రాప-పం
డితాః కవయశ్చ గాయకా అన్యే ప్రకృతయశ్చ సర్వే సమాజగ్ముః - కాళిదా

సమేకమనాగతం వీక్ష్య రాజాస్య సేవకమేకం తదాకారణాయ వేశ్యాగృహం ప్రేషయామాస- స చ గత్వా కాళిదాసం నత్వా ప్రాహ కవీంద్ర త్వామాకారయతి భోజనరేంద్ర ఇతి - తతః కవిర్వ్యచింతయత్- గతేహ్ని నృపేణావమానితోహమద్య ప్రాతరేవాకారణే కిం కారణమితి॥*॥ యం యం నృపోనురాగేణ సంమానయతి సంసది। తస్య తస్యోత్సారణాయ యతంతే రాజవల్లభాః॥ కింతు విశేషాద్రాజ్ఞా అన్వహం మాన్యమానే మయి మాయావినో మత్సరాద్వైరం బోధయంతి॥ *॥ అవివేకమతిర్నృపతిర్మంత్రిషు గుణవత్సు వక్రితగ్రీవః- యత్ర ఖలాశ్చ ప్రబలాస్తత్ర కథం సజ్జనావసరః॥ ఇతి విచారయన్ సభామాగచ్ఛత్ - తతో దూరే సమాయాంతం వీక్ష్య సానందమాసనాదుత్థాయ సుకవే మత్ప్రియ తమాద్య కథం విలంబః క్రియత ఇతి భాషమాణః పంచషట్పదాని సమ్ముఖో గచ్ఛతి - తతో నిఖిలాపి సభా స్వాసనాదుత్థితా- సర్వే సభాసదశ్చ చమత్కృతాః - వైరిణశ్చాస్య విచ్ఛాయవదనా బభూవుః- తతో రాజా నిజకరకమలేన అస్య కరకమలమవలంబ్య స్వాసనదేశం ప్రాప్య తం చ సింహాసనే ఉపవేశ్య స్వయం చ తదాజ్ఞయా తత్రైవోపవిష్టః - తతో రాజ్ఞః సింహాసనారూఢే కాళిదాసే బాణకవిర్దక్షిణం బాహుముద్ధృత్య ప్రాహ॥*॥ భోజః కళావిద్రుద్రో వా కాళిదాసస్య మాననాత్ విబుధేషు కృతో రాజా యేన దోషాకరోప్యసౌ॥ తతోస్య విశేషేణ విద్వద్భిస్సహ వైరానలః ప్రదీప్తః - తతః కైశ్చిద్బుద్ధిమద్భిః మంత్రయిత్వా సర్వైరపి విద్వద్భిః భోజస్య తాంబూలవాహినీ దాసీ ధనకనకాదినా సమ్మానితా- తే చ తాం ప్రత్యుపాయమూచుః - సుభగే అస్మత్కీర్తిమసౌ కాళిదాసో గ్రసయతి- అస్మాకమపి నైతేన కళాసామ్యం ప్రవహతే- వత్సే యథైనం రాజా దేశాంతరం నిస్సారయతి తథా భవత్యా కర్తవ్యమితి- దాసీ ప్రాహ- భవద్భిర్విహారం ప్రాప్య మయా యుష్మత్కార్యం క్రియతే తన్మమ ప్రథమం హారో దాతవ్య ఇతి- తతస్సా తాంబూలవాహినీ తైర్దత్తం హారమాదాయ వ్యచింతయత్ -తథాహి॥ బుద్ధైరసాధ్యం కిం వాస్తి - తతస్సమతిక్రామత్సు కతిపయవాసరేషు దైవాదేకాకిని ప్రసుప్తే రాజని చరణసంవాహనాసేవామస్య విధాయ తత్రైవ కపటేన నేత్రే నిమీల్య సుప్తా - తతశ్చరణచలనేన సా రాజానమీషజ్జాగరూకం సమ్యగ్జ్ఞాత్వా ప్రాహ॥ సఖి మదనమాలిని స దురాత్మా కాళిదాసః దాసీవేషేణ అంతఃపురం ప్రాప్య లీలాదేవ్యా సహ రమత ఇతి - రాజా తచ్ఛ్రుత్వా ఉత్థాయ ప్రాహ - తరంగవతి కిం జాగర్షి ని-

సాచనిద్రావ్యాకులైవనశృణోతి - రాజాచతస్యాఅపధ్వనింశ్రుత్వాప
చింతయత్ - ఇయంతరంగవతీనిద్రాయాంస్వప్నవశంగతా వానసావశా
ద్దేవ్యాదుశ్చరితంప్రాహ - నచస్త్రీవేషేణాంతఃపురమాగచ్ఛతీత్యేతదపి
సంభావ్యతే - కోనామ స్త్రీచరితంవేదేతితతశ్చేత్థంవిచార్య రాజావరే
ద్యుః ప్రాతరాత్మనికృత్రిమజ్వరంవిధాయశయానః కాళిదాసందాసీము
ఖేన ఆనాయ్యతదాగమనానంతరంతస్యైవలీలాదేవీం చానాయ్యదేవీంప్ర
త్యవదత్ - ప్రియేఽదానీమేవమయాపథ్యంభోక్తవ్యమితి- ఇత్యుక్తేసాపి
తథైవేతిపథ్యం గృహీత్వారాజ్ఞోరజతపాత్రేధృత్వా తత్రముద్గదాళీంసర్వ్య
వేషయత్ - తతఃరాజాపితయోరభిప్రాయంజిజ్ఞాసమానఃశ్లోకార్థంప్రా
హ ॥ ముద్గదాళీగదవ్యాళీకవీంద్రవితుషాకథమితి-తతఃకాళిదాసఃదేవ్యాం
సమీపవర్తిన్యాఽపిఉత్తరార్థంప్రాహ ॥ అంధోవల్లభసంయోగేజాతా
విగతకంచుకా - దేవీతచ్ఛ్రుత్వాపరిజ్ఞాతార్థాస్వరూపాసరస్వతీవతద
ర్థంవిదిత్వా స్మేరముఖీమనాగివబభూవ-రాజాప్యేతద్దృష్ట్వావిచారయా
మాస - ఇయంపురాకాళిదాసేస్నిహ్యతిఅనేనపతస్యాంసమీపవర్తిన్యా
మపిఇత్థమభ్యధాయిఇయంచస్మేరముఖీబభూవ - స్త్రీణాంచచిత్తంకోవే
ద॥*॥అశ్వప్లుతంవాసవగర్జితంచస్త్రీణాంచచిత్తంపురుషంచభాగ్యం-అ
వర్షణంచాప్యతివర్షణంచదేవోనజానాతికుతోమనుష్యః ॥ కింత్వయం
బ్రాహ్మణః-దారుణాపరాధిత్వేపినహంతవ్యఇతి - విశేషేణసరస్వత్యాః
పురుషావతారఇతివిచార్యకాళిదాసంప్రాహ - కవేసర్వథాఅస్మద్దేశేన
స్థాతవ్యంకింబహునోక్తేన ప్రతివాక్యంకిమపినవక్తవ్యం - తతఃకాళిదాసో
పివేగేనోత్థాయవేశ్యాగృహమేత్యతాంప్రత్యాహ- ప్రియేఅనుజ్ఞాందేహి
మయిభోజఃకుపితః- స్వదేశేనస్థాతవ్యమిత్యువాచ- అహహ ॥ *॥ అఘ
టితఘటితానిఘటయతి ఘటితఘటితానిదుర్ఘటీకురుతే । విధిరేవతాని
ఘటయతియానిపుమాన్నైవచింతయతి ॥ కించ॥ కమపివిద్వద్బృందచేష్టి
తమేవేతిప్రతిభాతి-తథాహి ॥ * ॥ బహూనామల్పసారాణాంసమవా
యోదురత్యయః । తృణైర్విధీయతేరజ్జుఃబధ్యంతేతేనదంతినః ॥ తతోవి
లాసవతీనామవేశ్యాతంప్రాహ ॥ * ॥ తదేవాస్యపరంమిత్రంయత్రసం
క్రామతిద్వయం । దృష్టేసుఖంచదుఃఖంచప్రతిచ్ఛాయేవదర్పణే ॥ దయి
తమయివిద్యమానాయాంకింతేరాజ్ఞః- కింవారాజదత్తేనవిత్తేనకావ్యంను
ఖేననిశ్శంకంతిష్ఠమద్గృహాంతఃకుహరఇతి - తతఃకాళిదాసఃతత్రైవవస

కతిపయదినానిగమయామాస - తతః కాళిదాసే గృహంనిర్గతే రాజా
సంలీలాదేవీప్రాహ - దేవ కాళిదాసకవినాసాకంనితాంతంబిడంబమా
మైత్రీ తదిదానీమనుచితం కస్మాత్కృతం - యస్యదేశేవ్యవస్థానంనిషిద్ధం
* ॥ ఇక్షోరగ్రాత్క్రమశః పర్వణిపర్వణియథారసవిశేషః । తద్వత్సజ్జన
మైత్రీవిపరీతానాంతువిపరీతా॥ శో॥ కారాతిపరిత్రాణంప్రీతివిస్రంభభాజ
నం। కేనరత్నమిదంసృష్టంమిత్రమిత్యక్షరద్వయం ॥ రాజాప్యేతల్లీలాదేవీ
వచనమాకర్ణ్యప్రాహ దేవికేనాపిమమేత్యభిధాయి । తతః కాళిదాసో
దాసీవేషేణఅంతః పురమాసాద్యదేవ్యాసహారమతిఇతి - మయాచైత
ద్వ్యాపారజిజ్ఞాసయాకపటద్వారేణాయంభవతీచవీక్షితా- తతఃసమీపవ
ర్తిన్యాపితస్యాఉత్తరార్థమిత్థంప్రాహ - తచ్చాకర్ణ్యత్వయాపి
కృతోహాసః - తతశ్చసర్వమేతద్దృష్ట్వా బ్రాహ్మణవాననభీరుణామయా
దేశాన్నిస్సారితః-త్వాంచనదాక్షిణ్యేనహన్మీతి - తతఃసాపరాదేవీచ
మత్కృతాప్రాహ।నిశ్శంకందేవఅహమేవధన్యా- యస్యాస్త్వంపతిరీదృ
శఃయత్త్వయాభుక్తశీలాయాఃమమమనఃకథమన్యత్రగచ్ఛతి- యతఃసర్వ
కామినీభిరపికాంతోపభోగేస్మర్తవ్యోసి-అహహ- దేవత్వంయదిమాం
సతీమసతీంవాఅకృత్వాగమిష్యసితర్హ్యహంసర్వథామరిష్యఇతి- తతో
రాజాపిప్రియేసత్యంవదసీతిమానయామాస-తప్తంలోహగోళకంకారయా
మాస-ధనుశ్చసజ్యంచక్రే తతోదేవీస్నాత్వానిజపాతివ్రత్యానలేనదేదీప్య
మానానుకుమారగాత్రీసూర్యమవలోక్యప్రాహ ॥ జగచ్చక్షుస్త్వంసర్వ
సాక్షీసర్వంవేత్సి॥శ్లో॥ జాగ్రత్స్వప్నకాలేచసుషుప్తౌయదిమేపతిః । భోజ
ఏవపరంనాన్యోమచ్చిత్తే భావితోపినఇత్యుక్త్వాతతోదివ్యత్రయంచక్రేత
తశ్శుద్ధాయాంతతఃపురేలీలావత్యాంలజ్జానతశిరాఃనృపతిః పశ్చాత్తాపా
తురోదేవీత్వత్స్వాపిష్ఠంమాంకింవదామీతికథయామాస-రాజాచతదా
ప్రభృతిననిద్రాతినచభుంక్తే నకేనచిద్వక్తి- కేవలముద్విగ్నమనాఃస్థిత్వాది
వానిశంప్రవిలపతి - కింనామమమలజ్జాకిన్నామదాక్షిణ్యంక్వగాంభీర్యం
హాహాకవేక కవికోటిముకుటమణే కాళిదాస హామమప్రాణసమహామూ
ర్ఖేణకిమశ్రావ్యం శ్రావితోసిఅవాచ్యముక్తోసీతి ప్రసుప్తఇవగ్రహగ్రస్త
ఇవమాయావిధ్వస్తఇవపపాత - తతఃప్రియాకరకమలసిక్తజలసంజాత
సంజ్ఞఃకథమపితామేవప్రియాంవీక్ష్యస్వాత్మనిందాపరఃపరమతిష్ఠత్ - త
తోనిశానాథహీనేవనిశాదినకరహీనేవదినశ్రీర్విరయోగినీవయోషిత్ శక్ర

రహితేవ సుధర్మాణ న భాతి భోజభూపాలసభా రహితా కాళిదాసేన - త
దాప్రభృతి న కస్యచిన్ముఖె కావ్యం న కోపి వినోదసుందరం వచోవక్తి - తతో
గతేషు కేషుచిద్దినేషు కదాచిద్రాజా పూర్ణేందుమండలం పశ్యన్ పురస్స
లీలాదేవీముఖేందుం వీక్ష్య ప్రాహ॥ తుళణఅణుఅణుసరణ్ణిగ్గోసోముహచ
దంసఖిఏదాయే॥ కుత్రచ పూర్ణేపి చంద్రమసి నేత్రవిలాసాః కదావాచో
విలసితం ప్రాతశ్చోత్థితః- ప్రాతర్విధిం విధాయ సభాం ప్రాప్య రాజా విద్వ
ద్వరాన్ప్రాహ - అహో లోకవయః ఇయంసమస్యా పూర్యతాం తతః పఠ
తి- తుళణఅణుఅణుసరణ్ణిగ్గోసోముహచదంసఖిఏదాయే పునరాహ ఇయం
చేత్సమస్యా న పూర్యతే భవద్భిః మద్దేశేన స్థాతవ్యమితి - తతోభీతాస్తే కవ
యః ప్రాణనిగ్రహాణి జగ్ముః చిరంవిచారితేప్యర్థే న కస్యాపి సార్థసంగతిస్స్ఫు
రతి- తతస్సర్వే మిళిత్వా బాణః ప్రేషితః - తతస్స సభాం ప్రాప్యాహ రా
జానం దేవ సర్వైర్విద్వద్భిరహం ప్రేషితః - అష్టౌ వాసరానవధిమభిధే
హి నవమేహ్ని పూరయిష్యంతి తే- న చేద్దేశాన్నిర్గచ్ఛంతి - రాజా అస్త్వి
త్యాహ- తతో బాణః తేషాం విజ్ఞాప్య రాజసందేశం స్వగృహమగాత్ - త
తోష్టౌ దివసాః అతీతాః- అష్టమదినరాత్రౌ మిళితేషు తేషు కవిషు బాణః ప్రా
హ- అహో తారుణ్యమదేన రాజసన్మానమదేన కించిద్విద్యామదేన కాళి
దాసో నిస్సారితోభవత్ -సమే భవంతస్సర్వ ఏవ కవయః- ఏవమేస్థానే తు స
ఏక ఏవ కవిః తం నిస్సార్య ఇదానీం కిం నామ మహత్త్వమాసీత్ - స్థితే తస్మిన్
కథమియమవస్థాస్మాకం భవేత్ - తన్నిస్సారణే యా బుద్ధిః కృతా సా భవ
ద్భిరేవ అనుభూయతే ॥ * ॥ సామాన్యవిప్రద్వేషె చ కులనాశో భవేత్కిల
ఉమారూపస్య విద్వేషే నాశః కవికులస్య హి ॥ తతస్సర్వే గాఢం కలహా
యం తేస్మమయూరాదయశ్చ తతస్తే సర్వే కలహాన్నివార్య సద్యః ప్రా
హుః అద్యైవావధిః పూర్ణః- కాళిదాసమంతరేణ న కస్యచిత్సామర్థ్యమ
స్తి సమస్యాపూరణే ॥ * ॥ సంగ్రామే సుభటేంద్రాణాం కవీనాం కవి
మండలే । దీప్తిర్వా దీప్తిహానిర్వా ముహూర్తేనైవ జాయతే॥ యది రో
చతే తతోద్యైవ మధ్యరాత్రే ప్రముదిత చంద్రమసి నిగూఢమేవ గచ్ఛామః ।
సంపత్తిసంభారమాదాయ యది న గమ్యతే శ్వో రాజసేవకా అస్మాన్ బలా
న్నిస్సారయంతి- తదా దేహమాత్రేణైవాస్మాభిర్గంతవ్యం - తదద్యైవ
ధ్యగాత్రే గమిష్యామ ఇతి సర్వే నిశ్చిత్య గృహమాగత్య బలీవర్దాన్ వ్యాఘేషు
శకటేషు సంపద్భాగమారోప్య రాత్రావేవ నిష్క్రాంతాః - తతః కాళిదా

సః తత్రైవ రాత్రౌ విలాసవతీసదనోద్యానే వసన్ పథి గచ్ఛతాం తేషాం గిరం శ్రుత్వా వేశ్యాచేటీం ప్రేషితవాన్ - ప్రియే పశ్య క ఏతే గచ్ఛంతి బ్రాహ్మణా ఇవ - తతస్సా సమేత్య సర్వాన్ పశ్యేత్ - ఉపేత్య చ కాళిదాసం ప్రాహ ॥ * ॥ ఏకేన రాజహంసేన యా శోభా సరసో భవేత్ । న సా బకసహస్రేణ పరితస్తీరవాసినా ॥ సర్వే చ బాణమయూరప్రముఖాః పలాయంతే నాత్ర సంశయ ఇతి కాళిదాసః ప్రియే వేగేన వాసాంసి భవనాదానయ - యథా పలాయమానాన్ విప్రాన్ రక్షామి ॥ * ॥ కిం పౌరుషం రక్షతి యేన నార్తాన్ కిం వా ధనం నార్థిజనాయ యస్స్యాత్ । సా కిం క్రియా యా న హితానుబద్ధా కిం జీవితం సాధువిరోధి యద్వై ॥ తతస్స కాళిదాసశ్చారవేషం విధాయ ఖడ్గముద్వహన్ - క్రోశార్ధముత్తరం గత్వా తేషామభిముఖమాగత్య సర్వాన్నిరూప్య జయేత్యాశీర్వచనముదీర్య పప్రచ్ఛ చారణభాషయా - అహో విద్యావారిధయో భోజసభాయాం సంప్రాప్తమహత్త్వాతిశయాః బృహస్పతయ ఇవ సంభూయ కుత్ర జిగమిషవో భవంతః - కచ్చిత్కుశలం వో రాజా చ కుశలీ అస్మాభిః కాశీదేశాదాగమ్యతే - భోజదర్శనాయ విత్తస్పృహయా తతః - పరిచయం సంకుర్వంతస్సర్వే నిష్క్రాంతాః తతస్తేష్వేకశ్చిత్తద్గిరమాకర్ణ్య తం చ చారణం మన్యమానః - కుతూహలేన విపశ్చిత్ప్రాహ - అహో చారణ శృణు - త్వయా పశ్చాదపి శ్రోష్యత ఏవ అథాపి మయా అద్యైవోచ్యతే రాజ్ఞా కిలైభ్యో విద్వద్భ్యః పూరణాయ సమస్యోక్తా - తత్పూరణాశక్తాః కుపితా రాజ్ఞా దేశాంతరే క్వచిజ్జిగమిషవ ఏతే నిశ్చక్రముః - చారణః - రాజ్ఞా కా వా సమస్యా ప్రోక్తా తతః పఠతి స విపశ్చిత్ - టుఠణ్ ఠణు ఠణు సర ఇగ్గో సోమహాచదంస ఖుఎదాయె - చారణః పఠిత్వా ధ్యేవ గూఢార్థం ఏతత్పూర్ణేందుమండలం వీక్ష్య రాజ్ఞా పాఠి - ఏతస్యోత్తరార్ధమిదం భవితుమర్హతి - అణు ఇదిబంణయది కహఅణుకిదితం సంపడి పదచదంస - సర్వే శ్రుత్వా చమత్కృతాః తతః - చారణస్సర్వాన్ ప్రణిపత్య నిర్యయౌ - తతస్సర్వే విచారయంతి స్మ అహో ఇయం సాక్షాత్సరస్వతి పురుషరూపేణ సర్వేషాం అస్మాకం పరిత్రాణాయాగతా - నాయం భవితుమర్హతి మనుష్యః - అద్యాపి కిమపి కేనాపి న జ్ఞాయతే - తతశ్శీఘ్రమేవ గృహానాసాద్య శకటేభ్యో భారముత్తార్య ప్రాతస్సర్వైరపి రాజభవనమాగంతవ్యం న చేచ్చారణ ఏవ నివేదయిష్యతి - తతః శీఘ్రం గచ్ఛామ ఇతి యోజయిత్వా తథా చక్రుః - తతో రాజసభాం గత్వా రాజానమాలోక్య స్వస్తీత్యు

త్వా వివిశుః - తతః బాణః ప్రాహ - దేవసర్వజ్ఞేనయత్త్వయాపృచ్ఛ్యతే తదీ
శ్వరఏవ వేద కేమీవరాకా ఉదరంభరయః ద్విజాః- తథాప్యుచ్యతే॥ తులణ
అణుఅణుసరఇగ్గొపొముహచదంసఖుఏదాణో- అణుఇదిబంణయదికహం
అణుకిదికంసంపడిపదిచదంస ॥ తులనామన్వనుసరతిగ్లౌస్స్వముఖచంద్ర
స్యఖల్వేషస్యాః। అన్వితివర్ణయతేకథమనుకృతి స్తస్యప్రతిపదచంద్రస్య॥ రా
జాయథావ్యవసితస్యాభిప్రాయంవిదిత్వాసర్వథాకాళిదాసః- అత్యర్థ
దివసప్రాప్త్యర్థాసేనివసతి - ఉపాయైశ్చసర్వంసాధ్యం- తతోబాణాయ
రుక్మాణాంపంచదశలక్షాణిప్రాదాత్ - సంతోషమిషేణైవవిద్వద్బృం
దంస్వంస్వంసదనంప్రతిప్రేషితం - గతేచవిద్వన్మండలేశైర్ద్వారపాలా
యాదిష్టంరాజ్ఞాయదికేచిద్ద్విజన్మానఆయాస్యంతితదాగృహమధ్యమానే
తవ్యాః- తతస్సర్వమపివృత్తమాదాయస్వగృహంగతేబాణేకేచిత్పండితా
ఆహుః అహో బాణేనానుచితంవ్యవధాయి- యదపావపిఅస్మాభిస్సహ
నగరాన్నిష్క్రాంతోపిసర్వమేవధనంగృహీతవాన్- సర్వథాభోజస్యబా
ణస్వరూపంజ్ఞాపయిష్యామః- యథాకోపినాన్యాయంవిధత్తేవిద్వత్సు- త
తస్తేరాజానమాసాద్యదదృశుః-రాజాతాన్ ప్రాహఏతత్స్వరూపంజ్ఞాత
మేవభవద్భిర్యథార్థంతయావాచ్యం - తతస్తైస్సర్వమేవనివేదితంతతః -
రాజావిచారితవాన్ - సర్వథాకాళిదాసశ్చోరణవేషేణమద్భయాన్మదీ
యనగరమధ్యాస్తే- తతశ్చాంగరక్షకానాదిదేశ - అహోపల్యాణ్యాం
తాంతురంగాః తతఃక్రీడోద్యానప్రయాణేకటహాధ్వనిరభవత్ -అహో
ఇదానీంరాజాదేవపూజావ్యగ్రఇతిశుశ్రుమః- పునరిదానీంక్రీడోద్యానంగ
మిష్యతీతివ్యాకులాస్సర్వేభటాస్సంభ్రమాయవశ్చాద్యాంతి- తతోరాజాతై
ర్విద్వద్భిస్సహఅశ్వమారుహ్యరాత్రౌయత్రచారణప్రసంగస్సమజనితత్ప్ర
దేశంప్రాప్తః-తతోరాజాచరతాంచోరాణాంపదజ్ఞాననిపుణాన్నాహూ
యప్రాహఅనేనవర్త్మనాయః కోపిరాత్రౌనిర్గతఃతస్యపదానిఅద్యాపి
దృశ్యంతేతానిపశ్యంత్వితి-తతోరాజాప్రతిపండితంలక్షందత్త్వాతాన్ప్రే
షయిత్వాచస్వభవనమగాత్ - తేచపదజ్ఞారాజాజ్ఞయాసర్వతశ్చరంతోపి
తదానవేత్తుమాణావిమూఢాఇవాసన్-తతశ్చల బమానేసవితరి - కామ
పిదాసీమేకంపదత్రాణంత్రుటితమాదాయచర్మకారవేశ్మగచ్ఛంతీం దృ
ష్ట్వాహృష్టాఇవాసన్ - తతఃతత్పదత్రాణంతయాచర్మకారకరేన్యస్తంవీ
క్ష్యతైశ్చతస్యాఃకరాన్నిష్కాశ్యాదాయరేణుపూర్ణేపథిముక్త్వా తదేవ పదం

తస్యేతిజ్ఞాత్వా తాంచదాసీం క్రమేణవేశ్యాభవనంవిశంతీంవీక్ష్యతస్యాః
మందిరంపరితోష్టయామాసుః- తతశ్చ తైస్తుతేనభోజశ్రవణపథవిషయం
అభిజ్ఞానవార్తా ప్రాపితా - తతోరాజాసపౌరప్యామాత్యైః పద్భ్యామే
వవిలాసవతీభవనముగాత్ - తతః తచ్ఛ్రుత్వావిలాసవతీంప్రాహ కాళి
దాసః-ప్రియేమత్కృతే కింకష్టం తేపశ్య-విలాసవతీ-సుకవే॥ * ॥ ఉపస్థితే
విప్లవఏవపుంసాంసమస్తభావఃపరిమీయతేతః । అవాతివాయౌనహితూ
లరాశేర్గిరేశ్చ కశ్చిత్ప్రతిభాతిభేదః ॥ మిత్రస్వజనబంధూనాంబుద్ధేర్ధై
ర్యస్యచాత్మనః। ఆపన్నికషపాషాణేజనోజానాతిసారతాం॥ అప్రార్థి
తానిదుఃఖానియథైవాయాంతిదేహినః । సుఖానిచతథామన్యేదైన్యమ
త్రాతిరిచ్యతే ॥ సుకవే రాజ్ఞాత్వయిమనాగ్నిరాకృతేపచపాపీయసాన
హేదం దాసీత్వం సంప్రదీప్తవహ్నౌపతిష్యతి - కాళిదాసః- ప్రియేనైవం
మన్తవ్యం- మాందృష్ట్వాపి కాసీకృతాస్యోభోజఃపాదయోఃపతిష్యతీతి-త
తోవేశ్యాగృహంప్రవిశ్యభోజఃకాళిదాసందృష్ట్వాససంభ్రమమాశ్లిష్యపా
దయోఃపతతి- సరాజాపతతిచ॥ *॥ గచ్ఛతస్తిష్ఠతోవాపి జాగ్రతస్స్వపతో
పివా। మాభూన్మనఃకదాచిన్మేత్వయావిరహితంకవే ॥ కాళిదాసస్తచ్ఛ్రు
త్వాక్రీడావనతాననస్థితిరాజాచకాళిదాసముఖమున్నమయ్యాహ. కా
ళిదాసకళావాసదాసవత్ప్రాలితోయది। రాజమృగేంద్రజన్మత్రపరేషాం
తత్రకాత్రపా॥ధన్యాంవిలాసినీంమన్యేకాళిదాసోయదేతయా। నిబద్ధస్స్వ
గుణైరేవశకుంతఇవపంజరే॥ రాజానేత్రయోఃహర్షాశ్రుమార్జయతి
కరాభ్యాం కాళిదాసస్య - తతఃతత్ప్రీతిప్రసన్నోరాజాబ్రాహ్మణే
భ్యఃప్రత్యేకంలక్షందదౌ-నిజతురగేచకాళిదాసమారోప్యసపరివారఃనిజ
గృహంయయౌ- కియత్యపికాలేతిక్రాంతేరాజాకదాచిత్సంధ్యామాలో
క్యప్రాహ॥*॥పరిపతతిపయోనిధౌపతంగః॥ తతోబాణఃప్రాహ- సరసిరు
హోదరేషుమత్తభృంగః॥ తతోమహేశ్వరఃకవిః- ఉపవనతరుకోటరేవి
హంగః॥తతః॥ కాళిదాసఃప్రాహ-యువతిజనేషుశనైశ్శనైరనంగః॥తుష్టో
రాజాలక్షంలక్షందదౌ-చతుర్థచరణస్యలక్షద్వయందదౌ- కదాచిద్రాజా
బహిరుద్యానభూమ్యామార్గంప్రత్యాగచ్ఛంతంకమపివిప్రందదర్శ-తస్యక
రేచపూర్ణామయంకమండలం వీక్ష్యతంచాతిదరిద్రంజ్ఞాత్వాముఖశ్రియావి
రాజమానంచావలోక్యతురంగంతదగ్రేనిధాయాహ- విప్రవమణపాత్రం
కిమర్థంపాణౌవహసీతి- సచవిప్రఃనూనంముఖశోభయావ్యదూక్త్వాచ

భోజ ఇతి విచార్యాహ- దేవ వదాన్యశిరోమణౌ భోజే పృథ్వీం శాసతి లోహతామ్రాభావస్సమజని - తేనచ కాశమయం పాత్రం వహామీతి ॥ రాజా ॥ భోజే శాసతి లోహతామ్రాభావే కో హేతుః తదా ॥ విప్రః పఠతి ॥ అస్య శ్రీభోజరాజస్య ద్వయమేవ సుదుర్లభం । శత్రూణాం శృంఖలైర్లోహం తామ్రం శాసనపత్రకైః ॥ తతస్తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - కదాచిద్ద్వారపాలః ప్రాహ- ధారేంద్ర దూరదేశాదాగతః కశ్చిద్విద్వాన్ ద్వారి తిష్ఠతి- తత్పత్నీ చ తత్పుత్రస్సపత్నీకః- అతః అతిపవిత్రం విద్వత్కుటుంబం ద్వారి తిష్ఠతీతి॥ రాజా॥ అహో గరీయసీ శారదాప్రసాదపద్ధతిః- తస్మిన్నవసరే గజేంద్రపాల ఆగత్య రాజానం ప్రణమ్య ప్రాహ - భోజేంద్ర సింహళదేశాధీశ్వరేణ సపాదశతం గజేంద్రాః ప్రేషితాః షోడశ మహామణయశ్చ - తతో బాణః ప్రాహ॥ * ॥ స్థితః కవీనామివ కుంజరాణాం స్వమందిరం వా నృపమందిరం వా । గృహే గృహే కిం భషకా ఇవైతే భవన్తి భూపాలవిభూషితాంగాః॥ తతో రాజా గజావలోకనాయ బహిరగాత్ - తతస్తం విద్వత్కుటుంబం వీక్ష్య చోళపండితో రాజ్ఞః ప్రియోఽహమితి గర్వం దధార - యన్మయా రాజభవనమధ్యం గమ్యతే - విద్వత్కుటుంబం తు ద్వారపాలజ్ఞాపితమపి బహిరాస్తే - తదా రాజా తచ్చేతస్సగర్వం విదిత్వా చోళపండితం సౌధాంగణాన్నిస్సారితవాన్ - కాశీదేశవాసీ కోపి తండులదేవనామా రాజ్ఞే స్వస్తీత్యుక్త్వాతిష్ఠత్- రాజా చ తం పప్రచ్ఛ- సుమతే కుత్ర నివాసః । వత్స తేయత్రపావాణీకృపాణిరక్తశాఖినః - శ్రీమన్మాళవభూపాల స్తత్ర దేశే వసామ్యహం - తుష్టో రాజా తస్మై గజేంద్రసప్తకం దదౌ - తతః కోపి విద్వానాగత్య ప్రాహ- తవ యశస్సంపదః ప్రాప్యాః తత్రాపి నవిద్యతే - యేన త్వం భోజకల్పద్రుః దృగ్గోచరముపైష్యసి ॥ తస్మై రాజా దశ గజేంద్రాన్ దదౌ - తతః కశ్చిద్బ్రాహ్మణపుత్రః భుంభారవం కుర్వాణో భ్యేతి - తతస్సర్వే సంభ్రాంతాః - కథం భుంభారవం కరోషీతి రాజ్ఞోఽస్య దృగ్గోచరమానీతః పృష్టః స ప్రాహ- దేవ త్వద్దానపాథోధౌ దారిద్ర్యస్య నిమజ్జతః । న కోపి హి కరాలంబం దత్తే మత్తేభదాయకః॥ తతస్తుష్టో రాజా తస్మై త్రింశద్గజేంద్రాన్ ప్రాదాత్ - తతః ప్రవిశతి పత్నీసహితః కోపి విలోచనో విద్వాన్ స్వస్తీత్యుక్త్వా ప్రాహ॥ * ॥ నిజానపి గజాన్ భోజం దదానం ప్రేక్ష్య పార్వతీ । గజేంద్రవదనం పుత్రం రక్షత్యద్య పునః పునః ॥ తతో రాజా సప్తగజాన్ తస్మై దదౌ- తతో రాజా విద్వత్కుటుంబం తదైవ పురతః స్థితం వీక్ష్య బ్రాహ్మణం ప్రా

హ ॥ * ॥ క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే॥ వృద్ధద్విజః ప్రా
హ ॥ * ॥ ఘటో జన్మస్థానం మృగపరిజనో భూర్జవసనం వనే వాసః కందాది
కమశనమేవంవిధగుణః । అగస్త్యః పాథోధిం యదకృత కరాంభోజకుహ
రే క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ తతో రాజా బహూనమూ
ల్యానపి షోడశ మణీన్ తస్మై దదౌ। తతస్తత్పత్నీం ప్రాహ రాజా- అంబ త్వ
మపి పఠ। దేవీ॥ రథస్యైకం చక్రం భుజగయమితాస్సప్త తురగా నిరాలంబో
మార్గః చరణవికలస్సారథిరపి। రవిర్యాత్యేవాంతం ప్రతిదినమపారస్య నభ
సః క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే॥ రాజా తుష్టస్సప్తదశ గ
జాన్ సప్త రథాంశ్చ తస్మై దదౌ- తతో విప్రపుత్రం ప్రాహ రాజా - విప్రసు
త త్వమపి పఠ॥ విప్రసుతః॥ * ॥ విజేతవ్యా లంకా చరణతరణీయో జలనిధిర్వి
పక్షః పౌలస్త్యో రణభువి సహాయాశ్చ కపయః । పదాతిర్మర్త్యోఽసౌ సకలమ
వధీద్రాక్షసకులం క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే ॥ తుష్టో
రాజా విప్రసుతాయ అష్టాదశ గజేంద్రాన్ ప్రాదాత్ ॥ తతస్స కుమారము
నోజ్ఝితాఖిలాంగావయవాలంకృతాం- శృంగారరసోప జాతమూర్తిమివ
చంపకలతామివ లావణ్యగాత్ర యష్టిం విప్రస్నుషాం వీక్ష్య నూనం భార
త్యాః కాపి లీలాకృతిరియమితి చేతసి నమస్కృత్య రాజా ప్రాహ - మాత
స్త్వమప్యాశిషం వద- విప్రస్నుషా- దేవ శృణు ॥ * ॥ ధనుః పౌష్పం మౌర్వీ
మధుకరమయీ చంచలదృశాం దృశాం కోణో బాణః సుహృదపి జడాత్మా
హిమకరః । స్వయం చైకోఽనంగః సకలభువనం వ్యాకులయతి - క్రియాసిద్ధి
స్సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే॥ చమత్కృతో రాజా లీలాదేవీ భూష
ణాని సర్వాణ్యాదాయ తస్యై దదౌ. అనర్ఘ్యాంశ్చ సువర్ణ మౌక్తిక వైడూర్య
ప్రవాళాంశ్చ ప్రదదౌ- తతః కదాచిత్సీమంతనామా కవిః ప్రాహ॥ * ॥ పన్థా
స్సంహారదీర్ఘస్తాన్త్యజ నిజం తేజః కఠోరం రవే శ్రీమద్వింధ్యగిరే ప్రసీ
ద సదయం సద్యస్సమీపే భవ । ఇత్థం మారవలాయనశ్రమవతీం దృష్ట్వా నిజ
ప్రేయసీం శ్రీమన్భోజ తవద్విషః ప్రతిదినం జల్పన్తి మూర్ఛంతి చ ॥ తస్మిన్నె
వ క్షణే కశ్చిత్సువర్ణకారః ప్రాంతేషు పద్మరాగమణిమండితం సువర్ణ
భాజనమాదాయ రాజ్ఞః పురో ముమోచ - తతో రాజా సీమంతకవిం ప్రా
హ- సుకవే ఇదం భాజనం కామపి శ్రియం దర్శయతి- తతః కవిరాహ ॥ * ॥ ధా
రేశ త్వత్ప్రతాపేన పరాభూతస్త్విషాం పతిః। సువర్ణపాత్రవ్యాజేన దేవ
త్వామేవ సేవతే॥ తతః తుష్టో రాజా తద్దేవపాత్రం ముక్తాఫలై రాపూర్య ప్ర

దాత్- కదాచిద్రాజా మృగయారసేన పురః పలాయమానం వరాహం దృష్ట్వా స్వయమేకాకీ తదా దూరం వనాంతమాపాదితవాన్ - తత్ర కంచన ద్విజవరమవలోక్య ప్రాహ- ద్విజ కుత్ర గంతాసి- ద్విజః ధారానగరం - భోజః కిమర్థం-ద్విజః - భోజం ద్రష్టుం ద్రవిణేచ్ఛయా- స పండితాయ దత్తే - అహమపి పండితః ఖలు న యాచే భోజః- విప్ర తర్హి త్వం విద్వాన్ కవిర్వా ద్విజః-మహాభాగ కవిరహం- భోజః - తర్హి కిమపి పఠ-ద్విజః-భోజం వినాఽన్యస్య సరణిం న కోపి జానాతి - రాజా - సుమాన్యగురువాణీ పరిజ్ఞానమస్తి-రాజా చ మయి స్నిహ్యతి- త్వద్గుణాంశ్చ శ్రావయిష్యామి-కిమపి శ్లోకాశలం దర్శయ- విప్రః-కిం వర్ణయామి ॥ రాజా॥ కలమాన్ సేతాన్ వర్ణయ విప్రః॥*॥ కలమాః పాకవినమ్రాః మూలతలాఘ్రాతసురభికహ్లారాః। పవనాకంపితశిరసః ప్రాయః కుర్వంతి పరిమళశ్లాఘాం॥ రాజా తస్మై సర్వాభరణాన్యుత్తార్య దదౌ- తతః కదాచిత్కుంభకారవధూః - రాజగృహమేత్య ద్వారపాలం ప్రాహ- ద్వారపాల రాజా ద్రష్టవ్యః- స ఆహ- కిం తే రాజ్ఞా కార్యం- సాహ - న తేఽభిధాస్యామి నృపాగ్ర ఏవ కథయామి- స సభాయామాగత్యాహ- దేవ కుంభకారప్రియా కాచిద్రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షిణీ న వక్తి మత్పురః కార్యం త్వత్పురతః కథయిష్యతి రాజా॥ ప్రవేశయ॥ సా చాగత్య నమస్కృత్య వక్తి। దేవ స్వప్నే నాద్య దృష్టం నిధానం వల్లభేన మే। స పశ్యన్నేవ తత్రాస్తే త్వాం జ్ఞాపయితుమభ్యగాం ॥ రాజా చ చమత్కృతో నిధానకలశమానయామాస। తద్ద్వారముద్ఘాట్య యావత్పశ్యతి రాజా తావత్తదంతర్వర్తి ద్రవ్యం మణిప్రభామండలమాలోక్య కుంభకారపత్నీతుత్తోష। సా చ ప్రాహ॥*॥ రాజన్ చంద్రం సమాలోక్య త్వాం తు భూపాలమాగతం రత్నశ్రేణీమిషాన్మన్యే నక్షత్రాణ్యభ్యుపాగమన్॥ రాజా కుంభకారవధూముఖాచ్ఛ్లోకం లోకోత్తరమాకర్ణ్య చమత్కృతః తస్యై సర్వం దదౌ। తతః కదాచిద్రాజా రాత్రావేకాకీ సర్వతో నగరచేష్టితం పశ్యన్ పౌరగిరమాకర్ణయన్ చచార। తదా క్వచిద్వైశ్యగృహే వైశ్యః స్వప్రియాం ప్రాహ ప్రియే రాజా స్వల్పదానరతోపి ఉజ్జయినీనగరాధిపతేర్విక్రమార్కస్య దానప్రతిష్ఠాం కాంక్షతే। సా కిం భోజేన ప్రాప్యతే। కైశ్చిత్ స్తోత్రపరాయణైః మయూరాదికవిభిః స్తూయమానం ప్రాపితో భోజః। వరంతు భోజో భోజ ఏవ। ప్రియే శృణు॥ *॥ ఆబద్ధకృత్రిమసటాజటిలాంసభిత్తిరారోపితో యది పదం మృగవైరిణః శ్వా। మత్తేభకుంభతటపాటనలంపటస్య నాదంక

రిష్యతి కథం హరిణాధిపస్య॥ రాజా శ్రుత్వా విచారితవాన్ । అసౌ సత్యమే
వ వదతి। తతః పునః పునర్వాదం తం శృణోతి॥ * ॥ ఆపన్న ఏవ పాత్రం దేహీత్యు
చ్చారణం న వైముఖ్యం । ఉపపన్నమేవ దేయం త్యాగస్తైవిక్రమార్కకీముప
న్యాసః॥ విక్రమార్క త్వయా దత్తం శ్రీమన్గాత్రిపుశతాష్టకం। అర్థినే ద్విజ
పుత్రాయ భోజేత్వన్మహిమా కుతః॥ ప్రాప్నోతి కుంభకారోపి మహిమా
నం ప్రజాపతేః। యది భోజోప్యవాప్నోతి ప్రశస్తాం తవ విక్రమ॥ రాజా॥ లో
కే సర్వోపి జనః స్వగృహే నిశ్శంకం సత్యం వదతి। మయా వా అన్యేన వా సర్వ
థా విక్రమార్కప్రతిష్ఠానశక్యా ప్రాప్తుం - తతః కదాచిత్కవిః రాజద్వా
రం సమాగత్యాహ రాజ్ఞా ద్రష్టవ్య ఇతి। తతః ప్రవేశితో రాజానం స్వస్తీత్యు
క్త్వా తదాజ్ఞయోపవిష్టః పపాఠ॥ * ॥ కవిషు వాదిషు భోగిషు దేహిషు ద్రవిణ
వత్సు సతాముపకారిషు। ధనిషు ధన్విషు ధర్మధనేష్వపి క్షితితలే నహి భోజ
సమో నృపః॥ రాజా తస్మై లక్షం ప్రాదాత్ ॥ తతః కదాచిద్రాజా క్రీడో
ద్యానం ప్రస్థితో మధ్యేమార్గం కామపి మలినాంశువసనాం తీక్ష్ణకరతపనక
రవిదగ్ధముఖారవిందాం సులోచనాం లోచనాభ్యాం ఆలోక్య పప్రచ్ఛ। కా
త్వం పుత్రి- సా చ తం శ్రీభోజభూపాలం ముఖశ్రియా విదిత్వా తుష్టా ప్రాహ॥
నరేంద్ర లుబ్ధకవధూః। హర్ష సంభృతో రాజా తస్యాః వక్యప్రబంధానుబం
ధేనాహ। హస్తే కిమేతత్ । సా చాహ పలం। స చాహ। క్షామం కిం- సా చా
హ। స హ జం బ్రవీమి నృప తే యద్వాదరాచ్ఛ్రూయతే । గాయంతి త్వదరి
ప్రియాశ్రుతటినీతీరేషు సిద్ధాంగనాః - గీతం గానతృణం చరంతి హరిణాస్తే
నామిషం దుర్లభం॥ రాజా తస్యై ప్రత్యక్షరం లక్షం ప్రాదాత్। సర్వాభర
ణాన్యుత్తార్య తం చతురంగం దదౌ। తతో గృహమాగత్య గవాక్షే ఉపవిష్టః। త
త్ర చాసీనం భోజం దృష్ట్వా రాజపత్న్యాం స్థిత్వా కశ్చిదాహ। దేవ సకలమహీ
పాల ఆకర్ణయ॥ ఇతశ్చేతశ్చాద్భిర్విఘటితతటస్సేతురుదధేరితో దుర్గం
ఘృత్వా బహుళసింహమపంకో గిరిరయం। ఇదానీం నిర్వృత్తైకరితురగనీరా
జనవిధౌ। న జానే యాతారః తవ చరితవనః కేన చ పథా॥ తుష్టో భోజః పత్న్యా
న్స్థితస్యైవ తస్య వంశ్యాన్ పంచగజాన్ దదౌ। కదాచిద్రాజా మృగయా
రసపరాధీనో హయమారుహ్య ప్రతస్థే॥ * ॥ తతో నదీం సముత్తీర్ణాం
శిరస్యారోపితేంధనం। వేషేణ బ్రాహ్మణం జ్ఞాత్వా రాజా పప్రచ్ఛ సత్వ
రం॥ కియన్మాత్రం జలం విప్ర । స ఆహ । జానుదఘ్నం నరాధిప॥ స చమత్కృ
తో రాజాహ। ఈదృశీ కిమవస్థా తే। స ఆహ। నహి సర్వే భవాదృశాః॥ రా

జాప్రాహ। కుతూహలాత్ । విద్వాన్ యాచస్వ కోశాధికారిణం। లక్షం
దాస్యతిమద్వచసా తతో విద్వాన్ కాష్ఠం భూమౌ నిక్షిప్య కోశాధికారిణంగ
త్వా ప్రాహ॥ మహారాజేన ప్రేషితోహం లక్షం మేదీయతాం॥ తతస్సహ
సన్ ఆహ॥ విప్రభవన్మూర్తిః లక్షం నార్హతీతి । తతో విషాదీసరాజానమే
త్యాహ। సపునర్హసతి దేవ నార్పయతి। రాజా కుతూహలాదాహ । లక్ష
ద్వయం ప్రార్థయ స దాస్యతి । పునరాగత్య విప్రః లక్షద్వయం దేయమితి
రాజ్ఞోక్తమిత్యాహ। పునర్హసతి। పునరపి భోజం ప్రాప్యాహ। సపాపి
ష్ఠో మాం హసతి। నార్పయతి । తతః కౌతూహలీలీలానిధిర్మహేశాంశః
శ్రీభోజః ప్రాహ। విప్రలక్షత్రయం యాచస్వ అవశ్యం స దాస్యతి । పునరే
త్య ప్రాహ। రాజా మే లక్షత్రయం దాపయతి। సపునర్హసతి। తతః క్రు
ద్ధో విప్రః పునరేత్యాహ। దేవ స నార్పయత్యేవ॥ *॥ రాజన్ కనకధారా
భిస్త్వయి సర్వత్ర వర్షతి । అభాగ్యచ్ఛత్రసంఛన్నే మయి నాయాంతి బింద
వః॥ త్వయి వర్షతి పర్జన్యే సర్వే పల్లవితా ద్రుమాః। అస్మాకమర్కవృక్షా
ణాం పూర్వపత్రేపి సంశయః॥ ఏకమస్య వరమేకముద్యమం నిస్త్రపత్వమ
పరస్య వస్తునః । నిత్యముష్ణమహాసనిరస్యతే నిత్యమంధతమసం ప్రధావతి।
తతో రాజా ప్రాహ॥ *॥ క్రోధం మా కురు కుద్దాలక్యాగత్వా కోశాధికారి
ణం। లక్షత్రయం గజేంద్రాశ్చ దశ గ్రాహ్యాస్త్వయా ద్విజ॥ తతస్సాంగర
క్షకం చ ప్రేషయతి। తతః కోశాధికారీ ధర్మపత్రే లిఖతి॥ *॥ లక్షం లక్షం
పునర్లక్షం మత్తాశ్చ దశ దంతినః । దత్తా భోజేన తుష్టేన జానుదఘ్నప్రభా
షణాత్ ॥ తస్మిన్ సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజనృపతౌ ద్వారపాల ఆగ
త్య ప్రాహ । రాజన్కోపి శుకదేవ నామా కవిర్దారిద్ర్యవిడంబితో ద్వారి
వర్తతే। రాజా బాణం ప్రాహ । పండితవర సుకవే తత్త్వం విజానాసి । బా
ణః। దేవ శుకదేవ పరిజ్ఞానసాధుర్త్యాభిజ్ఞః కాళిదాస ఏవ నాన్యః । రాజా।
సుకవే సఖే కాళిదాస కిం విజానాసి శుకదేవకవిం । ఆహ కాళిదాసః॥ దేవ॥
*॥ సుకవిద్వితయం జానే నిఖిలేపి మహీతలే । భవభూతి శుకశ్చాయం వా
ల్మీకిస్త్రితయో నయోః ॥ తతో విద్వద్బృందవందితా సీతా ప్రాహ ॥ కా
కాః కిం కిం న కుర్వంతి క్రోంకారం యత్ర తత్ర వా। శుక ఏవ పరం వక్తి నృపహ
స్తోపలాలితః॥ తతో మయూరః ప్రాహ । అపృష్టస్తు నరః కించిద్యో బ్రూ
తే రాజసంసది। న కేవలమసమ్మానం లభతే చ విడంబనాం॥ దేవ తథాప్యుచ్య
తే॥ *॥ కా సభా కిం కవిజ్ఞానం రసికాః కవయశ్చ కే । భోజ కిం నామ తే దా

సంశుకస్తు వ్యతియేనసః ॥ తథాపి భవనద్వారమాగతశుకదేవఃసభాయా
మానేతవ్యఏవ। తదా రాజా విచారయతి । శుకదేవసామర్థ్యం శ్రుత్వా
హర్షవిషాదయోః పాత్రమాసీత్ । మహాకవిరయం లోకే ఇతి హర్షః అ
స్మై ప్రత్యేకకోటిముకుటమణయో కిం నామ దేయమితి చ విషాదః। భవతు ద్వా
రపాలం ప్రవేశయ । తతః ఆయాంతం శుకదేవం దృష్ట్వా రాజా సింహాసనా
దుదతిష్ఠత్ । సర్వే పండితాస్తం శుకదేవం ప్రణమ్య సవినయముపవేశయ
న్తి । స చ రాజా తం సింహాసనే ఉపవేశ్య స్వయం తదాజ్ఞయోపవిష్టః । తత
శ్శుకదేవః ప్రాహ । దేవ ధారానాథ శ్రీవిక్రమనరేంద్రస్య యా దానలక్ష్మీః
త్వామేవ సేవతే। దేవ మాళవేంద్ర ప్రతిపథన్యోనాన్యే భూభుజః యస్య తే కా
ళిందపాదయో మహాకవయః సూత్రబద్ధాః పక్షిణ ఇవ నివసన్తి తతః పఠతి॥ *
ప్రతాపభీత్యా భోజస్య తపనో మిత్రతామగాత్ । ఔర్వో వాడవతాం ధత్తే
తటిత్క్షణికతాం గతా ॥ రాజా॥ తిష్ఠ శుకదేవ నాపరః శ్లోకః పఠనీయః॥ * ॥
సువర్ణకలశం ప్రాదాత్ దివ్యమాణిక్యసంభృతం । భోజశ్శుకాయ సం
తుష్టో దంతినశ్చ చతుశ్శతం॥ ఇతి పుణ్యపత్రికే లిఖిత్వా సర్వం దత్వా కోశాధి
కారీ శుకం ప్రస్థాపయామాస- రాజా స్వదేశం ప్రతిగతం శుకం జ్ఞాత్వా తు
తోష। సా చ పరిషత్ సంతుష్టా। అన్యదా వసంతకాలే వాసుదేవో నామ క
విః కశ్చిదాగత్య రాజానం దృష్టవాన్ । రాజా । సుకవే పజన్యం కర। తతః
కవిరాహ॥ *॥ నోపి తాన్ గణిభిర్న కల్పతరుభిర్నో కామధేన్వాదిభిర్నో
దేవైశ్చ పరోపకారనిరతైః స్థూలైర్న సూక్ష్మైరపి । అంభోధేన నిరంతరం జ
లభరైస్తాముర్వరాం సించతా ధారేశేన ధురంత్వయా వ్యపహతా మస్యై
జగజ్జీవతి॥ రాజా లక్షం దదౌ ॥ కదాచిద్రాజానం నిరంతరం దీయమానమా
లోక్య ముఖ్యామాత్యో వక్తుమశక్తో రాజశ్శయనభవనభిత్తౌ వ్యక్తాన్యక్షరా
ణి లిఖితవాన్ ।*॥ ఆపదర్థం ధనం రక్షేత్। రాజా శయనాదుత్థితో గచ్ఛన్
భిత్తౌ తాన్యక్షరాణి వీక్ష్య స్వయం ద్వితీయచరణం లిలేఖ ॥ శ్రీమతామాప
దః కుతః। అపరేద్యుః అమాత్యో ద్వితీయం లిఖితం దృష్ట్వా స్వయం తృతీయం
లిలేఖ। సా చేదపగతా లక్ష్మీః। పరేద్యుః రాజా చతుర్థం లిలేఖ। సంచితాపి వి
నశ్యతి। తతః ముఖ్యామాత్యః రాజ్ఞః పాదయోః పతతి । దేవ త్వం తవాయం
మమాపరాధః। అన్యదా ధారాధీశ్వరం పరిసౌధభూమౌ శయానం మత్వా
కశ్చిద్ద్విజచోరః ఖాతపాతప్రాయం రాజ్ఞః కోశగృహం ప్రవిశ్య బహూని
వివిధరత్నాని హైమాదీని హృత్వా తాని తాని పరలోకే బహూనాగమత్వా

తత్రైవవైరాగ్యమాపన్నో విచారయామాస॥ శ్లో ॥ యద్వ్యంగాః కుష్ఠినశ్చాంధాః పంగవశ్చ దరిద్రిణః। పూర్వోపార్జితపాపస్య ఫలమశ్నంతి దేహినః॥ తతో రాజా నిద్రాక్షయే దివ్యశయనస్థితో వివిధమణికంకణాలంకృతం దయితవర్గం దర్శనీయమాలోక్య గజతురగరథపదాతిసామగ్రీం చ విచింతయన్ రాజ్యసుఖసంతుష్టః ప్రమోదభరాదాహ॥ * ॥ చేతోహరా యువతయః సుహృదోऽనుకూలాః సద్బాంధవాః ప్రణయగర్భగిరశ్చ భృత్యాః। వల్గంతి దంతినివహాస్తరళాస్తురంగాః। ఇతి చరణత్రయం రాజ్ఞోక్తం। చతుర్థచరణం రాజ్ఞో ముఖాన్న నిస్సరతి। స తదా చోరేణ శ్రుత్వా పూరితం। సంమీలనే నయనయోర్నహి కించిదస్తి। తతః గ్రంథితో గ్రథః। రాజా చోరం వీక్ష్య తస్మై వీరవలయమదాత్। తతస్తస్కరో వీరవలయమాదాయ బ్రాహ్మణగృహం గత్వా శయానం బ్రాహ్మణముత్థాప్య తస్మై దత్వా ప్రాహ। విప్ర ఏతద్రాజ్ఞః పాణివలయం బహుమూల్యం అల్పమూల్యేన న విక్రేయం। తతో బ్రాహ్మణః పణ్యవీథ్యాం తద్విక్రీయ దివ్యభూషణాని పట్టదుకూలాని చ జగ్రాహ। తతో రాజకీయాః కేచన పరం చోరం మన్యమానాః రాజ్ఞో నివేదయంతి। తతో రాజనికటే నీతః। రాజా పృచ్ఛతి। విప్ర భార్యాం పటమపి నాస్తి అద్య ప్రాప్త ఏవ దివ్యకుండలాభరణపట్టదుకూలాని కుతః। విప్రః ప్రాహ ॥ * ॥ భేకైః కోటరశాయిభిర్మృతమివ క్ష్మాంతర్గతం కచ్ఛపైః పాఠీనైః పృథుపంకపీఠలుఠనాద్యస్మిన్ముహుర్మూర్ఛితం। తస్మిన్ శుష్కసరస్యకాలజలదేనాగత్య తచ్చేష్టితం యత్రాకుంభనిమగ్నవన్యకరిణాం యూథైః పయః పీయతే॥ తుష్టో రాజా తస్మై వీరవలయం చోరప్రదత్తం నిశ్చిత్య స్వయం చ లక్షం దదౌ। అన్యదా కోऽపి కవిశేఖరః విష్ణ్వాఖ్యః రాజద్వారి సమాగత్య తైః ప్రవేశితో రాజానం దృష్ట్వా స్వస్తిపూర్వకం ప్రాహ। * ॥ ధారాధీశ ధరామహేంద్రగణనా కౌతూహలీ యామయం వేధాస్త్వద్గణనాం చకార ఘటికాఖండేన రేఖాం దివి। సైవేయం త్రిదశాపగా సమభవత్త్వత్తుల్యభూమీధరాభావాత్తత్త్యజతి స్మ సోऽయమవనీపీఠే తుషారాచలః॥ రాజా లోకోత్తరం శ్లోకమాకర్ణ్య కిం దేయమితి వ్యచింతయత్। తస్మిన్ క్షణే తదీయః కవిత్వమాత్రతిద్వాం ద్వామాకర్ణ్య సోమనాథాఖ్యకవేర్ముఖం విచ్ఛాయమభవత్। తతస్సదాష్ట్యాద్రాజానం ప్రాహ। దేవ సౌసుకవిర్భూపతిపరమనేన తదాపి వీక్షితాస్తి రాజసభా - యతో దారిద్ర్యవారిధిరయం - అస్య చ జీర్ణమపి కౌపీనం నాస్తి। తతో రాజా సోమనాథం ప్రాహ ॥ * ॥ నిరవద్యాని పద్యాని యద్యనా

తస్య కాకుతిః । భిక్షుణా కథనిక్షిప్తః కిమిక్షుర్నీరసో భవేత్ ॥ తతస్సర్వే
భ్యో తాంబూలం దత్త్వా రాజా సభాయా ఉదతిష్ఠత్ - తతస్సర్వే స్వరస్యనో
న్యమిత్యభిధాయి- అద్య విష్ణుకవేః కవిత్వమాకర్ణ్య సోమనాథేన సవ్యగ్రా
ష్ట్యనుకారి - తతస్సముత్థితా విద్వత్పరిషత్ - తతో విష్ణుకవిరేకం పద్యం
పత్రే లిఖిత్వా సోమనాథకవిహస్తే దత్త్వా ప్రణమ్య గంతుమారభత - అత్రస
భాయాం త్వమేవ చిరం నంద - తతో వాచయతి సోమనాథకవిః ॥ * ॥ ఏతే
షు హా తరుణమారుతధూయమానదావానలైః కబలితేషు మహీరుహేషు ।
అంభో న చేజ్జలద ముంచసి మా వి ముంచ వజ్రం పునః క్షిపసి నిర్దయ కస్య హే
తోః ॥ తతస్సోమనాథకవిః నిఖిలగృహపట్టమకూలవిత్తహిరణ్యమణితురం
గమాదిసంపత్తిం కళత్రవస్త్రావశేషం దత్తవాన్ - తతో రాజా మృగయార
సప్రవృత్తో గచ్ఛన్ తం విష్ణుకవిమాలోక్య వ్యచింతయత్ - మయాస్మై భోజన
మపి న ప్రదత్తం - మామనాదృత్య అయం సంపత్తిపూర్ణస్స్వదేశం ప్రతియా
స్యతి పృచ్ఛామి - విష్ణుకవే కుతః సంపత్తిః ప్రాప్తా - కవిరాహ ॥ * ॥ సోమనా
థేన రాజేంద్ర దేవత్వద్గృహభిక్షుణా - అద్య శోచ్యతమే పూర్ణం మయి కల్ప
ద్రుమాయితం ॥ రాజా పూర్వం సభాయాం శ్రుతస్య శ్లోకస్య అక్షరలక్షం దదౌ
సోమనాథేన దయావర్జం తంతావదపి సోమనాథాయ దత్తవాన్ - సోమనా
థః ప్రాహ ॥ కిసలయాని కుతః కుసుమాని వా క్వ చ ఫలాని తథా వనవీరుధాం -
అయమకారణకారుణికో యదా న తరతీహ పయాంసి పయోధరః ॥ తతః వి
ష్ణుకవిస్సోమనాథదత్తేన రాజ్ఞా దత్తేన చ తుష్టవాన్ - తదా సీమంతః కవిః ప్రా
హ ॥ * ॥ వహతి భువనశ్రేణీం శేషః ఫణాఫలకస్థితాం కమఠపతినా మధ్యేపృష్ఠం
సదా స చ ధార్యతే । తమపి కురుతే క్రోడాధీనం పయోనిధిరాదరాత్ అహ
హ మహతాం నిస్సీమానశ్చరిత్రవిభూతయః ॥ కదాచిత్సౌధతలే రాజానమే
త్య భృత్యః ప్రాహ - దేవ అఖిలేష్వపి కోశేషు యద్విత్తజాతమస్తి తత్సర్వం
దేవేన కవిభ్యో దత్తం - పరంతు కోశగృహే ధనలేశోపి నాస్తి - కోపి కవిః ప్రత్య
హం ద్వారి తిష్ఠతి - ఇతః పరం కవిర్విద్వాన్ వా కోపి రాజ్ఞే న జ్ఞాప్యత ఇతి ము
ఖ్యామాత్యేన దేవసన్నిధౌ విజ్ఞాపనీయమిత్యుక్తం - రాజా కోశస్థం సర్వం ద
త్తమితి జానన్నపి ప్రాహ - అద్య ద్వారస్థం కవిం ప్రవేశయ - తతో విద్వానా
గత్య స్వస్తీతి వదన్ ప్రాహ ॥ * ॥ నభసి నిరవలంబే సంగతా దీర్ఘకాలం త్వ
దభిముఖవిసృష్టోత్తానచంచూపుటేన । జలధరజలధారా దూరతస్తావదాస్తాం
ధ్వనిరపి మధురస్తే న శ్రుతశ్చాతకేన ॥ రాజా తదాకర్ణ్య - ధిగ్ధిగిత్య

యద్విద్వాంసః కవయశ్చ ద్వారమాగత్య సీదంతీతి- తస్మై విప్రాయ సర్వా
ణ్యాభరణాన్యుత్తార్య దదౌ- తతో రాజా కోశాధికారిణమాహూయాహ-
భాండారిక ముంజరాజస్య తథా మే పూర్వేషాం చ యే కోశాస్సంతి తేషాం
మధ్యే రత్నపూర్ణాన్ కలశానాహర- తతః కాశ్మీరదేశాన్ముచుకుందకవి
రాగత్య స్వస్తీత్యుక్త్వా ప్రాహ ॥*॥ త్వద్యశోజలధౌ భోజ నిమజ్జనభయా
దివ। సూర్యేందుబింబమిషతో ధత్తే కుంభద్వయం నభః॥ రాజా తస్మై ప్రత్య
క్షరం లక్షం దదౌ- పునః కవిరాహ ॥ *॥ ఆసన్ కణాని యావన్తి చాతకప్రీ
ణితేంబుద। తావంతోపి త్వయోదార న ముక్తా జలబిందవః ॥ తతస్స రాజా త
స్మై శతతురగానపి దదౌ - తతః భాండారికో లిఖతి॥*॥ ముచుకుందాయ కవ
యే జాత్యానశ్వాన్ శతం దదౌ । భోజః ప్రదత్తాంశ్చాపి తేనాసౌ యాచితః
పునః॥ తతో రాజా సర్వానపి వేశ్మ ప్రేషయిత్వాంతర్గచ్ఛతి- తతో రాజ్ఞ
శ్శృంగారగ్రాహిణీ ప్రాహ ॥ * ॥ రాజన్ముంజకులప్రదీప సకలక్ష్మాపాల
చూడామణే యుక్తం సంచరణం తవాద్భుతమణిచ్ఛత్రేణ రాత్రావపి। మా
భూత్త్వద్వదనావలోకన వశాద్వ్రీడాభినమ్రశ్శశీ మా భూచ్చేయమరుం
ధతీ భగవతీ దుశ్శీలతాభాజనం ॥ రాజా తస్మై ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ- అన్య
దా కుండిననగరాద్గోపాలో నామ కవిరాగత్య స్వస్తిపూర్వకం ప్రాహ॥*॥ త్వ
చ్చిత్తే భోజ నిర్వ్యాజం ద్వయం తృణకణాయతే - క్రోధో విరోధినాం సైన్యం
ప్రసాదే కనకోచ్చయః ॥ రాజా శ్రుత్వాపి తుష్టో న దాస్యతి రాజపురుషైస్స
హ చర్చాం కుర్వాణ స్తిష్ఠతి- తతః కవిః వ్యచింతయత్ - కిము రాజ్ఞో నాశ్రా
వి- తతః క్షణేన సమున్నతమేవావలోక్య రాజానం కవిరాహ॥*॥ హే పాథో
ధ యథోన్నతం హి భవతా దిగ్వ్యావృతాస్సర్వతః మన్యే ధీర తథా కరిష్య
సి ఖలు క్షీరాబ్ధితుల్యం రసః । కింత్వేష క్షణ ఏవ తేన హి తృణమపి గ్రీష్మోష్మణా
వ్యాకులః పాఠీనాదిగణస్త్వదేకశరణస్తద్వన్న తావత్క్షయత్ ॥ రాజా
కవిహృదయం విజ్ఞాయ గోపాలకవే దారిద్ర్యాగ్నినా నితాంతం దగ్ధోసీతి వ
దన్ షోడశ మణీన్ నవపూర్ణాన్ షోడశ దంతీంద్రాంశ్చ దదౌ - ఏకదా రాజా ధా
రానగరే విచరన్ క్వచిచ్ఛివాలయే ప్రసుప్తం పురుషద్వయమపశ్యత్ - త
యోరేకో విగతనిద్రో వక్తి- అహో త్వం మమాస్తరాసన్న ఏవ- కస్త్వం
ప్రసుప్తోసి - జాగర్షి నో వా- తత స్త్వపర ఆహ విప్ర ప్రణతోస్మి - అహ
మపి బ్రాహ్మణపుత్రః - త్వామత్ర ప్రథమరాత్రౌ శయానం వీక్ష్య ప్రదీప్తే చ

ప్రదీపైక మండలూపపీఠాదిభిర్బ్రాహ్మణం జ్ఞాత్వా భవదాస్తరాసన్న ఏవాహం ప్రసుప్తః ఇదానీం త్వద్గిరమాకర్ణ్య ప్రబుద్ధో౽స్మి - ప్రథమః ప్రాహ- వత్స యది త్వం ప్రణతో౽సి తతో దీర్ఘాయుర్భవ- వద- కుత ఆగమ్యతే కిం తే నామ అత్ర చ కిం కార్యం- ద్వితీయః ప్రాహ- విప్ర భాస్కర ఇతి నామ పశ్చిమసముద్రతీరే ప్రభాసతీర్థసమీపే వసతిర్మమ తత్ర భోజస్య వితరణం బహుభిర్వ్యావర్ణితం తతో యాచితుమహమాగతః త్వం మమ వృద్ధత్వాత్పితృకల్పో౽సి- త్వమపి వద॥ స ఆహ- వత్స శాకల్య ఇతి మే నామ- మయా ఏకశిలానగర్యా ఆగమ్యతే భోజం ప్రతి ద్రవిణాశయా వత్స త్వయానుక్తమపి దుఃఖం త్వయి జ్ఞాయతే కీదృశం తద్వద - తతో భాస్కరః ప్రాహ - తాత కిం బ్రవీమి దుఃఖం॥ * ॥ క్షుత్క్షామాః శిశవః శవా ఇవ భృశం మందాశయా బాంధవా లిప్తా జర్ఝరఘర్ఘరీ జతులవైర్నో మాం తథా బాధతే। గేహిన్యా త్రుటితాంశుకం ఘటయితుం కృత్వా సకాకుస్మితం కుప్యంతీ ప్రతివేశ్మలోకగృహిణీః సూచిం యథా యాచితా॥ రాజా శ్రుత్వా సర్వాభరణాన్యుత్తార్య తస్మై దత్వా ప్రాహ - భాస్కర సీదంత్యతీవ తే బాలాః ఝడితి దేశం యాహి- తతః శాకల్యః ప్రాహ॥ *॥ అత్యుగ్ధృతా వసుమతీ దళితోరివర్గః క్రోడీకృతా బలవతా బలిరాజలక్ష్మీః - ఏకత్ర జన్మని కృతం యదనేన యూనా జన్మత్రయే తదకరోత్పురుషః పురాణః ॥ తతో రాజా శాకల్యాయ లక్షత్రయం దత్తవాన్ - అన్యదా రాజా మృగయారసేన విచరన్ తత్ర పురస్సమాగతహరిణ్యాం బాణేన విద్ధాయామపి విత్రాశయా కో౽పి కవిరాహ ॥ * ॥ శ్రీభోజే మృగయాం గతే౽పి సహసా చాపే సమారోపితే ప్యాకర్ణాంతగతే౽పి ముష్టిగళితే బాణేంగలగ్నే౽పి చ । స్థానాన్నైవ పలాయితం న చలితం నోత్కంపితం నోత్ప్లుతం మృగ్యా మద్విషయం కరోతి దయితం కామో౽యమిత్యాశయా॥ రాజా తస్మై లక్షత్రయం ప్రయచ్ఛతి- అన్యదా సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజనృపతౌ ద్వారపాల ఆగత్య ఆహ - దేవ జాహ్నవీతీరవాసినీ కాచ సవృద్ధబ్రాహ్మణీ విదుషీ ద్వారి తిష్ఠతి - రాజా- ప్రవేశయ- తత ఆగచ్ఛంతీం రాజా ప్రణమతి సా తం చిరంజీవేత్యుక్త్వాహ॥ *॥ భోజప్రతాపాగ్నిరపూర్వ ఏష జాగర్తి భూభృత్కటకస్థలీషు । యస్మిన్ప్రవిష్టే రిపుపార్థివానాం తృణాని రోహంతి గృహాంకణేషు ॥ రాజా తస్యై రత్నపూర్ణం కలశం ప్రయచ్ఛతి - తతో లిఖతి భాండారికః॥ * ॥ భోజేన కలశో దత్తస్సువర్ణమణిసంభృతః । ప్రతాపస్తుతితుష్టేన వృద్ధాయై రాజసంసది॥

అన్యదా దూరదేశాదాగతః కశ్చిచ్చోరో రాజానం ప్రాహ - దేవ సింహళ దేశే మయా కాచన చాముండాలయే రాజకన్యా దృష్టా- సా చ మాం దృష్ట్వా మాళవదేశ దేవస్య మహిమానం బహుధా శ్రుతం త్వమపి వ దేతి పప్రచ్ఛ - మయా చ తస్యా దేవ గుణా వ్యావర్ణితాః- సా చాత్యంతతోషాచ్చందనతరోర్నిరుపమం గంధర్వ ఖండం దత్వా యథాస్థానం ప్రపేదే - దేవ గుణాభివర్ణనప్రాప్తం తదేతద్గృహాణ - ఏతత్ప్రసృత పరిమళభరలోభ్యం గా భుజంగాశ్చ సమాయాంతి - రాజా తద్గృహీత్వా తుష్టస్తస్మై లక్షం దత్తవాన్- తతో దామోదరకవిస్తన్మిషేణ రాజానం స్తౌతి॥ *॥ శ్రీమచ్చందనవృక్షసన్తి బహవస్తే శాఖినః కాననే యేషాం సౌరభమాత్రకం నివసతి ప్రాయేణ పుష్పశ్రియా । ప్రత్యంగం సుకృతేన తేన శుచినా ఖ్యాతప్రసిద్ధాత్మనా - యో సౌగంధగుణస్త్వయా ప్రకటితః క్వాసావిహ ప్రేక్ష్యతే ॥ రాజా స్వస్తుతిం బుధ్వా లక్షం దదౌ - తతో ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ - దేవ కాచిత్సూత్రధారీ స్త్రీ ద్వారి వర్తతే- రాజా ప్రవేశయ- తతస్సాగత్య రాజానం ప్రణిపత్యాహ ॥ బలిః పాతాళనిలయోధః కృతశ్చిత్రమత్ర కిం । అధఃకృతో దివిస్థోపి చిత్రం కల్పద్రుమస్త్వయా॥ రాజా తస్యై ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ-తతః కదాచిన్మృగయా పరిశ్రాంతః రాజా క్వచిత్సహకారతరోరధస్తాత్తిష్ఠతి స్మ తత్ర మల్లినాథాఖ్యకవిరాగత్య ప్రాహ॥*॥ శాఖాశతశతవితతాస్సంతి కియంతో న కాననే తరవః। పరిమళభరమిళదళికులదళితదళాశ్శాఖినో విరళాః॥ తతో రాజా తస్మై హస్తవలయం దదౌ- తత్రైవ ఆసీనే రాజ్ఞి కోపి విద్వానాగత్య స్వస్తీత్యుక్త్వా ప్రాహ - రాజన్ కాశీదేశమారభ్య తీర్థయాత్రయా పరిభ్రామ్యతే దక్షిణదేశవాసినా మయా - రాజా త్వాదృశాం తీర్థవాసినాం దర్శనాత్కృతార్థోస్మి- స ఆహ- వయం మాంత్రికాశ్చ - రాజా విప్రేషు సర్వం సంభావ్యతే- రాజా పునః ప్రాహ- విప్ర మంత్రవిద్యయా యథా పరలోకే ఫలప్రాప్తిః తథా కిమిహ లోకే ప్యస్తి- విప్రః రాజన్ సరస్వతీ చరణారాధనాద్విద్యావాప్తిర్విశ్వ విదితా-పరం ధనావాప్తిః భాగ్యాధీనా *॥ గుణాః ఖలు గుణా ఏవ న గుణా భూతిహేతవః । ధనసంచయకర్తృణి భాగ్యాని పృథగేవ హి॥ దేవ విద్యాగుణా ఏవ లోకానాం ప్రతిష్ఠాయై భవంతి న తు కేవలం సంపదః ॥ దేవ ॥ * ॥ ఆత్మాయత్తే గుణగ్రామే నైర్గుణ్యం వచనీయతా। దైవాయత్తేషు విత్తేషు పుంసాం కా నామ వాచ్యతా ॥ దేవ మంత్రారాధనే ప్రతిహతా శక్తిస్స్యాత్ ॥ దేవ ఏకం కుతూహలం పశ్యతు

యాయస్యశిరసికరోనిధీయతేస వరస్వతీప్రసాదేనఅస్ఖలితవిద్యాప్రసార
స్స్యాత్-రాజాప్రాహ- సుమతే మహతీదేవతాశక్తిః - తతోరాజాకా
మపిదాసీంమూర్ఖవిప్రంప్రాహ - ద్విజవరఅస్యావేశ్యాయాశ్శిరసికరం
నిధేహి - విప్రస్తస్యాశ్శిరసికరంనిధాయతాంప్రాహ - దేవియద్రాజా
జ్ఞాపయతితద్వద - తతోదాసీప్రాహ - దేవాహమద్యసమస్తవాఙ్మయ
జాతంహస్తామలకవత్పశ్యామి - దేవాదిశక్తింవర్ణయామి తతోరాజా
పురః ఖడ్గంవీక్ష్యప్రాహ - ఖడ్గంమేవ్యావర్ణయేతి - దాసీప్రాహ-
*॥ ధారాధర స్త్వదసి రేవ నరేంద్ర చిత్తంవర్షంతి వైరివని
తాజనలోచనాని । కోశేనసంతతమసంగతిరాహ వేశ్యదారిద్ర్యమభ్యుద
యతిప్రతిపార్థివానాం ॥ రాజాతస్యైరత్నకలశాన్సఘార్ణ్యాపంచద
దౌ-తతస్తస్మిన్క్షణేకశ్చిత్పంచకవయస్సమాజగ్ముః - తానవలోక్యఈ
షద్విచ్ఛాయముఖం రాజానందృష్ట్వామహేశ్వరకవిః వృక్షమిషేణాహ॥
*॥ కింజాతోసిచతుష్పథేఘనతరచ్ఛాయోసికింఛాయయా । ఛన్నశ్చే
త్ఫలితోసికింఫలభరైఃపూర్ణోసికింసన్నతిః । హేసద్వృక్షసహస్వసం
ప్రతిచిరంశాఖాశిఖాకర్షణ। క్షోభామోటనభంజనానిజనతస్స్వైరేవ
దుశ్చేష్టితైః॥ తతోరాజాతస్మైలక్షందదౌ-తతస్తేద్విజవరాః - పృథక్పృ
థగాశీర్వచనముదీర్యయథాక్రమం రాజాజ్ఞయా కంబళముపవిశ్యమంగ
ళంచక్రుః- తతః ఏకఃపఠతి ॥ *॥ భూమౌపాతాళగంగావయసివిహార
తాంతత్తటీరూఢముస్తామాదత్తామాదిపోత్రీశిథిలయతుఫణామండలంకుం
డలీంద్రః । దిఙ్మాతంగామృణాలీకబళనకలనాం కుర్వతాంపర్వతేంద్రాః
సర్వేస్వైరంచరంతుత్వయివహతివిభోభోజదేవీంధరిత్రీం ॥ రాజాచమ
త్కృతఃతస్మైశతాశ్వాన్దదౌ- తతోభాండారికోలిఖతి- క్రీడోద్యానేన
రేంద్రేణశతమశ్వాఃమనోజవాః - ప్రదత్తాఃకామధేవాయసహకారతరో
రధః- తతఃకాచాచిద్భోజోవిచారయతిస్మ - మత్సదృశోవదాన్యఃకోపినా
స్తీతి - తద్గర్వంవిదిత్వాముఖ్యామాత్యోవిక్రమార్కస్యపుణ్యపత్రంభోజా
యప్రదర్శయామాస- భోజస్తత్రపత్రేకించిత్ప్రస్తావమపశ్యత్ - తథా
హివిక్రమార్కః పిపాసయాప్రాహ ॥ *॥ స్వచ్ఛంసజ్జనచిత్తవల్లఘుత
రందీనార్తివచ్ఛీతళం పుత్రాలింగనవత్తథైవమధురంతద్బాల్యసంజల్పవ

త్ । ఏలోశీరలవంగచందనలసత్కర్పూరకస్తూరికాజాజీపాటలికేతకైః స్సురభితంపానీయమానీయతాం॥ తతో మాగధః ప్రాహ॥ *॥ వక్త్రాంభోజంసరస్వత్యధివసతిసదాశోణ ఏవాధరస్తే బాహుః కాకుత్స్థవీర్యస్మృతికరణపటుర్దక్షిణస్తే సముద్రః । వాహిన్యః పార్శ్వమేతాః కథమపి భవతో నైవముంచత్యభీక్ష్ణం స్వచ్ఛే చిత్తే కుతో భూత్కథయ నరపతే తేంబుపానాభిలాషః॥ తతో విక్రమార్కః ప్రాహ-తథాహి॥ *॥ అష్టౌ హాటకకోటయస్త్రినవతిర్ముక్తాఫలానాంతులాః పంచాశన్మధుగంధమత్తమధుపాః క్రోధోద్ధతాస్సింధురాః । అశ్వానామయుతంప్రపంచచతురం వారాంగనానాంశతందత్తంపాండ్యనృపేణ యౌతకమిదం వైతాలికాయార్ప్యతాం॥ తతో భోజః ప్రథమత ఏవ అద్భుతం విక్రమార్కచరిత్రం దృష్ట్వా నిజగర్వంతత్యాజ తతః కదాచిద్ధారానగరే రాత్రౌ విచరన్ రాజా క్వచన దేవాలయే శీతార్తం బ్రాహ్మణమిత్థం పఠంతమవలోక్య స్థితః ॥ శీతేనాధ్యుషితస్య మాఘజలవచ్చింతార్ణవే మజ్జతః శాంతాగ్నేః స్ఫుటితాధరస్య ధమతః క్షుత్క్షామకుక్షేర్మమ । నిద్రా క్వాప్యవమానితేవ దయితా సంత్యజ్య దూరంగతా సత్పాత్రప్రతిపాదితేవ కమలా నో హీయతే శర్వరీ॥ ఇతి శ్రుత్వా రాజా ప్రాతస్తమాహూయ పప్రచ్ఛ - విప్రః పూర్వేద్యుః రాత్రౌ త్వయా దారుణశీతభారః కథం సోఢః॥ విప్ర ఆహ ॥ *॥ రాత్రౌ జానుర్దివా భానుః కృశానుస్సంధ్యయోర్ద్వయోః । ఏవం శీతం మయా నీతం జానుభానుకృశానుభిః॥ రాజా తస్మై సువర్ణకలశత్రయం ప్రాదాత్ - తతః కవిః రాజానం స్తౌతి॥ *॥ ధారయిత్వా త్వయాత్మానం మహాత్యాగధనాధునా । మోచితా బలికర్ణాద్యాస్స్వయశోగుప్తవేశ్మనః॥ రాజా తస్మై లక్షం దదౌ॥ ఏకదా క్రీడోద్యానపాల ఆగత్య ఏకమిక్షుదండం రాజ్ఞః పురో ముమోచ - తం చ రాజా కరే గృహీతవాన్ - తతో మయూరకవిః నితాంతపరిచయవశాత్ ఆత్మని రాజ్ఞాకృతామవజ్ఞాం మనసి నిధాయ ఇక్షుమిషేణాహ ॥ *॥ కాంతోసి నిత్యమధురోసి రసాకులోసి కించాసి పంచశరకార్ముకమద్వితీయం । ఇక్షో తవాస్తి సకలం పరమేకమూనం యత్సేవితో భజసి నీరసతాం క్రమేణ॥ రాజా కవిహృదయం జ్ఞాత్వా మయూరం సన్మానితవాన్ - తతః కదాచిద్రాత్రౌ సౌధోపరి క్రీడాపరో రాజా శశాంకమాలోక్య ప్రాహ॥ *॥ యదేతచ్చంద్రాంతర్జలదలవలీలాం వితనుతే తదాచష్టే లోకః శశక ఇతి నో మాం ప్రతి తథా। తతశ్చ భో భూమా సౌధాంతరం ప్రవిష్టః కశ్చిచ్చోర ఆహ

॥*॥ అహంత్వాందుంమన్యే త్వదరివిరహాక్రాంతతరుణీ కటాక్షోల్కాపాత
వ్రణకిణకలంకాంకితతనుం॥ రాజాతచ్ఛ్రుత్వా ప్రాహ-అహో మహా
భాగక స్త్వమర్ధరాత్రే కోశగృహమధ్యేతిష్ఠసీతిస ఆహ - దేవ అభయం
మే దేహీతి - రాజా తథేతి - తతో రాజానం స చోరః ప్రణమ్య స్వవృత్తాంత
మకథయత్ - తుష్టో రాజా చోరాయ దశకోటీః సువర్ణస్యాష్టౌ మత్తాన్
గజేంద్రాంశ్చ దదౌ- తతః కోశాధికారీ ధర్మపత్రే లిఖతి ॥*॥ సతస్మై చో
రాయ ప్రతినిహతమృత్యుప్రతిభియే ప్రభుః ప్రీతః ప్రాదాదుపరితనపాదద్వ
యకృతే । సువర్ణానాంకోటీర్దశ దశనకోటిక్షతగిరీన్ గజేంద్రానప్యష్టౌ
మదముదితకూజన్మధులిహః ॥ తతః కదాచిద్ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ- దే
వ కోపి నావశేషవిద్యో ద్వారి వర్తత ఇతి రాజా- ప్రవేశయేతి - తతః ప్ర
విష్టస్స కవిర్భోజమాలోక్య అద్య మే దారిద్ర్యనాశో భవిష్యతీతి మత్వా తు
ష్టో హర్షాశ్రూణి ముమోచ - రాజా తమాలోక్య ప్రాహ - కవే కింరోది
షీతి-తతః కవిరాహ- రాజన్ ఆకర్ణయ మద్గృహస్థితిం ॥*॥ అయే లా
జానుచ్చైః పథివచనమాకర్ణ్య గృహిణీ శిశోః కర్ణౌ యత్నాత్సుపిహితవ
తీ దీనవదనా । మయి క్షీణోపాయే యదకృత దృశావశ్రుబహులే తదంతశ్శ
ల్యం మే త్వమసి పునరుద్ధర్తుముచితః ॥ రాజా శివ శివ కృష్ణ కృష్ణేత్యుదీర
యన్ ప్రత్యక్షరలక్షం దత్వా ప్రాహ. సుకవే త్వరితం గచ్ఛ గేహం - త్వద్గృ
హిణీ ఖిన్నా భూదితి-తతః కదాచిన్మృగయాపరిశ్రాంతో రాజా కస్యచి
న్మహావృక్షస్య ఛాయామాశ్రిత్య తిష్ఠస్తత్ర శాంభవదేవో నామ కవిః క
శ్చిదాగత్య రాజానం వృక్షమిషేణాహ ॥*॥ ఆమోదైర్మరుతో మృగాః
కిసలయోల్లాసైస్త్వచా తాపసాః పుష్పైః షట్చరణాః ఫలైశ్శకునయో ఘ
ర్మార్దితాశ్ఛాయయా। స్కంధైర్గంధగజాస్త్వయైవ విహితాః సర్వే
కృతార్థాస్తతః త్వం విశ్వోపకృతిక్షమోసి భవతా భగ్నా వదోన్యే ద్రు
మాః ॥ కించ ॥*॥ అవిదితగుణాపి సత్కవిఫణితిః కర్ణేషు వమతి మధుధా
రాం । అనధిగతపరిమళాపి చ హరతి దృశం మాలతీమాలా ॥ తాభ్యాం శ్లో
కాభ్యాం చమత్కృతో రాజా ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - అన్యదా శ్రీభోజః శ్రీ
మన్మహేశ్వరం నంతుం శివాలయమభ్యగాత్ - తదా కోపి బ్రాహ్మణో రా
జానం శివసన్నిధౌ ప్రాహ- దేవ॥*॥ అర్ధం దానవవైరిణా గిరిజయాప్యర్ధం
శివస్యాహృతం దేవేత్థం జగతీతలే పురహరాభావే సమున్మీలతి। గంగా సాగ
రమంబరం శశికలా నాగాధిపః క్ష్మాతలం సర్వజ్ఞత్వమధీశ్వరత్వమగమ

త్వాంమాంతుభిక్షాటనం॥ రాజాఅక్షరలక్షందదౌ-తతఃకదాచిద్ద్వారపా
లఆగత్యప్రాహ- దేవకోపివిద్వాన్ ద్వారితిష్ఠతీతి-రాజా - ప్రవేశయేతి-
తతఃప్రవిష్టోవిద్వాన్ పఠతి॥ *॥ తృణముప్యనుగృహ్ణాతియందృష్టిస్తేనురాగి
ణీ। ఈశ్వర్యేవత్యజత్యాశుతంనరేంద్రదరిద్రతా॥ రాజాలక్షందదౌ-
పునరపిపఠతికవిః॥ కేచిన్మూలాకులాశాః కతిచిదపిపునస్స్కంధసంబంధ
భాజఃఛాయాంకేచిత్ప్రపన్నాః ప్రపదమపిపరేపల్లవానన్నయంతి। అ
న్యేపుష్పాణిపాణౌదధతితదపరేగంధమాత్రస్యపాత్రం వాగ్వల్ల్యాఃకింతు
మూఢాః ఫలమహహనహిద్రష్టుమప్యుత్సహంతే॥ ఏతదాకర్ణ్యబాణః
ప్రాహ॥ *॥ పరిచ్ఛిన్నస్వాదోమృతగుడమధుక్షౌద్రపయసాం కదాచి
చ్చాభ్యాసాద్భజతిననువైరస్యమధికం। ప్రియాబింబోష్ఠేవారుచిరకవివా
క్యేప్యనవధిర్నవానందఃకోపిస్ఫురతితురసోసౌనిరుపమః॥ తతోరాజాల
క్షందత్తవాన్ - తతఃకదాచిత్ సింహాసనమలంకుర్వాణేశ్రీభోజేద్వార
పాలఆగత్యప్రాహ - దేవవారాణసీదేశాదాగతః కోపిభవభూతిర్నా
మకవిఃద్వారితిష్ఠతీతి- రాజాప్రాహప్రవేశయేతి। తతఃప్రవిష్టస్సోపిసభా
మగాత్ తతస్సభ్యాస్సర్వేతదాగమనేనతుష్టాఅభవన్ - రాజాచభవభూ
తింప్రేక్ష్యప్రణమతిస్మ- సచస్వస్తీత్యుక్త్వాతదాజ్ఞయోపవిష్టః భవభూతిః
ప్రాహ॥దేవ॥ *॥ నానీయంతేమధునిమధుపాఃపారిజాతప్రసూనైః నా
భ్యర్థ్యంతేతుహినరుచినాచంద్రికాయాంచకోరాః। అస్మద్వాఙ్మాధురీ
మధురమాపద్య పూర్వావతారాః సోల్లాసాస్స్యుస్స్వయమిహవిబుధాః
కింముధాభ్యర్థనాభిః॥ నాస్మాకంశిబికానకాపికటకాద్యలంక్రియాస
త్క్రియానోత్తుంగస్తురగోనకశ్చిదనుగోనైవాంబరంసుందరం। కింతుక్ష్మా
తలవర్తిశేషవిదుషాం సాహిత్యవిద్యాజుషాంచేతస్తోమకరీశిరోనతికరీ వి
ద్యానవద్యాస్తినః॥ ఇత్యాకర్ణ్యబాణఃపండితపుత్రఃప్రాహ- అఃపాపధ
రాధీశసభాయామహంకారంమాకృథాః *॥ నిశ్వాసోపిననిర్యాతిబాణే
హృదయవర్తిని। కిం పునఃప్రకటాటోపపదబద్ధాసరస్వతీ॥ తతోభవభూ
తిఃపరాభవమసహమానఃప్రాహ॥ *॥ హంతావాక్పృష్టానాంకతిపయప

దానాంరచయితా జనస్స ధారాభుశ్చేదహహ కవినావశ్యవచసా । భవేదద్యశ్వోవా కిమిహబహునా పాపినికలౌ ఘటానాం నిర్మాతుస్త్రిభువనవిధాతుశ్చకలహః॥ పునరాహ - కాళిదాసకవేర్వాణీకదాచిన్మద్గిరాసహ- కలయత్యద్యసామ్యంచేద్భీతాభీతాపదేపదే- తతః కాళిదాసః ప్రాహ సఖే భవభూతే నహికవిరసి- అత్రకిముపక్తవ్యం॥ *॥ ఏషాధారేంద్రపరిషన్మహాపండితమండితా । ఆవయోరంతరం వేత్తి రాజా వాశివసన్నిభః॥ తచ్ఛ్రుత్వా రాజా ప్రాహ- యువాభ్యాంరత్యంతోవర్ణనీయ ఇతి॥ భవభూతిః ॥ *॥ ముక్తాభూషణమిందుబింబమజనివ్యాకీర్ణతారంనభః స్మారం చాపమపేతచాపలమభూదిందీవరేముద్రితే । వ్యాలీనంకలకంఠమందరణితం మందానిలైర్మందితం నిష్పందస్తబకాచచంపకలతాసాభూన్నజానేతతః॥ తతః కాళిదాసః ప్రాహ ॥ *॥ స్విన్నంమండలమైందవంవిలులితంస్రగ్భారసద్గంధసః ప్రాగేవప్రథమానకైతకశిఖాలీలాయితం సుస్మితం । శాంతంకుండలతాండవంకువలయద్వంద్వంతిరోమీలితంవీతం విద్రుమసీత్కృతంసహితతోజానేకిమాసీదితి॥ రాజా కాళిదాసంప్రాహ- సుకవే భవభూతినాసహ సామ్యంతవనవక్తవ్యం - భవభూతిరాహ - దేవ కిమితివారయసి- రాజా- సర్వప్రకారేణవిరసి- తతో బాణః ప్రాహ- రాజన్ భవభూతికవిశ్చేత్కాళిదాసోవక్తవ్యోవా - రాజా - బాణకవే కాళిదాసః కవిర్నకింతు పార్వత్యాః కశ్చిదవనౌపురుషావతారఏవ - తతో భవభూతిరాహ- దేవకిమత్రప్రాశస్త్యంభాతి- రాజాప్రాహ - భవభూతే కిముపక్తవ్యంప్రాశస్త్యం - కాళిదాసశ్లోకేయతః కైతకశిఖాలీలాయితం సుస్మితమితిపఠితం- తతో భవభూతిరాహ- దేవపక్షపాతేనవదసీతి- తతః కాళిదాసః ప్రాహ- దేవ అపఖ్యాతిర్మాభూత్ భువనేశ్వరీదేవతాలయం గత్వాతత్సన్నిధౌ తాంపురస్కృత్యఘటాయాంశోధనీయంత్వయా- తతో భోజః సర్వకవిబృందవందితస్సన్ భువనేశ్వరీదేవాలయంప్రాప్యతత్రతత్సన్నిధౌ భవభూతిహస్తైఘటాం దత్వాశ్లోకద్వయం చతుల్యాపత్రద్వయేలిఖిత్వాతులాయాంముమోచ - తతో భవభూతిభాగే లఘుత్వోద్భూతాం

ఈషదున్నతింజ్ఞాత్వా దేవీభక్తపరాధీనా సదసితత్పరిభవో మాభూదితి స్వావతంసకల్హారమకరందం వామకరనఖాగ్రేణగృహీత్వా భవభూతిప తేప్రచిక్షేప- తతః కాళిదాసః ప్రాహ॥ అహో మే సౌభాగ్యం మమచభవ భూతేశ్చ ఘటితంధటాయామారోప్య ప్రతిఫలతితస్యాం లఘిమని । గిరాం దేవీసద్యశ్శ్రుతి కలితకల్హారకలికామధూళీమాధుర్యంక్షిపతిపరిపూర్త్యై భగవతీ - తతః కాళిదాసపాదయోఃపతతిభవభూతిః - రాజానంచవిశేష జ్ఞమనుతేస్మ- తతో రాజాభవభూతికవయేశతమత్తగజాన్ దదౌ- అన్యదా రాజాధారానగరే రాత్రావేకాకీవిరచన్ కాంచనస్వైరిణీంసంకేతంగ చ్ఛంతీందృష్ట్వాపప్రచ్ఛ- దేవి కాత్వమేకాకినీమధ్యరాత్రౌక్వగచ్ఛసీతి - త తశ్చతురాస్వైరిణీపాతంరాత్రౌవిచరంతంశ్రీభోజంనిశ్చిత్యప్రాహ॥ *॥ త్వత్తోపివిషమోరాజన్ విషమేషుః క్షమాపతే। శాసనంయస్యరుద్రాద్యాః దాసవన్మూర్ధ్నికుర్వతే ॥ తతఃతుష్టోరాజాదోర్దండాదాదాయఅంగ దంవలయంచతస్యైదత్తవాన్-సాచయథాస్థానంప్రాప- తతోవర్త్మనిగ చ్ఛన్క్వచిద్గృహేఏకాకినీంరుదంతీంనారీందృష్ట్వాకిమర్థమర్ధరాత్రౌ రోదితికిందుఃఖమేతస్యాఇతివిచారణీయమేకమంగరక్షకంప్రాహిణోత్ - తతోంగరక్షకః పునరాగత్యప్రాహ- దేవమయాపృష్టాయదాహతచ్ఛృ ణు ॥ * ॥ వృద్ధోమత్పతిరేవమంచకగత స్థూణావశేషంగృహం కాలో యంజలదాగమఃకుశలినీ వత్సస్యవార్తాపినో। యత్నాత్సంచితతైలబిందు ఘటికాభగ్నేతిపర్యాకులాదృష్ట్వా గర్భభరాలసాంనిజవధూంశ్వశ్రూశ్చి రంరోదితి ॥ తతఃకృపావారిధిఃక్షోణీపాలఃతస్యైలక్షందదౌ - అన్యదా కొంకణదేశవాసీవిప్రః రాజ్ఞేస్వస్తీత్యుక్త్వాప్రాహ ॥ * ॥ శుక్తిద్వయపు టేభోజయశోబ్ధౌతవరోదసీ। మన్యేతదుద్భవంముక్తాఫలంశీతాంశుమం డలం ॥ రాజాతస్మైలక్షందదౌ - అన్యదాకాశ్మీరదేశాత్కోపికోపీనావ శేషోరాజనికటస్థకవీన్ కనకమాణిక్యపట్టదుకూలాలంకృతాన్ ఆలోక్య రాజానంప్రాహ ॥ *॥ నోపాణీవరకంకణక్వణయుతౌనోకర్ణయోఃకుం డలేతుభ్యంక్షీరధిదుగ్ధముగ్ధమహసీనోవాససీభూషణం। దంతస్తంభవికా

సికానశిబికానాశ్వోపివిశ్వోప్యన్నతో రాజన్ రాజసభాసుభాషితకలాకౌశ
ల్యమేవాస్తినః॥ తతస్తస్మై రాజా లక్షం దదౌ- అన్యదా రాజా రాత్రౌ చం
ద్రమండలం దృష్ట్వా తదంతస్థ కళంకం వర్ణయతిస్మ॥ *॥ అంకం కేపి శశం
కిరే జలనిధేః పంకం పరే మేనిరే సారంగం కతిచిచ్చ సంజగదిరే భూచ్ఛాయ
మైచ్ఛన్పరే॥ ఇతి రాజా పూర్వార్ధం లిఖిత్వా కాళిదాసహస్తే దదౌ - త
తస్సతస్మిన్నేవ క్షణే ఉత్తరార్ధం లిఖితి కవిః॥ ఇందౌ యద్దళితేంద్రనీలశక
లశ్యామం దరీదృశ్యతే తత్సాంద్రం నిశిపీతమంధతమసం కుక్షిస్థమాచక్ష్మ
హే॥ రాజా ప్రత్యక్షరలక్షముత్తరార్ధస్య దత్తవాన్ - తతః రాజా కాళి
దాసకవితాపద్ధతిం వీక్ష్య చమత్కృతః పునరాహ - సఖే అకళంకం చంద్ర
మసం వ్యాఖ్యాన వర్ణయేతి - తదా కవిః పఠతి ॥ *॥ లక్ష్మీక్రీడాతటాకద్యుతిధవ
ళగృహం దర్పణం దిగ్వధూనాం పుష్పం శ్యామాలతాయా స్త్రిభువనజయి
నో మన్మథస్యాతపత్రం । పిండీభూతం హరస్య స్మితమమరధునీ పుండరీకం
మృగాంకో జ్యోత్స్నాపియూషవాపీం జనయతి నికరస్తారకాగోళకస్య ॥
రాజా పునః ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - ఏకదా కశ్చిద్ద్వారదేశాదాగతః వీణాకవి
రాహ॥ *॥ తర్క వ్యాకరణాధ్వనీనధిషణో నాహం న సాహిత్యవి న్నో జా
నామి విచిత్రవాక్యరచనాచాతుర్యమత్యద్భుతం। దేవీ కాపి విరించివల్లభసు
తా పాణిస్థవీణాకళ క్వాణాభిన్నగిరం తథాపి కిమపి బ్రూమో తేన శిక్షామము॥
రాజా తస్మై లక్షం దదౌ- బాణః తస్య సులలితప్రబంధం శ్రుత్వా ప్రాహ-దే
వ। *॥ మాతంగీమివమాధురీం ధ్వనివిదో నైవస్పృశంత్యుత్తమాం వ్యుత్ప
త్తిం కులకన్యకామివరసోన్మత్తా నపశ్యంత్యమీ । కస్తూరీఘనసారసౌరభసు
హృద్వ్యుత్పత్తిమాధుర్యయోః రోగః కర్ణరసాయనం సుకృతినః కస్యాపి
సంపద్యతే ॥ అన్యదా రాజా సీతాంప్రాహః ప్రాహ - దేవి ప్రభాతం వ్యాఖ్యావ
ర్ణయేతి। సీతా ప్రాహ॥ *॥ విరళవిరళాస్థూలాస్తారాః కలావివసజ్జనా
మన ఇవ మునేస్సర్వత్రైవ ప్రసన్నమభూన్నభః । అపసరతి చ ధ్వాంతం చి
త్తాత్సతామివదుర్జనః వ్రజతి చ నిశా క్షిప్రం లక్ష్మీరనుద్యమినామివ ॥ రా
జా లక్షం దత్వా కాళిదాసం ప్రాహ - సఖే సుకవే త్వమపి ప్రభాతం వ్యాఖ్యావ

ణా మేతి. కాళిదాసః ॥*॥ ఆఘూర్ణ్యంగా ప్రాచీరసవతీవప్రాశ్యకన
రాకంగతప్రాయశ్చందో ప్రబుధజనఇవ గ్రస్వసదసి । క్షణాత్క్షీణా ప్రారా
పతమయిణి బాసుద్ధ్యమపరా నదీ ప్రారాజంతే వినయరహితా నామివగుణాః॥
జాత స్తస్మై ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ- అన్యదా ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ దేవ కా
పి మాలాకారపత్నీ ద్వారి తిష్ఠతీతి రాజా ప్రవేశయేతి- తతః ప్రవేశితా సా
చ నమస్కృత్య పఠతి ॥*॥ సమున్నతఘనస్తనస్తబకచుంబితుంబీఫలక్వణ
న్మధురవీణయా విబుధలోకలోలభ్రువా । త్వదీయముపగీయతే హరకిరీట
కోటిస్ఫురత్తుషారకిరకందలీ కిరణపూరగౌరం యశః ॥ రాజా తస్యై
మహతీపదపద్ధతిరితి తస్యాః ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ- అన్యదా రాత్రౌ రాజా
ధారానగరే విచరన్ కస్యచిద్గృహే కామపి కామినీం ములూఖలపరాయ
ణాం దదర్శ- రాజా తాం తరుణీం పూర్ణచంద్రాననాం సుకుమారాంగీం
విలోక్య తత్కరస్థముసలం ప్రాహ- హే ముసల పతితస్యాః కరపల్లవస్పర్శే
నాపి త్వయి కిసలయం నాసీత్ తర్హి న సర్వథా కాష్ఠమేవ త్వమితి- తతో
రాజా ఏకం చరణం పఠతి స్మ ॥*॥ ముసలకిసలయం తే తత్క్షణాద్యన్న జాతం।
తతో రాజా ప్రాతస్సభాయాం సమాగతం కాళిదాసం ప్రేక్ష్య ముసలకిసలయం
తెతత్ క్షణాద్యన్నజాతం త్వయిపరి-వ్యాసుక వేద్యం చరణత్రయం పఠత్వా వా
చ- తతః కాళిదాసః ప్రాహ- జగతి విదితమేతత్కాష్ఠమేవాసి నూనం తదపి
చ కిల సత్యం కాననే వర్ధితోసి । నవకువలయనేత్రాపాణిసంగోత్సవేస్మి
న్ముసలకిసలయం తే తత్క్షణాద్యన్న జాతం ॥ తతః రాజా చరణత్రయస్య ప్రత్య
క్షరం లక్షం దదౌ- అన్యదా రాజా దీర్ఘకాలం జలకేళిం విధాయ పరిశ్రాన్త
స్తత్తీరస్థవటవిటపిచ్ఛాయాయాం నిషణ్ణః- తత్ర కశ్చిత్కవిరాగత్య ప్రాహ ॥
ఛన్నం సైన్యరజోభరేణ భవతశ్శ్రీభోజదేవ క్షమా రక్షాదక్షిణదక్షిణా క్షి
తిపతిః ప్రేక్ష్యాంతరిక్షం క్షణాత్ । నిశ్శంకో నరపత్రిపో నిరనుగో నిబాణం
ధవో నిస్స్పృహ స్నిస్త్రిరికో నిరపత్యకో నరనుజో నిర్హాటకో నిర్గతః । కించ ॥
*॥ అకాండధృతమానసవ్యవసితోత్సవైః సారసైరకాండపటుతాండవై
రపి శిఖండినాం మండలైః । దిశస్సముపలోకితాస్సగనిభరపోల్లసద్బ

వర్షత్పృథువరూథినీరజనిభూరజశ్శ్యామలాః ॥ తతో రాజా లక్షద్వయం దదౌ - తదానీమేవ తస్య శాఖాయామేకం కాకం రటంతం ప్రేక్ష్య కోకిలం చాన్య శాఖాయాం కూజంతం వీక్ష్య దేవజయనామా కవిరాహ ॥ * ॥ నో చారూ చరణౌ న చాపి చతురా చంచూర్న వాచ్యం వచో నో లీలా చతురా గతిర్న చ శుచిః పక్షగ్రహో హ్యాయంగవ । క్రూరక్రేంకృతినిర్ఘ్నరాం గిరమిహ స్థానే సపృష్ఠైవోద్గిరన్ మూర్ఖధ్వాంక్ష న లజ్జసే ప్యవదృశం పాండిత్యమున్నాటయన్ ॥ తతః పునాం దేవజయకవినా కాకమిషేణ విరచితాం స్వగర్హణాం మన్యమానస్తత్ స్పర్ధాళుః హరిశర్మానామకవిః కోపేనేర్ష్యాపూర్వం ప్రాహ ॥ * ॥ తుల్యవర్ణచ్ఛదైః కృష్ణః కోకిలైస్సహసంగతః। కేన వా ఖ్యాయతే కాకః స్వయం యది న భాషతే॥ తతో రాజా తయోః హరిశర్మదేవజయయోః అన్యోన్యవైరం జ్ఞాత్వా మిథ ఆలింగనాది వస్త్రాలంకారాది దానేన చ మిత్రత్వం వ్యధాత్ - అన్యదా రాజా యానమారుహ్య గచ్ఛన్ వర్త్మని కంచిత్తపోనిధిం దృష్ట్వా తం ప్రాహ - భవాదృశానాం దర్శనం భాగ్యాయత్తం భవతాం క్వ స్థితిః - భోజనార్థం కే వా ప్రార్థ్యంత ఇతి॥ తతస్స రాజవచనమాకర్ణ్య తపోనిధిః ఆహ॥ *॥ ఫలం స్వేచ్ఛాలభ్యం ప్రతివనముఖేదం క్షితిరుహాం పయః స్థానే స్థానే శిశిరమధురం పుణ్యసరితాం - మృదుస్పర్శా శయ్యా సులలితలతాపల్లవమయీ సహంతే సంతాపం తదపి ధనినాం ద్వారి కృపణాః ॥ రాజన్ వయం కమపి నాభ్యర్థయామః న గృహ్ణీమశ్చేతి రాజా తుష్టో నమతి - తతః ఉత్తరదేశాదాగత్య కశ్చిద్బ్రాహ్మణః స్వస్తీత్యాహ - తం చ రాజా పృచ్ఛతి - విద్వన్ కుత్ర తే స్థితిరితి - విద్వానాహ॥ * ॥ యత్రాంబు విందత్యమృతం అంత్యజాశ్చ సురేశ్వరాః । చింతామణిశ్చ పాషాణాస్తత్ర నో వసతిః ప్రభో ॥ తదా రాజా లక్షం దత్వా ప్రాహ - కాశీదేశే కా విశేష వార్తేతి - స ఆహ దేవ ఇదానీం కాచిదద్భుత వార్తా తత్ర లోకముఖేన శ్రుతా - దేవా దుఃఖేన దీనా ఇతి - రాజా - దేవానాం కుతో దుఃఖం విద్వన్ - స చాహ - నివాసః క్వాద్య నో దత్తో భోజేన కనకాచల- ఇతి వ్యగ్రధియో దేవా భోజనార్తేతి నూతనా- తతో రాజా కుతూహలో

క్త్వాతుష్టస్సన్ తస్మైపునఃలక్షందదౌ- తతోద్వారపాలఃప్రాహ । దేవశ్రీ
శైలాదాగతః కశ్చిద్విద్వాన్ బ్రహ్మచర్యనిష్ఠః ద్వారివర్తతఇతి- రాజా
ప్రవేశయేత్యాహ- తతఆగత్యబ్రహ్మచారీచిరంజీవేతివదతి - రాజాతంపృ
చ్ఛతి - బ్రహ్మన్ బాల్యఏవకలికాలాననురూపంకింనామవ్రతంతే - అస్పృ
హాముపవాసేనకృశోసి- కస్యచిత్ బ్రాహ్మణస్యకన్యాంతుభ్యందాపయి
ష్యామి- త్వంచేద్గృహస్థనియమమంగీకరిష్యసీతి- బ్రహ్మచారీప్రాహ- దే
వత్వమీశ్వరస్త్వయాకిమసాధ్యం॥ *॥ సారంగాస్సుహృదోగృహంగిరిగు
హాశాంతిః ప్రియాగేహీనీవృత్తిర్వన్యలతాఫలైర్నివసనం శ్రేష్ఠంతరూ
ణాంత్వచః - త్వద్ధ్యానామృతపూరమగ్నమనసాంయేషామియంనిర్వృ
తిః తేషామిందుకలావతంసయమినాం మోక్షేపినోనస్పృహా ॥ రా
జా- ఉత్థాయపాదయోః పతతిఆహచ బ్రహ్మన్మయాకింకర్తవ్యమితి
సఆహదేవవయంకాశీంజిగమిషవః తతః ఏకంవిధేహి - యేత్వత్సదనేపండి
తవరాస్తాన్ సర్వానపిసపత్నీకాన్ కాశీంప్రతిప్రేషయ తతోహంగోష్ఠీ
తృష్ణః కాశీంగమిష్యామీతిరాజాతథాచక్రే తతస్సర్వేపండితవరాస్తదాజ్ఞ
యాప్రస్థితాః- కాళిదాసఏకోనగచ్ఛతిస్మ - తదారాజాకాళిదాసంప్రా
హ- సుకవేత్వంకుతోనగతోసీతి-తతఃకాళిదాసోరాజానంప్రాహ- దేవ
సర్వజ్ఞోసి॥ తేయాంతితీర్థేషుబుధాయేశంభోర్దూరవర్తినః - యస్య
గౌరీశ్వరశ్చిత్తే తీర్థంభోజపరంహినః - తతోవిద్వత్సుకాశీంగతేషురా
జాకదాచిత్సభాయాం కాళిదాసంపృచ్ఛతిస్మ - కాళిదాసఅద్యకిమపిశ్రు
తంకింత్వయేతి- సఆహ- మేరౌమందరకందరాసుహిమవత్సానౌమహేం
ద్రాచలేకైలాసస్యశిలాతలేషుమలయప్రాగ్భారభాగేష్వపి- సహ్యా
ద్రావపితేషుతేషుబహుశోభోజశ్రుతంతేమయా లోకాలోకవిచారచా
రణగణైరుద్గీయమానంయశః॥ తతశ్చమత్కృతోరాజా ప్రత్యక్షరలక్షంద
దౌ - తతఃకదాచిద్రాజావిద్వద్బృందంనిర్గతం కాళిదాసంచఅనవరతవే
శ్యాలంపటంజ్ఞాత్వాప్యచింతయత్ - అహహబాణమయూరప్రభృతయో
మదీయామాజ్ఞాంవ్యదధుః - అయంచవేశ్యారసలంపటతయామమాజ్ఞాం

నాఽఽద్రియతే - కింకుర్మ ఇతి - తతో రాజా ప్రాజ్ఞం కాళిదాసమపశ్యత్ -
తతస్తస్మిన్ రాజ్ఞా వజ్ఞాం జ్ఞాత్వా కాళిదాసః అల్లాళదేశంగత్వా తద్దేశా
ధినాథం ప్రాప్య ప్రాహ- దేవ మాళవేంద్రస్య భోజస్యావజ్ఞయా త్వద్దేశం
ప్రాప్తోఽహం కాళిదాస నామకః కవిరితి - తతో రాజా ఆసనే ఉపవేశ్య ప్రాహ
సుకవే భోజసభాయాం బహవః కవయస్తైః సంజ్ఞితైస్సముదితశ్శిశిరస్త్వం శ్రీమాన్ - సు
కవే త్వాం సరస్వతీం వదంతి తతః కిమపి పఠేతి - తతః కాళిదాస ఆహ ॥ * ॥
అల్లాళక్షోణిపాల త్వదహితనగరే సంచరంతీ కిరాతీ కీర్ణాన్యాదాయ ర
త్నాన్యురుతరఖదిరాంగారశంకాకులాంగీ। క్షిప్త్వా శ్రీఖండఖండం తదుప
రి ముకుళీభూతనేత్రా ధమంతీ శ్వాసామోదానుయాతైర్మధుకరనికరై
ర్ధూమశంకాం బిభర్తి ॥ తతః తస్మై ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - తతః కదాచిద
ల్లాళరాజః కాళిదాసం పప్రచ్ఛ - సుకవే ఏకశిలానగరీం వ్యావర్ణయేతి - త
తః కవిరాహ ॥ * ॥ అపాంగపాతైరపదేశపూర్వైః ఏణీదృశామేకశిలాన
గర్యాం। వీథీషు వీథీషు వినాపరాధం పదే పదే శృంఖలితా యువానః ॥ పున
శ్చ ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - పునశ్చ పఠతి కవిః - అంభోజపత్రాయతలోచనా
నాం అంభోధిదీర్ఘాస్విహ దీర్ఘికాసు। సమాగతానాం కుటిలైరపాంగై
రనంగబాణైః ప్రహతా యువానః ॥ పునశ్చ అల్లాళనృపః ప్రత్యక్షరలక్షం ద
దౌ. ఏవం తత్రైవ స్థితః కాళిదాసః - అత్రాంతరే ధారానగర్యాం భోజం
ప్రాప్య ద్వారపాలః ప్రాహ- దేవ ఘూర్జరదేశాత్ మాఘనామా పండిత
వర ఆగత్య నగరాద్బహిరాస్తే తేన చ స్వపత్నీ రాజద్వారి ప్రేషితా- రాజా
తాం ప్రవేశయేత్యాహ తతో మాఘపత్నీ ప్రవేశితా సా రాజహస్తే పత్రం
ప్రాయచ్ఛత్ రాజా తదాదాయ వాచయతి ॥ * ॥ కుముదవనమపశ్రి శ్రీమ
దంభోజషండం త్యజతి ముదముదూకః ప్రీతిమాంశ్చక్రవాకః - ఉదయమ
హిమరశ్మిర్యాతి శీతాంశురస్తం హతవిధిలసితానాం హీ విచిత్రో విపా
కః॥ ఇతి రాజా తదమృతం ప్రభాతవర్ణనమాకర్ణ్య లక్షత్రయం దత్వా మా
ఘపత్నీమాహ- మాతరిదం భోజనాయ దీయతే- ప్రాతరహం మాఘపండిత
మాగత్య నమస్కృత్య పూర్ణమనోరథం కరిష్యామీతి- తతస్సా తదాదాయ

గచ్ఛంతీ యాచకానాంముఖాత్స్వ భర్తుశ్శారదచంద్ర కిరణగౌరాన్గు
ణాన్ఛ్రుత్వా తేభ్యఃపరిధనమఖిలంభోజదత్తం దత్తవతీమాఘపండితంస్వ
భర్తారమాసాద్యప్రాహ-నాథరాజ్ఞాభోజేనామహ్యంబహుమానాద్ధనం
సర్వంయాచకేభ్యస్త్వద్గుణానాకర్ణ్యదత్తవతీ-మాఘః ప్రాహ-దేవిసా
ధుకృతం-పరమేతేయాచకాస్సమాయాంతికిలతేభ్యఃకిందేయమితి-తతో
మాఘపండితంవస్త్రావశేషంజ్ఞాత్వాకోప్యర్థీప్రాహ॥ ॥ ఆశ్వాస్యప
ర్వతకులంతపనోష్ణతప్తముద్దామదావవిధురాణిచకాననాని। నానానదీన
దశతానిచపూరయిత్వారిక్తోసియజ్జలదసైవతవోత్తమశ్రీః - ఇత్యేతదాక
ర్ణ్యమాఘఃస్వపత్నీమాహ॥దేవి॥ ॥ అర్థానసంతినచముంచతిమాందు
రాశాత్యాగేరతింవహతిదుర్లలితంమనోమే। యాచ్ఞాచలాఘవకరీస్వవ
ధేవపాపంప్రాణాస్స్వయంవ్రజతకింపరిదేవనేన॥దారిద్ర్యానలసంతా
పశ్శాంతస్సంతోషవారిణా । యాచకాశావిఘాతాంతర్దాహః కేనోప
శామ్యతీతి - తతస్తదామాఘపండితస్యతామవస్థాంవిలోక్యసర్వేయాచ
కాః యథాస్థానంజగ్ముః - ఏవంతేషుయాచకేషుయథాయథంగచ్ఛత్సు
మాఘఃప్రాహ॥ ॥ వ్రజతవ్రజతప్రాణాఅర్థిభిర్వ్యర్థతాంగతైః । ప
శ్చాదపిచగంతవ్యంక్వసార్థఃపునరీదృశః॥ ఇతివిలపన్మాఘపండితఃపర
లోకమగాత్-తతోమాఘపత్నీస్వామినిపరలోకంగతేసతిప్రాహ ॥ ॥
సేవంతేస్మగృహంయస్య దాసవద్భూభుజస్సదా - సత్వభార్యాసహా
యోయంమ్రియతేమాఘపండితః॥ తతోరాజామాఘంవిపన్నం జ్ఞాత్వాని
జనగరాద్విప్రశతావృతఃమానీరాత్రావేవతత్రాగాత్-తతోమాఘపత్నీ
రాజానంవీక్ష్యప్రాహ- రాజన్యతఃపండితవరస్త్వద్దేశంప్రాప్తఃపర
లోకమగాత్ తతస్స్వకృత్యశేషంత్వయాఽరాధనీయంభవతేతి - తతోరా
జామాఘంవిపన్నంనర్మదాతీరంనీత్వా యథోక్తేనవిధినాసంస్కారమక
రోత్- తత్రచమాఘపత్నీవహ్నింప్రవిష్టా- తయోఃపుత్రవత్సర్వంచక్రే
భోజః - తతోమాఘేదివంగతేరాజాశోకాకులోవిశేషేణకాళిదాసవి
యోగేనచపండితానాంప్రవాసేనకృశో భూద్దినేదినేబహుళపక్షశశీవ -
తతోమహామంత్రిభిర్మిళిత్వాచింతితం- అస్మిన్దేశేకాళిదాసోవసతీతిసనాగ

తైరాజాసుఖీభవిష్యతీతి - ఏవంవిచార్యామాత్యైఃపత్రికమపిలిఖిత్వాత
త్పత్రంచైకస్యామాత్యస్యహస్తేదత్వాప్రేషితం - సకాలక్రమేణకాళిదా
సమాసాద్యరాజ్ఞోమాత్యైః ప్రేషితోస్మీతినత్వాతత్ పత్రందత్తవాన్-
తతస్తత్ కాళిదాసోవాచయత్ ॥ *॥ నభవతిసభవతినచిరంభవతిచిరంచే
త్ఫలేవిసంవాదీ। కోపస్సత్పురుషాణాంతుల్యస్స్నేహేననీచానాం ॥ సహ
కారేచిరంస్థిత్వాసలీలంబాలకోకిల - తంహిత్వాద్యాన్యవృక్షేషువిచర
న్నవిలజ్జసే॥ కలకంఠయథాశోభాసహకారేభవద్గిరః । ఖదిరేవాపలాశే
వాకింతథాస్యాద్విచారయేతి ॥ తతఃకాళిదాసఃప్రభాతేతంభూపాలమా
పృచ్ఛ్యమాళవదేశమాగత్యరాజ్ఞఃక్రీడోద్యానేతస్థౌ-తతోరాజాచతత్రా
గతంజ్ఞాత్వాస్వయం గత్వామహతా పరివారేణ తమానీయసమ్మానిత
వాన్ తతః క్రమేణవిద్వన్మండలేచసమాయాతేసా భోజపరిషత్ప్రాగివ
రేజే - తతస్సింహాసనమలంకుర్వాణంభోజంద్వారపాలః - ఆగత్యప్రణ
మ్యాహ-దేవకోపివిద్వాన్ జాలంధరదేశాదాగత్యద్వార్యాస్తఇతి-రాజా
ప్రవేశయేత్యాహ- సచవిద్వానాగత్యసభాయాంతథావిధంరాజానంజగ
న్మాన్యాన్ కాళిదాసాదీన్ కవిపుంగవాంశ్చవీక్ష్యబద్ధజిహ్వ ఇవాజాయ
త-సభాయాంకిమపితస్యముఖాన్ననిస్సరతి- తదారాజ్ఞోక్తం- విద్వన్ కిమ
పిపఠేతి- సఆహ - ఆరనాళగళదాహశంకయామన్ముఖాదపగతాసరస్వతీ_
తేనవైరికమలాకచగ్రహవ్యగ్రహస్తనకవిత్వమస్తిమే - రాజాతస్మైమహి
షీశతందదౌ-అన్యదారాజాకౌతుకాకులస్సీతాంప్రాహ-దేవిసురతంపఠే
తి-సీతాప్రాహ ॥ *॥ సురతాయనమస్తస్మైజగదానందహేతవే-అనుషం
గిఫలంయస్యభోజరాజభవాదృశాం॥ తతస్తుష్టోరాజాతస్యైహారందదౌ-
తతోరాజాచామరగ్రాహిణీంవేశ్యామవలోక్యకాళిదాసంప్రాహ - సుక
వేవేశ్యామేనాంవర్ణయేతి- తామవలోక్యకాళిదాసఃప్రాహ॥ *॥ కచ
భారాత్కుచభారఃకుచభారాద్భీతిమేతికచభారః - కచకుచభారాజ్జఘ
నంకోయంచంద్రాననేచమత్కారః ॥ భోజస్తుష్టస్సన్ స్వయమపిపఠతి॥ వ
దనాత్పదయుగళీయం వచనాదధరశ్చదంతపంక్తిశ్చ - కచతఃకుచయుగళీ
యంలోచనయుగళంచమధ్యతస్త్రసతి॥ అన్యదాభోజోధారానగరేఏకా

కీవిచరన్ కస్యచిద్విప్రవరస్య గృహంగత్వా తత్రకాంచనపతివ్రతాంస్వాం
కేశయానంభర్తారముద్వహంతీమపశ్యత్ తతఃతస్యాశ్శిశుస్సుప్తోత్థితః జ్వా
లాయాస్సమీపమగచ్ఛత్ - ఇయంచపతిధర్మపరాయణాస్వపతింనోత్థాప
యామాస-తతశ్శిశుంచవహ్నౌపతంతంనాగృహ్ణాత్ - రాజాచాశ్చర్యము
పలోక్యాతిష్ఠత్ - తతస్సాపతిధర్మపరాయణావైశ్వానరముప్రార్థయ
త్ - యజ్ఞేశ్వరత్వంసర్వకర్మణాంసాక్షీసర్వధర్మాన్ జానాసి- మాంపతిధ
ర్మపరాధీనాంశిశుమగృహ్ణంతీంచజానాసి - అతోమదీయశిశుమనుగ్రహీ
తుందత్తశ్చత్వంమాదహేతి - తతశ్శిశుఃయజ్ఞేశ్వరం ప్రవిశ్యతేనచహస్తేనగృ
హీత్వాధృతఘటికావస్వంతంతత్రైవాతిష్ఠత్ -తతోనారోదీత్ ప్రసన్నము
ఖశ్చశిశుః-సాచధ్యానారూఢాతిష్ఠత్ - తతోయుగ్మచ్ఛయాసముత్థితేభ
ర్తరిసాఝడితిశిశుంజగ్రాహ- తంచపరమధర్మమాలోక్యవిస్మయావిష్టో
నృపతిరాహ- అహోమమభాగ్యంకస్యాస్తీయదీదృశ్యఃపుణ్యస్త్రియో
పిమన్నగరమధివసంతీతి ॥ తతఃప్రాతస్సభాయామాగత్యసింహాసనేఉప
విష్టఃరాజాకాళిదాసంప్రాహ- సుకవేమహదాశ్చర్యం మయాపూర్వే
ద్యూరాత్రౌదృష్టమస్తీత్యుక్త్వారాజాపఠతి॥ * ॥ హుతాశనశ్చందనపంక
శీతలఇతి- కాళిదాసస్తతశ్చరణత్రయంఝడితిపఠతి ॥ *॥ సుతంపతంతం
ప్రసమీక్ష్యపావకేనబోధయామాస పతింపతివ్రతా - తదాభవత్తత్పతిభ
క్తిగౌరవాత్ హుతాశనశ్చందనపంకశీతలః - రాజాచస్వాభిప్రాయమా
లోక్యవిస్మితఃతత్పాదయోఃపతతిస్మ - ఏకదాగ్రీష్మకాలేరాజా
అంతఃపురేవిచరన్ ఘర్మతాపతప్తఃఆలింగనాదికమకుర్వతాభిస్సహాస
రసస్సల్లాపాద్యుపచారమనుభూయతత్రైవసుప్తః - తతఃప్రాతరుత్థాయ
రాజాసభాంప్రవిష్టఃకుతూహలాత్పఠతి ॥ *॥ మరుదాగమవార్తయాపి
శూన్యేసమయేజాగ్రతిసంప్రవృద్ధతాపే । భవభూతిరాహ॥ * ॥ ఉరగీశి
శవేబుభక్షవేస్వామదిశత్ఫూత్కృతిమాననానిలేన-రాజాప్రాహ- భవ
భూతేలోకోక్తిస్సమ్యగుక్తేతి॥తతోపాంగేనరాజాకాళిదాసంపశ్యతి- త
తస్సఆహ ॥ * ॥ అబలాసువిలాసినోన్వభూవన్నయనైరేవనవోపగూహ
నాని-తదారాజాస్వాభిప్రాయంజ్ఞాత్వాతుష్టః కాళిదాసంవిశేషేణస

మ్మానితవాన్ - అన్యదా మృగయాపరవశో రాజా అత్యంతమార్తః కస్య
చిత్సరోవరస్య తీరే నిబిడచ్ఛాయస్య జంబూవృక్షస్య మూలముపావిశత్ -
తత్ర శయానే రాజ్ఞి జంబ్వా ఉపరి బహుభిః కపిభిః జంబూఫలాని సర్వాణ్య
పి చాలితాని - తాని సశబ్దం పతితాని పశ్యన్ ఘటికామాత్రం స్థిత్వా శ్రమం ప
రిహృత్యోత్థాయ తురంగమవరమారుహ్యాగతః - తతస్సభాయాం రాజా పూ
ర్వానుభూతకపిచలితఫలపతనరవమనుకుర్వన్ సమస్యామాహ ॥ * ॥ గు
ళుగుగ్గుళుగుగ్గుళు - తత ఆహ కాళిదాసః ॥ * ॥ జంబూఫలాని పక్వాని పతంతి
విమలే జలే - కపికంపితశాఖాభ్యో గుళుగుగ్గుళుగుగ్గుళు - రాజా తుష్ట ఆహ -
సుకవే అదృష్టమపి పరహృదయం కథం జానాసి - సాత్రూచ్ఛారదాసీతిము
హుర్ముహుః పాదయోః పతతిస్మ - ఏకదా ధారానగరే ప్రచ్ఛన్నవేషః విచ
రన్ కస్యచిద్వృద్ధబ్రాహ్మణస్య గృహం రాజా మధ్యాహ్నసమయే గచ్ఛన్
తత్ర తిష్ఠతిస్మ - తదా వృద్ధవిప్రో వైశ్వదేవం కృత్వా కాకబలిం గృహ్ణన్ గృహా
న్నిర్గత్య భూమౌ జలశుద్ధాయాం నిక్షిప్య కాకమాహ్వాయతిస్మ - తత్ర హస్తవి
స్ఫాలనేన హోహోతిశబ్దేన చ కాకాస్సమాయాతాః - తత్ర కశ్చిత్కాకస్తారం
రారటీతిస్మ - తచ్ఛ్రుత్వా తత్పత్నీ తరుణీ భీతేవ హస్తం సజోరసి నిధాయ అ
మ్మొమాత ఇతి చక్రంద - తతో బ్రాహ్మణః ప్రాహ - ప్రియే సాధుశీలే కిమర్థం
బిభేషీతి - సా ప్రాహ - నాథ మాదృశీనాం పతివ్రతాస్త్రీణాం క్రూరధ్వనిశ్ర
వణం సహ్యం వా - సాధుశీలే తథాభవదేవేతి విప్ర ఆహ - తతో రాజా త
చ్చరితం సర్వం దృష్ట్వా వ్యచింతయత్ - అహో ఇయం తరుణీ మశ్శీలా
మానం - యతో నివ్యాజం బిభేతి - స్వపాతివ్రత్యం స్వయమేవ కీర్తయ
తి చ - నూనమియం విభ్రాంతా సతీ అత్యంతం దారుణం కర్మ రాత్రౌ కరోత్యే
వ - ఏవం నిశ్చిత్య రాజా తత్రైవ రాత్రావంతర్హితః ఏవాతిష్ఠత్ - అథ నిశీ
థే భర్తరి సుప్తే సా మాంసపేటికాం వేశ్యాకరేణ వాహయిత్వా నర్మ
దాతీరమగచ్ఛత్ - రాజాప్యాత్మానం గోపయిత్వానుగచ్ఛతిస్మ - తతస్సాన
ర్మదాం ప్రాప్య తత్ర సమాగతానాం గ్రాహాణాం మాంసం దత్వా నదీం తీ
ర్త్వా అపరతీరస్థేన శూలాగ్రారోపితేన స్వమనోరమేణ సహ రమతే
స్మ తచ్చరిత్రం దృష్ట్వా రాజా గృహం సమాగత్య ప్రాత స్సభాయాం కా

లిదాసమాలోక్యప్రాహ - సుకవే శృణు ॥ * ॥ దివాకాకరుతాద్భీతా
తతః కాళిదాస ఆహ ॥ * ॥ రాత్రౌ తరతి నర్మదాం - తతః తుష్టో రాజా ప్ర
నః ప్రాహ ॥ * ॥ తత్ర సంతి జలే గ్రాహాః - తతః కవిరాహ - మర్మజ్ఞా స్తై
వ సుందరీ - తతో రాజా కాళిదాసస్య పాదయోః పతతి ॥ ఏకదా ధారానగ
రే విచరణ్ వేశ్యావీథ్యాం రాజా కంతుకలీలా త్వ[illegible]ద్భ్రమణ వేగేన
పాద పతితావతంసాం కాంచనసుందరీం దృష్ట్వా సభాయామాహ ॥ కం
తుకం వర్ణయంతు కవయ ఇతి ॥ తదా భవభూతిరాహ ॥ * ॥ విదితం ననుకం
తుక తే హృదయం ప్రమదాధరసంగమలుబ్ధ ఇవ - వనితాకర తామరసాభి
హతః పతితః పతితః పునరుత్పతసి - తతో వరరుచిః ప్రాహ ॥ * ॥ ఏకోపి త్ర
య ఇవ భాతి కందుకోయం కాంతాయాః కరతల రాగ రక్త రక్తః - భూమౌ
తచ్చరణనఖాంశు గౌర గౌరః ఖస్థః సన్నయన మరీచి నీల నీలః ॥ తతః కాళిదా
స ఆహ ॥ * ॥ పయోధరాకారధరో హి కందుకః కరేణ రోషాదభిహన్యతే ము
హుః - ఇతీవ నేత్రాకృతి భీతముత్పలం స్త్రియః ప్రసాదాయ పపాత పాద
యోః - తదా రాజా తుష్టః త్రయాణాం అక్షరలక్షం దదౌ - విశేషేణ చ కాళి
దాసమ దృష్ట్వావతంసకుసుమ పతనబోద్ధారం సమ్మానితవాన్ - తతః కదా
చిచ్చిత్రకర్మావలోకన తత్పరః రాజా చిత్రలిఖితం మహాశేషం దృష్ట్వా న
వ్యక్లిఖితమిత్యవదత్ తదా కశ్చిచ్ఛివశర్మా నామ కవిః శేషమిషేణ
రాజానం స్తౌతి ॥ * ॥ అనేకఫణిసంతి భేక భక్షణ తత్పరాః - ఏక ఏవ హి
శేషోయం ధరణీధరణక్షమః - తదానీం రాజా తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా తస్మై
లక్షం దదౌ - కదాచిద్ధేమంత కాలే సమాగతే జ్వలంతీం హసంతీం సంసేవ
యన్ రాజా కాళిదాసం ప్రాహ - సుకవే హసంతీం వర్ణయేతి ॥ తతః సుక
విరాహ - కవిమతిరివ బహులోహా సుఘటిత చక్రా ప్రభాతవేళైవ - హర
మూర్తిరివ హసంతీ భాతి విధూమానలోపేతా - రాజా అక్షరలక్షం దదౌ -
ఏకదా భోజరాజోంతర్గృహే భోగాహార్ణ స్తుల్యగుణాశ్చతస్రో నిజాంగ
నా అపశ్యత్ - తాసు శకుంతలేశ్వర పుత్రీం పద్మావతీం ఋతుస్నా
నం అంగ రాజన్యపుత్రీం చంద్రముఖీం క్రమప్రాప్తిం కమలనా
మ్నీంచ ద్యూతపణజయలబ్ధప్రాప్తిం అగ్రమహిష్యాంచ లీలాదేవ్యాం

దూతీప్రేషణముఖేనాహ్వానం చ - ఏవం చతురో గుణాన్ దృష్ట్వా తేషు గుణే
ష్వన్యూనాధిక భావం రాజా వ్యచింతయత్ - తత్ర సర్వత్ర దాక్షిణ్యనిధిః
రాజరాజః శ్రీభోజః తుల్యభావేన ద్విత్రిఘటికాపర్యంతం విచింత్య విశేషాన
వధారణేన నిద్రాం గతః ప్రాతః శౌచాద్యుత్థాయ కృతాహ్నికస్సభామగాత్ - తత్ర
చ సింహాసనమలంకుర్వాణః శ్రీభోజః సకలవిద్వత్కవిమండలమండనం కా
ళిదాసమాలోక్య సుకవే ఇమాం త్ర్యక్షరోన తురీయచరణాం సమస్యాం శృణు
ఇత్యుక్త్వా పఠతి ॥ * ॥ అప్రతిపత్తిమూఢమనసా ద్విత్రాః స్థితా నాడికాః ఇతి
పఠిత్వా రాజా కాళిదాసమాహ - సుకవే పశ్య సమస్యాపూరణం కుర్వితి తతః
కాళిదాసః తస్య హృదయం కరతలామలకవత్ప్రపశ్యన్ త్ర్యక్షరాధికచరణ
త్రయవిశిష్టాం తాం సమస్యాం పఠతి ॥ దేవ ॥ స్నాతా తిష్ఠతి కుంతలేశ్వసు
తా వారోంగ రాజస్వసుః ద్యూతే రాత్రిరియం జితా కమలయా దేవీ ప్రసా
ద్యాధునా - ఇత్యంతః పురసుందరీజనగుణే న్యూనాధికం ధ్యాయతా దేవేనా
ప్రతిపత్తిమూఢమనసా ద్విత్రాః స్థితా నాడికాః - తదా రాజా స్వహృద
యమేవ జ్ఞాతవతః కాళిదాసస్య పాదయోః పతతిస్మ - కవిమండలం చ చమ
త్కృతమజాయత - ఏకదా రాజా ధారానగరే విచరన్ క్వచిత్స్వర్ణకుం
భం ధృత్వా సమాయాంతీం పూర్ణచంద్రాననాం కాంచిద్దృష్ట్వా తత్కుం
భజలే శబ్దం చ కంచన శ్రుత్వా సమాయాంతీం పూర్ణచంద్రాననాం కాం
చిద్దృష్ట్వా తత్కుంభజలే శబ్దం చ కంచన శ్రుత్వా నూనమేవ తస్యాః కంఠగ్ర
హేయం ఘటః రతికూజితమివ కూజతీతి మన్యమానః సభాయాం కాళిదా
సం ప్రాహ ॥ * ॥ కూజితం రతికూజితమితి - కవిరాహ ॥ * ॥ విదగ్ధే సుముఖే ర
క్తే నితంబోపరిసంస్థితే - కామిన్యాశ్లిష్టసుగళే కూజితం రతికూజితం - తదా
తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - ననామ చ - ఏకదా నర్మదానద్యాం మహా
హ్రదే జాలకై రేకః శిలాఖండః ఈషద్భ్రంశితాక్షరః కశ్చిద్దృష్టః - తైశ్చ పరి
చింతితం - ఇదమత్ర లిఖితమివ కించిద్భాతి నూనమిదం రాజనికటం నేయమితి
బుద్ధ్యా భోజసదసి సమానీతం - తదాకర్ణ్య భోజః ప్రాహ - పూర్వం భగవ
తా హనుమతా శ్రీమద్రామాయణం కృతం - తదత్ర హ్రదే నూతనైః ప్రక్షిపి
తమితి శ్రుతమస్తి తతః - కిమిదం లిఖితమిత్యవశ్యం విచార్యమితి విజ్ఞానాకా

ర్వ్యజతుపరీక్షయా క్షరాణిపరిజ్ఞాయపఠతి - తత్రచరణద్వయమానుపూ
ర్వ్యేణలబ్ధం॥ *॥ అయిఖలువిషమఃపురాకృతానాంభవతిహిజంతుషుకర్మ
ణాంవిపాకః।తతోభోజఃప్రాహ-ఏతస్యపూర్వార్ధంకథ్యతామితి - త
దాభవభూతిరాహ ॥ *॥ క్వనుకులమకళంకమాయతాక్ష్యాః క్వనురజనీ
చరసంగమాపవాదః - తతోభోజస్తత్రధ్వనిదోషం మన్వానస్తదేవపూ
ర్వార్ధమన్యథాపఠతిస్మ ॥ * ॥ క్వజనకతనయాక్వరామజాయాక్వచ
దశకంధరమందిరేనివాసః-అయిఖలువిపాకః॥తతఃభోజఃకాళిదాసంప్రా
హ-సుకవేత్వమపికవిహృదయంపఠేతి॥ సఆహ ॥ శివశిరసిశిరాంసియాని
రేజుఃశివశివతానిలుఠంతిగృధ్రపాదైః॥అయిఖలువిపాకః- తతస్తస్యశిలా
ఖండస్యపూర్వపుటేజతుశోధనేన కాళిదాసపఠితమేవ దృష్ట్వారాజాభృ
శంతుతోష- కదాచిద్భోజేనవిలాసార్థంనూతనగృహాంతరంనిర్మితం-
తత్రగృహాంతరే గృహప్రవేశాత్పూర్వమేవకశ్చిద్బ్రహ్మరాక్షసఃప్రవిష్టః
సచరాత్రౌతత్రయేవసంతితాన్ భక్షయతితతోమాంత్రికాన్సమాహూ
యతదుచ్చాటనాయరాజాయతతేస్మ- సచఆగచ్ఛన్నేవమాంత్రికానేవ
భక్షయతి - కించస్వయంకవిత్వాదికం పూర్వాభ్యస్తమేవపఠంతిష్ఠతి-
ఏవంస్థితేతత్రైవరక్షసిరాజా కథమస్యనివృత్తిరితివ్యచింతయత్ - తదా
కాళిదాసఃప్రాహ - దేవనూనమయంరాక్షసఃసకలశాస్త్రప్రవీణస్సుకవి
శ్చభాతి-అతస్తమేవతోషయిత్వాకార్యంసాధయామి-మాంత్రికాస్తిష్ఠం
తు -మమమంత్రంపశ్యేత్యుక్త్వాస్వయంతత్రరాత్రౌగత్వా శేతేస్మతతః
ప్రథమయామేబ్రహ్మరాక్షసఃసమాగతః - సచపూర్వంపురుషందృష్ట్వా
ప్రతియామమేకైకాంసమస్యాంపాణినిసూత్రమేవపఠతి- యేనోత్తరం
తద్ధృదయంగతంనోక్తమయంనబ్రాహ్మణో తోహంతవ్యఇతి - నిశ్చిత్య
హంతి - తదానీమపిపూర్వవదయమపూర్వః పురుషఃఅతఃమయాసమ
స్యాపఠనీయానచేద్వక్తిసదృశముత్తరంతస్యాఃతదాహంతవ్యఇతిబుద్ధ్యా
పఠతి-సర్వస్యద్వేఇతి-తదాకాళిదాసఃప్రాహ ॥ సుమతికుమతీసంపదాప
త్తిహేతూ-ఇతితతస్సగతఃపునరపిద్వితీయయామేసమాగత్యపఠతి ॥ వృ
ద్ధోయూనా- ఇతి-తదాకవిరాహ-సహపరిచయాత్త్యజ్యతేకామినీభిఃఇతి

తృతీయేయామే సరాక్షసః పునస్సమాగత్యపఠతి ॥ ఏకోగోత్రేఇతి-తతఃకవి
రాహ-ప్రభవతిపుమాన్ యఃకుటుంబంబిభర్తి- తతశ్చతుర్థేయామేఆగ
త్యసరాక్షసఃపఠతి-స్త్రీపుంవచ్చ-ఇతి॥తతఃకవిరాహ-ప్రభవతియదాతద్ధిగే
హంవినష్టంఇతి- తతస్సరాక్షసోయామచతుష్టయేస్వాభిప్రాయమేవజ్ఞా
త్వాతుష్టఃప్రభాతసమయేసమాగత్యతమాశ్లిష్యప్రాహ- సుకవేతుష్టోస్మి
కింతవాభీష్టమితి॥ కాళిదాసఃప్రాహ- భగవన్నేతద్గృహంవిహాయాన్యత్ర
గంతవ్యమితి- సోపితథేతిగతః- అనంతరంతుష్టోభోజఃకవింబహుమానిత
వాన్- ఏకదాసింహాసనమలంకుర్వాణేశ్రీభోజేసకలభూపాలశిరోమణౌ
ద్వారపాలఆగత్యప్రాహ - దేవదక్షిణదేశాత్కోపిమల్లినాథనామాకవిః
కౌపీనావశేషోద్వారివర్తతే - రాజాప్రవేశయేత్యాహ-తతఃకవిరాగత్య
స్వస్తీత్యుక్త్వాతదాజ్ఞయాచోపవిష్టః-పఠతి॥*॥ నాగోభాతిమదేనఖంజల
ధరైఃపూర్ణేందునాశర్వరీశీలేనప్రమదాజవేనతురగోనిత్యోత్సవైర్మందిరం
- వాణీవ్యాకరణేనహంసమిథునైర్నద్యస్సభాపండితైః సత్పుత్రేణ
కులంత్వయావసుమతీలోకత్రయంభానునా॥తతోరాజాప్రాహ- విద్వన్
తవోద్దేశ్యంకిమితి - తతఃకవిరాహ ॥*॥ అంబాకుప్యతినమయానస్నుష
యాపినాంబయానమయా-అహమపినతయానతయావదరాజన్ కస్య
దోషోయం॥ ఇతిరాజాచదారిద్ర్యదోషంజ్ఞాత్వాకవింపూర్ణమనోరథం
చక్రే-ఏకదాద్వారపాలఃఆగత్యరాజానంప్రాహ- దేవకవిశేఖరోనామ
మహాకవిర్ద్వారివర్తతే- రాజాప్రవేశయేత్యాహ-తతఃకవిరాగత్యస్వస్తీ
త్యుక్త్వాపఠతి॥*॥ రాజన్దౌవారికాదేవప్రాప్తవానస్మివారణం । మద
వారణమిచ్ఛామిత్వత్తోహంజగతీపతే॥తదాప్రాఙ్ముఖఃతిష్ఠన్రాజాతత్సం
తుష్టఃతంప్రాగ్దేశంసర్వం కవయేదత్తంమత్వాదక్షిణాభిముఖోభూత్ త
తఃకవిశ్చింతయతికిమిదంరాజాముఖం పరావృత్యమాంనపశ్యతీతితతోదక్షి
ణదేశంసమాగత్యాభిముఖఃకవిఃపఠతి॥*॥ అపూర్వేయంధనుర్విద్యాభవ
తాశిక్షితాకథం- మార్గణౌఘస్సమాయాతిగుణోయాతిదిగంతరం - త
తోరాజాదక్షిణదేశమపిమనసాకవయెదత్వాస్వయం పశ్చిమాభిముఖోభూ
త్-కవిస్తత్రాగత్యప్రాహ ॥*॥ సర్వజ్ఞఇతిలోకోయంభవంతంభాషతే

మృషా । వదమేకంనజానీషేవక్తుంనాస్తీతియాచకే ॥ తతోరాజాతమపి
దేశంకవేదర్తుంమత్వాఉదఙ్ముఖోభూత్-కవిస్తత్రాపిఆగత్యప్రాహ॥
*॥ సర్వదాసర్వదోసీతిమిథ్యాత్వంకథ్యసేబుధైః। నారయో లేభిరేపృష్ఠం
నవక్షః పరయోషితః ॥ తతోరాజాసర్వాంభూమింకవేదర్తుంమత్వా
ఉత్తిష్ఠతిస్మ-కవిశ్చతదభిప్రాయంజ్ఞాత్వాపునరాహ ॥*॥ రాజన్కనక
ధారాభిస్త్వయిసర్వత్రవర్షతి। అభాగ్యచ్ఛత్రసంఛన్నేమయినాయాం
తిబిందవః॥తదారాజాచాంతఃపురంగత్వాలీలాదేవీంప్రాహ- దేవిసర్వం
రాజ్యంకవయేదత్తంతతస్తపోవనంమయాసహాగచ్ఛేతి- అస్మిన్నవసరేవి
ద్వాన్ద్వారినిర్గతః బుద్ధిసాగరేణముఖ్యామాత్యేనపృష్టఃవిద్వాన్రాజ్ఞా
కిందత్తమితిసఆహ- నకిమపీతి ॥ తదాఅమాత్యఃప్రాహతత్రోక్తంశ్లోకం
పఠ- తతఃకవిశ్లోకచతుష్టయంపఠతి- అమాత్యస్తతఃప్రాహ- సుకవేతవ
కోటిద్రవ్యందీయతేపరంరాజ్ఞాయద్దత్తంభవతి తత్పునర్విక్రయతా
మితి - కవిస్తథాకరోతితతఃకోటిద్రవ్యందత్వాకవింప్రేషయిత్వాఅమా
త్యోరాజనికటమాగత్యతిష్ఠతిస్మ॥ తదారాజాచతమాహ-బుద్ధిసాగరరా
జ్యమిదంసర్వందత్తంకవయేపత్నీభిస్సహతపోవనంగచ్ఛామి- తత్రతపోవ
నేతనాపేక్షాయదిమయాసహాగచ్ఛేతి తతోఅమాత్యః ప్రాహ - దేవ
తేనకవినాకోటిద్రవ్యమూల్యేన రాజ్యమిదంవిక్రీతం - కోటిద్రవ్యంచవిదు
షేదత్తం- తతోరాజ్యంభవదీయమేవభుంక్ష్వేతి ॥ తదారాజాచబుద్ధిసా
గరంవిశేషేణ సమ్మానితవాన్ ॥ అన్యదారాజామృగయారసేనాటవీమ
టన్ లలాటంతపేవనేమ్లానదేహః పిపాసాపర్యాకులస్తురగమారుహ్య
ఉదన్తీర్ణనికటతటభువమటన్తదలబ్ధ్వాపరిశ్రాంతః కస్యచిన్మహీతరోః
అధస్తాదుపవిష్టః - తత్రకాచిద్గోపకన్యా సుకుమారమనోజ్ఞసర్వాంగాయ
దృచ్ఛయాధారానగరం ప్రతితక్రంవిక్రేతుకామాతక్రభాండంనోద్వహం
తీసహసాగచ్ఛత్ - తామాగచ్ఛంతీందృష్ట్వారాజాపిపాసావశాదేతద్భాం
డస్థంపేయంచేత్-పిబామీతిబుద్ధ్యాపృచ్ఛత్ - తరుణికిమావహసీతి॥ సా
చతన్ముఖశ్రియాభోజంమత్వాతత్పిపాసాంచజ్ఞాత్వాతన్ముఖావలోకనవ
శాచ్ఛందోరూపేణాహ॥ * ॥ హిమకుందశశిప్రభశంఖనిభంపరిపక్వకపిత్థ

సుగంధగసం। సునసీకరసిర్మథితంమథితంపిబ హేనృపసర్వరుజాపహరం॥
ఇతి రాజా తచ్ఛ్రుత్వాతక్రంతుష్టఃపీత్వాతాంప్రాహ-సుభ్రుకింతవాభీష్టమితి-సా
చకించిదావిష్కృతయౌవనామదనపరవశామోహాకులనయనాప్రాహ-
దేవమాంకన్యామేవాద్వైహి-సాపునరాహ - ఇందుంకైరవిణీవకోకపటలీ
వాంభోజినీవల్లభంమేఘంచాతకమండలీవమధుపశ్రేణీవపుష్పస్రజం। మా
కందంపికసుందరీవరతనుశ్రీవాత్మైశ్వరంప్రోషితంచేతోవృత్తిరియంసదానృప
వరత్వాంద్రష్టుముత్కంఠతే-రాజాచతచ్ఛ్రుత్వాప్రాహ-సుకుమారిత్వాం
లీలాదేవ్యాఅనుమత్యాస్వీకర్మః ఇతిధారానగరంనీత్వాతాంతత్రైవస్వీ
కృతవాన్ - కదాచిత్ రాజాభిషేకేమదనశరపీడితాయాఃమదిరాక్ష్యాః
కరతలగళితోహేమకలశఃసోపానపంక్తిషురటన్నేవపపాత-తతోరాజా
సభాయామాగత్యకాళిదాసంప్రాహ- సుకవేపదానాంసమస్యాంపూరయ॥
టంటంటటంటంటంటటటంటటంటం - తదాకాళిదాసఃప్రాహ- రాజాభిషే
కేమదవిహ్వలాయాఃహస్తాచ్చ్యుతోహేమఘటోయువత్యాః। సోపాన
మార్గేషుకరోతిశబ్దంటంటంటంటటంటంటటటంటటంటం-తదారాజాప్రా
భిశ్రియంజ్ఞాత్వాక్షరలక్షందదౌ - అన్యదాసింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీ
భోజేకశ్చనచోరఃఆరక్షకైః రాజనికటంనీతః - రాజాతందృష్ట్వాకోయమి
త్యపృచ్ఛత్ తదాఆరక్షకాఃప్రాహుః - దేవఅనేనకుంభిల్లకేనకస్మింశ్చిద్వే
శ్మన్యహోఘూకపాతమార్గేణద్రవ్యాణి అపహృతాని॥ తదారాజా
ప్రాహ- అయందండనీయఇతి॥తతఃభుసుండోనామచోరఃప్రాహ॥*॥
భట్టిర్నష్టోభారవీయోపినష్టః భిక్షుర్నష్టోభీమసేనోపినష్టః। భుసుం
డోహంభూపతిస్త్వంహిరాజన్ భబ్భావల్యామంతకస్సన్నివిష్టః॥ తదా
రాజాప్రాహ - భోభుసుండగచ్ఛగచ్ఛయథేచ్ఛంవిహర - కదాచిద్భో
జోమృగయావిహార్యకులఃసైనికచరవిశ్రమావిష్టఃహృదయఃకంచిత్తటా
కమాసాద్యస్థితవాన్ - శ్రమాత్ప్రసుప్తః - తతోపరపయోనిధిముపారం
గతేభాస్కరే॥ *॥ తస్మైరాగోచతనిశాతస్యాజ్ఞస్సప్రబుద్ధః- చంచ
చ్చంగకతాంరసందోహపరికందళ్యా - తతఃప్రతస్థేసమాయాన్నగరంప్ర
తిప్రస్థితోరాజాగగనగిరిసితంబ లంబమానశశాంకబింబమవలోక్యసను

భూపాలస్సభాయామాసాద్య తదా సమీపస్థాన్ కవీంద్రాన్నిరీక్ష్య సమస్యామే
కామవదత్ ॥ *॥ చరమగిరినితంబే చంద్రబింబం లలంబే-తదా ప్రాహ భ
వభూతిః॥ *॥ అరుణకిరణజాలైరంతరిక్షే గతర్క్షే- తతో దండీ ప్రాహ॥
*॥ చలతి శిశిరవాతే మందమందం ప్రభాతే - తతః కాళిదాసః ప్రాహ॥ *॥
యువతిజనకదంబే నాథముక్తోష్ఠబింబే- చరమగిరినితంబే చంద్రబింబం లలం
బే॥ తతో రాజా సర్వానపి సమ్మానితవాన్ - తత్ర కాళిదాసం విశేషతః పూ
జితవాన్ - అథ కదాచిద్భోజః నగరాద్బహిర్నిర్గతః నూతనేన తటాకాం
భసా బాల్యసాధితకపాలశోధనాది చకార- తన్మూలేన కశ్చన శఫరశాబకః
కపాలం ప్రవిష్టో వికటకరోటికాసంకటఘటితో న నిర్గతః - తతః రాజా స్వపురీమ
వాప - తదారభ్య రాజ్ఞః కపాలవేదనా జాతా - తతస్తత్రత్యైర్భిషగ్వ
రైః సమ్యక్చికిత్సితాపి న శాంతా ॥ ఏవమహర్నిశం నితరామస్వస్థే రాజ్ఞి అ
మానుషపీడితే మహారోగేణ॥ *॥ గ్రామం గ్రాసమభూద్వపుర్గళితసుఖం
హేమంతకాలేబ్జవద్వక్త్రం నిర్గతకాంతి రాహువదనాక్రాంతాబ్జబిం
బోపమం । చేతః కార్శ్యపదే మృతస్య విముఖం కీర్ణస్య నారీష్వివ వ్యాధిః పూ
ర్ణతరో బభూవ విపినే శుష్కశిఖావానివ ॥ ఏవమతీతే సంవత్సరేపి కాలే-
న కేనాపి నివారితః గదః ॥ తతశ్చ భోజో నానావిధసముదయౌషధగ్రసనవ
రో రోగదుఃఖితమనాస్సమీపస్థం శోకసాగరనిమగ్నం బుద్ధిసాగరం కథనప
సంయతాక్షరాముపాచ వాచం - బుద్ధిసాగర ఇతః పరమస్మద్విషయే న కోపి
భిషగ్వరో వసతి మాతనోతు చూహటాది భేషజకోశాన్ నిఖిలాన్ స్రోతసిని
రస్యాగచ్ఛ మమ దేవసమాగమసమయస్సమాగత ఇతి- తచ్ఛ్రుత్వా సర్వేపి
పౌరజనాః కవయశ్చ అవరోధసమాజాశ్చ విగళదస్రాస్సారసనయనా బభూ
వుః- తతః కదాచిద్దేవసభాయాం పురందరః సకలమునిబృందమధ్యస్థం వీణా
మునిమాహ- మునే ఇదానీం భూలోకే కా నామ వార్తేతి- తతః నారదః ప్రా
హ- సురనాథ న కిమప్యాశ్చర్యం కింతు ధారానగరవాసీ శ్రీభోజభూపాలః
రోగపీడితో నితరామస్వస్థో వర్తతే- తస్య రోగః కేనాపి న నివారితః - తద
నేన భోజనృపాలేన భిషగ్వరా అపి స్వదేశాన్నిష్కాసితాః వైద్యశాస్త్ర
మపి అస్పృశ్యమితి చిరస్తమితి- ఏతదాకర్ణ్య పురుహూతస్సమీపస్థౌ నాసత్యౌ

పిదమాహ- భోస్స్వర్గవైద్యౌకథమస్మత్సంధన్వంతరీయంశాస్త్రంతదాత్రా
వాహాతురమారేశం దేవనవ్యలీకమిదం శాస్త్రంకింత్వమరవిద తేనరోగేణ
బాధ్యతేసౌభోజఇతి॥ ఇంద్రః-కోసావపార్యరోగః- కింభవతోవిదితః
తతస్తావూచతుః- దేవకాపాలశోధనేక్ష తేభోజేనతదాప్రవిష్టః పాపీనః
తన్మాలోయంరోగఇతితదాఇంద్రః స్మయమానముఖఃప్రాహ- తదిదానీ
మేవయువాభ్యాంగంతవ్యంనచేదితః పరంభూలోకేభిషక్శాస్త్రస్యాసిద్ధి
ర్భవేత్-సఖలుసరస్వతీవిలాసస్యనికేతనం- శాస్త్రాణాముద్ధర్తాచేతి
తతఃసురేంద్రాదేశేనతావుభావపిద్విజన్మవేషౌధారానగరంప్రాప్య
ద్వారస్థంప్రాహతుః- ద్వారస్థఆవాంభిషజౌకాశీదేశాదాగతౌశ్రీభోజా
యవిజ్ఞాపయతేనాన్యతమిత్యంగీకృతం-వైద్యశాస్త్రమితిశ్రుత్వా తత్ప్రతి
ష్ఠాపనాయతద్రోగనివారణాయచేతి- తతోద్వారస్థఃప్రాహభోః ప్రాన
కోపిభిషక్ప్రవరఃప్రవేష్టవ్యఇతిరాజ్ఞోక్తం - రాజాతుకేవలమస్వస్థః- నా
యమవసరోవిజ్ఞాపనస్యేతి-తస్మిన్ క్షణేకార్యవశాద్బహిర్నిర్గతోబుద్ధి
సాగరస్తౌదృష్ట్వాకౌభవంతావిత్యపృచ్ఛత్-తతఃతౌయథాగతమూచతుః-
తతోబుద్ధిసాగరేణతౌరాజ్ఞస్సమీపంనీతౌ- తతోరాజాతావవలోక్యముఖ
శ్రియా అమానుషావితిబుధ్వా అభ్యాంశక్యతేయం రోగోనివారితుమితిని
శ్చిత్యతౌబహుమానితవాన్- తతస్తావూచతుః- రాజన్నభేతవ్యంరోగో
నిర్గతః కింతుకుత్రచిదేకాంతేత్వయాభవితవ్యమితి ॥ తతఃరాజ్ఞాపితథా
కృతం- తతస్తావపిరాజానంమోహచూర్ణేనమోహయిత్వాశిరఃకపాల
మాదాయతత్కరోటికాపుటేస్థితం శఫరకులంగృహీత్వాకస్మింశ్చిద్భా
జనేనిక్షిప్యసంధానకరణ్యాకపాలం యథావదారచయ్యసంజీవిన్యాచతం
జీవయిత్వాతస్మైతదదర్శయతాం- తదాతద్దృష్ట్వారాజావిస్మితఃకిమేతదితి
తావపృష్టవాన్-తదాతావూచతుఃరాజన్త్వయాబాల్యాదారభ్యపరిచితక
పాలశోధనస్సంప్రాప్తమిదమితి- తతోరాజాతావశ్వినౌమత్వాతచ్చోధ
నార్థమపృచ్ఛత్- కిమస్మాకంపథ్యమితి-తతఃతావూచతుః ॥ *॥ అశీతే
నాంభసాస్నానంపయఃపానంవరాఃస్త్రియః-ఏతద్వోమానుషాఃపథ్యమి
తి-తతాంతరేరాజా ॥ మధ్యేమానుషాఇతిసంబోధనంశ్రుత్వావయంచే

ప్యానుషాః కేయువామితి- తస్యాః హస్తౌ ఝడితి స్వహస్తాభ్యాం అగ్రహీ
త్ తతస్తత్క్షణ ఏవ తావంతర్ధత్తాం బ్రువంతౌ దేవ కాళిదాసేన పూరణీ
యం తురీయచరణమితి - తతో రాజా విస్మితః సర్వానాహూయ తద్వృ
త్తమబ్రవీత్ - తచ్ఛ్రుత్వా సర్వేపి చమత్కృతాః విస్మితాశ్చ బభూవుః-
...దాస్సేన తురీయచరణం పూరితం- స్నిగ్ధముగ్ధం చ భోజనం ఇతి- త
...సం లీలామానుషం మత్వా పరం సమ్మానితవాన్ - అథ
...నం సంజాతకందళ తా[illegible]తివర్ణావృధే- ధారాధీశః కృ
...వ - తతః కదాచిత్సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజే కా
...దండి బాణమయూరవరరుచిప్రభృతికవితిలకకులాలంకృ
...యాం ద్వారపాల ఏత్యాహ - దేవ కశ్చిత్కవిః ద్వారి తిష్ఠతి-
...ప్రేషితా గాథా సనాథా చీటికా దేవ సభాయాం నిక్షిప్యతామి
...దర్శయతి- రాజా గృహీత్వా తాం వాచయతి ॥ * ॥ కాచిద్బాలా
...మణవసతిం ప్రేషయంతీ కరండం దాసీహస్తాత్సభయమలిఖద్వ్యాళమ
స్యోపరిష్ఠం - గౌరీకాంతం పవనతనయం చంపకం చాత్ర భావం పృచ్ఛత్యా
ర్యో నిపుణతిలకో మల్లినాథః కవీంద్రః- తచ్ఛ్రుత్వా సర్వాపి విద్వత్పరిషచ్చ
మత్కృతా - తతః కాళిదాసః ప్రాహ - రాజన్ మల్లినాథశ్శీఘ్రమాకార
యితవ్య ఇతి- తతో రాజాదేశాద్ద్వారపాలేన ప్రవేశితః కవిః రాజానం స్వ
స్తిత్యుక్త్వా తదాజ్ఞయోపవిష్టః- తతో రాజా ప్రాహ తం కవీంద్రం - విద్వన్
మల్లినాథ కవే సాధురచితా గాథా- తదా కాళిదాసః ప్రాహ కిముచ్యతే సా
ధ్వితి - దేశాంతరగత కాంతాయాశ్చరిత్ర వర్ణనేన శ్లాఘనీయోసి విశి
ష్యతస్తద్భావప్రతిభటవర్ణనేన తదా భవభూతిః ప్రాహ- విశిష్యతే ఇయం
గాథా వంక్తికంఠోద్యానవైణోవాతాత్మకస్య వర్ణనాదితి - తతః ప్రీతే
న రాజ్ఞా తస్మై దత్తం సువర్ణానాం లక్షం పంచ గజాశ్చ దశ తురగాశ్చ ద
త్తాః- తతః ప్రీతో విద్వాన్ స్తౌతి రాజానం ॥ * ॥ దేవ భోజ తవ దానజలౌఘైః
సోయమబ్ధిగజనీతి విశంకే - అన్యథా తవ దితేషు శిలాగోభూదుహేషు కథ
మీదృశ దానం - తతో లోకోత్తరం శ్లోకం శ్రుత్వా రాజా పునరపి తస్మై లక్ష
త్రయం దదౌ- తతో లిఖతి స భాండాగారికో ధర్మపత్రే ॥ * ॥ ప్రీతశ్శ్రీభో

జఘాపస్సవసివిరహిణీగాఢనమోఽక్తిపద్యం శ్రుత్వాహేమ్నాంచలక్షం దశచనతురగాన్పంచనాగానయచ్ఛత్ - పశ్చాత్తత్రైవసోయంవితరణ గుణస్తద్వర్ణనాత్ప్రీతచేతాః లక్షంలక్షంచలక్షంపునరపిచదదౌ మల్లినాథాయతస్మై।తతఃకదాచిద్భోజరాజఃకాళిదాసంప్రతిప్రాహసుకవేత్వమస్మాకంచరమగ్రంథంపఠ-తతఃక్రుద్ధోరాజానంవినింద్యాపి- తదదానినతందేశంత్యక్త్వావిలాసవత్యాసహఏకశిలానగరంప్రాప।వశ్చత్రప్యాసిద్ధి వియోగేనశోకాకులస్తం కాళిదాసంమృగయితుం రాజణాముద్ధతాంచేతి ధృత్వాక్రమేణఏకశిలానగరంప్రాప- తతఃకాళిదాసోయోగీనగరంప్రావిశ్య సామపూర్వంపప్రచ్ఛ-యోగిన్కుత్రతేస్థితిరితి-యోగీవదన్నాగతోశ్రీభోజాకంధారానగరేవసతిరితి-తతఃకవిరాహ-తత్రభోజఃకుశలీకిరత్వా తత్ప్రతిప్రాహ-కింమయావక్తవ్యమితి-తతఃకవిరాహ- తతాపిఽశయోః ప్రాప్రచేత్సత్యంకథయేతి।తదాయోగీప్రాహ-భోజోదివంగతఇతి-తతఃకవిః-సామానిపత్యప్రలపతి- దేవత్వాంవినాస్మాకంతృణమపిభూమానస్థితిః - అతస్త్వత్సమీపమహమాగచ్ఛామిఇతికాళిదాసః బహుశోవిలప్యచరమశ్లోకం కృతవాన్॥*॥అద్యధారానిరాధారానిరాలంబాసరస్వతీ।పండితాఃఖండితాస్సర్వేభోజరాజేదివంగతే ॥ ఏవంయదాకవినాచరమశ్లోకఉక్తస్తదైవసయోగిభూతలేవిసంజ్ఞఃపపాత-తతఃకాళిదాసస్తథావిధంతమవలోక్య అయంభోజఏవేతినిశ్చిత్యఆహమహారాజ తత్రభవతాహంవంచితోస్మీత్యభిధాయఝుడితి తంశ్లోకంప్రకారాంతరేణపపాఠ॥ ....*

అద్యధారాసదాధారాసదాలంబాసరస్వతీ- పండితామండితాస్సర్వేభోజరాజేభువంగతే- తతోభోజస్తమాలింగ్యప్రణమ్యధారానగరంప్రతియయౌ - శైలంశైలవినిశ్చలంచహృదయంముంజస్యతస్మిన్క్షణే భోజేజీవతిహర్షసంచయసుధాధారాంబుధౌమజ్జతి । స్త్రీభిశ్శీలవతీభిరేవసహసాకతువంతపస్తత్వరేముంజేముంచతి రాజ్యభారమభజత్త్యాగైశ్చభోగైర్నృపః॥ ....*

భోజచరిత్రం సంపూర్ణం.

10981